محمد عیاض اسحاقی نڭ مجموعهٔ آثاری

۸ نچی جلد – ۳ نچی کتاب

اول ئه‌لی اویله‌نمه‌گان ایدی

حکایه

Ex libris
Из личной библиотеки
Ахметзянова М.И.

ناشرلاری:
کتاب نشریاتی مرکزی
«عصر»
قزانده.

55
(1916) 1918

اول ئەلی اویلەنمەگان ایدی

٨نچی جلد — ٣نچی کتاب.

АХМЕТЗЯНОВ МАРСЕЛЬ ИБРАГИМОВИЧ АРХЕОГРАФ

حکایە.

یازلدی اوفا، مقصودف داچاسی ١٩١٦ سنه ایول،

ناشری:
کتاب نشریاتی شرکتی «عصر»
قزانده.

КАЗАНЬ, типографія „МААРИФЪ"
1918 г.

برنچی ظانشو ئەلی همان آنڭ خاطرندە.

آلار ناردونی دومدە، «فااوست» قویلغاندە، کورشی کورشیگەطوغری کیلشدیلر، بینوقللر بیرشدیلر. اتفاقیغنە آرتیستلر، اوینلر، موزیقە حقندە سوزلر آلشدیلر. کییملر گییندگاندەدە بر اوروُنغە طوغری کیلوب، تیاترنڭ ایشکندندە برگە چقدیلر. اوُزاتو، اوُزاتماونی اویلاشماینچەغنە، تیاتردە باشلانغان سوزلرنی دوام ایتدروب، برگەدە کیتدیلر. اورام طولی خلق آراسندە – آندن وژلی، موُندن گوُژلی طورغان آفتاما بیللر – قچقرشا، تالاشا طوُرغان آرباچیلر آراسندن اوتکاندە، برسینە برسی، سز قایاء دیورگەدە اولگرمەدیلر.

یولنی چغوب، خلقدن بر آز آروُنغاچدنغنە، مارجا: مینکی اوگغە تاباء دیسەدە، شمس الدین: میگادە شولای دیگاچ، طاغی، سویلەشولرندە دوام ایتدیلر. سوزنڭ اورتاسندەغنە شمس الدینگە آیرلوُب کیتەرگە طوغری کیلگەنگە، اول، رخصت برلە مارجانی اوُزاتورغەدە کیتدی. اورامنڭ تایغاقلرندن اوتکاندە. اول، قورقوُب، قورقوُب باسقانغە، شمس الدین آنی قولتقلادیدە، آولاقغنە طقرقغە کروُب، ایکی یاتژلیغنە آغاچ ایوگە یتکاچدە، مارجا:

– منە مینم اوُیم، رحمت اوزاتووگزغە – دیب، قولن صوزدی.

یولدە سویلەودن، مارجانڭ تیاترغە شاقتی یورووی معلوم بولغانغە، شمس الدین:

– بلکە، ئەلی طاغی کورشورمز، مین یش بولام، کیچلرنی اش یوق – دیوینە، مارجا:

— میندە تیاترنی سۆیوچی، مین ئـەلی منە، «پیکوۋایا داما»غـە بارورغە یوریم، ایرتەگەدن آریغە قویولادە ایکان.

شمس‌الدین - مین‌شول آلیکساندر ینـکەگە بیلیت آلغان ایدم، دیدی.

— غرازاغەمی؟ دیگان سۆالینە - ئیبی، دیگاچ، - مینمدە بیت آگارغە بیلیتم بار - دیدی.

شول اتفاقی‌لق بولار آراسندە طاغی ئەللە نەرسەنی، مناسبرەگی ئەللە نیندی بر رسمیلـکنی جیمردی، آلار بر برسینە چغاروب، نی‌اوچوندر، بیلیتلرندە کورسەتشدیلر. اورونلر برگە اوك بولماسەدە، بیلیت ایکیسندەدە گالیورکانڭ صول یاغی بولدی.

اوچنچی‌کوننی، آلیکساندرینـکەدەایکسیدەایسکی‌تانشلرچە. کورشدیلر. مارجانڭ قوفتاسی، آلصو ییرلك اوستندە. جتی قزل یوللی ماتیریادن‌ایدی. موینینڭ آچق ییرینە ئریگنە گەرەبە صمان قارا نەرسە تاققاننغە. آنـڭ موینلری، ئیبەك آستلری طاغی آلصوراق، آغراق کورینەلر ایدی. قولندەغی رەدیکولدە ئەللە نیندی بر ماتیریـادن چیگوب اشلەنـگان بولغان کبك، اوستندە کییە طورغان ئەیبردە تـگی کونـگە باشقەچە ایدی. پەردەآرالرندە بو یولی بر بویدن برگە یوردیلر. اویـونلرنی تیکشردیلر، برگەلـەب، آستروفسکی‌نی ماقتادیلر. اوچنچی پەردە آراسندە شمسی‌نڭ تقدیم‌ایتووی بوینچە، لیمانادە اچدیلر، دورتنچی پەردەدە کورشی برلە اوروڭ آلشوب، یەنەشەدە اوطورشدیلر.

تیاتردن چققاچ، شمس‌الدین بو یولی بردە قورقماینچە، کیچکی‌آشقە چاقردی. مارجا بردە ایسنی کیتمەینچەگنە، عادی‌گنە ایتدروب:

— مینم آلای آشیسم کیلمی؛ سزنـکی کیلسە، منە گاستینساغەکروبکنە آشیق - دیدی.

آندە کروب، آیاق اورەگنە، تورلی نەرسەلر قـابقالادیلر، آیـاق اورەگنە مارجا شا کالاد، شمس‌الدین چایدە اچدی.

تون ماتور بولغاننغە، ایرتەگە بایرام‌مناسبتی بلەن ایکیسینەدەکیبتـکە چغارغە بولماغاننغە، نیۋسکی‌نی جەیەولەب اوتوب، نیۋآشاسندن‌غنە آرباچی آلوب قایتوب کیتدیلر.

بو یولی شمس الدین آنك اسمینك آننا واسیلیونا ایکانن. اوزینك ایکی یل ئلك ایری اولگاچ، ایری اورنینه صاتوچی بولوب کروب، حاضر کییملر کییتنده پریکاشچیك ایکانن، اچی پوشقاندن تیاترگه یورورگه، ویچرارگه بارورغه یاراتا طورغان کوگللی خاتون ایکانن بلوب قایتدی.

اوچنچی اوچراشو طاغی، یارتی اتفاقی بولدی. شمس الدینلرنك کیبت خواجه‌سینه، فقیر بالالر تربیه‌لر اوچون، یاساانغان بالالر ایرته‌سینه ایکی بیلیت کوچله‌ب صاتدیلر. «ایرته» بولاچق کون به‌یره‌م بولسه‌ده، شنبه کون طوغری کیلگه‌نگه، شمس الدین نك خواجه‌سی، یهودی پریکاشچیکلری بارماسون اوچون، ایکیسنده شمس الدین‌گه بیردی. شولوق کوننی شمس الدین، تیلیفون برله‌ن، آننا واسیلیوناغه، اوچنچی کونگه بیلیت بارلغن سویله‌ب، وعده آلدی.

شهرنك چیتنده‌گی کچکنه زالده طاغی اوچراشدیلر. «ایرته» ده ایك کوب خلق بالالر، بالاقاراوچی خاتونلر، سیره‌ك — سیره‌کگنه هلش دوستلر بولغانغه، بو ایکی یاش پارهر کمنك کوزنده طوتولدیلر. «ایرته» اوزونغنه بولدی. بالالر خوری، بالالر آرکیستری بیك کوگللی اوتسه‌ده، ایکسینکده آشیسلری بیك کیلدی. په‌رده‌آراسنده پیروژنی برله اچلگان چای‌ده‌تاماق یاالغارلق بولماغانغه، چغو برله تیز، تیز آشخانه ازله‌رگه طوتوندیلر، وبرنچی اوچراغان پولسکی‌استالاوایغه‌کروب، آشارغه‌طوتوندیلر. آشیسلری بیك کیلگانگه، شمس الدین برسی آرتی، برسی‌تورلی آشلر کوته‌رتوب، تاشتوب‌طورغانغه، بیك کوب‌آشادیلر. آخردن، اوچه‌ر تیینلك قزل کسه‌لدن صونك، کوفی اچه‌رگه طوتوناچقنه، ایرتوبکنه، آشیمی ایکان. آشامیمی ایکان، دیب، ایکیله‌نوب، کاتلیت آشی طورغان کورسیستکالرنی، عزیته‌نك ته‌مینه ماتوبقنه جیدی تیینلك بورش آشی طورغان اسطودینت‌لرنی کوردیلر. کوفی اچوب بتروب، آوزغه تگی آشلرنك ته‌می کیله باشلا- غاچقنه، کیگرتکاننك صوگنده، ئه‌لله نیندی‌ئه‌چکلتم، توچکلتم ته‌ملر کیلوب کیتکاچکنه، تگیلرنك چرایلری صتولووینك معناسن آگلاب، اویگه تاپا کیتدیلر.

بولار اورامغه چقغانـده، پیتربورغ‌نڭ قسقه کونی بتوب اڭگر، مڭگر وقت کرگان، اورامlرغه فانارلر یاغلغان ایـدی. به‌یره‌م بولغانغه، اورامنڭ بویلرن خلق طوتورغان، تورلی بیزه‌کلی کییملرده‌گی کشیلر، تورلی توسده قچقرا طورغان ایسرك تاوشلری برله‌ن اورام طولغان ایدی. آیاق آستی تایغاق، خلق به‌رلوچه‌ن، صوغلوچان بولغانغه. آننا واسیلیونا چققاچ اوق، اوزی شمسی‌نی قـولتقلادی. ایکیسیده بیك آورایوب کیتکانـگه، آقرتنغنه، یوق بـار سوز سویله‌بکنه اویلرینه بورولدیلر. ئه‌لله نیگه، هواده طوراسی کیلـگانـگه، اچده‌گی آشلر آورایتوب، باسوب طورسه‌ده یولنڭ زور بر بولـگن جه‌یه‌و اوتدیلر، نیوسکی باشینه باروب یتکاچده، خلق‌نڭ صوغشا، صوغشا واگونلرده اورون آلولرینه‌ده بیك اوزاق قاتوشمادیلر. اولده یالقدرغاچ، آلارده صوغشوب، قسلوب لورون آلدیلر. قسلا، قسلا واغونچی بله‌ن تالاشا، تالاشا باردیلر. واغوندن چقغانده، ایکیسیده آوزلرنده ئه‌لله نیندی، کوڭل بولغانـو، صارو قایناو کبك اوزگه‌رشلر سیزگانـگه، ایکیسیده بریولی، لیموون برله‌ن چای اچونی اویلادیلر. شمسی‌نڭ اویی یاقن بولسه‌ده، ــ میڭا کریك ــ دیه‌رگه بازا آلمادی. ریستورانلرنڭ ایشگندن اوك ایسرکلك ایسی، آراقی، صرا صاسیسی کیلوب طورغانـغه، آنـده چاقررغه‌ده قییا آلمادی. کیچ ایرته بولسه‌ده، اویگه قایتوب، چای اچه‌رمنده بر نه‌رسه اوقوب یاتارمن، دیب قرار بیردی.

منه آنناواسیلیونانڭ اورامینه جیته باشلادیلر. اول بوریلدیده،

ــ ئه‌یده‌گز، میڭا چای اچه‌رگه کریك ــ دیدی.

شمس‌الدین راحتله‌نوب، قبول ایتدی. آنناواسیلیونا برله تالاشوب، قچقرشوب قنه آلما، افلیسون آلدی. وارینیه‌نی، قانفیتنی آننا واسیلیونـا آلدرمادی. ایشك آچلدی. شمس‌الدین‌نی کیمملر صالورغه قالـدروب، آننا واسیلیونا اوزی آلدن کیتدی. اول کییملرنی صالورغه‌ده اولگرمه‌دی، آننا واسیلیونا:

ــ رحیم ایتڭز ــ دیب، کاریدورنڭ اوچندن چقدی.

شمسی کروب باسقاچده، آپدرابراق کیتدی. اوزونغنه، بیوکـگنه بولمه،

ته‌ره‌زه‌سنده آب آق په‌رده. اوڭ یاقده آق‌غنه قاراواتقه جتی آق منده‌رلر اویلگان، آب آق یورغان بله اورتلگان. صول یاقده زورغنه دیوان آقسل کییمنده هوالانوب طورا. ته‌ره‌زه یاننده زورغنه اوسته‌ل. آکارغه، آب آق اسکه‌تر جه‌یلگان. صول پوچماقده کچکنه‌گنه، پخته‌گنه قاموت‌ده، زورغنه کوزگی، ایسلی مایلر، صاوتچق‌لر، خاتون - قز شارا بارالری دیوارلرده، ئه‌لله نیچك، قزل ماتیریا بر له‌ن یاساغان چه‌چه‌کلر، آلار آراسنده آتقریتقالر. طنق هوا اچنده نچکه‌گنه، پخته‌گنه برایسلی مای ایسی. شمسی آقرتنغنه که‌نه‌فی‌گه اوطوردی. شول پخته‌لکلر اچنده آنڭ قارننده‌غی آشلر طاغی باسا توشدیمی، یومشاق‌غنه، سویوبکنه باتووی بر له‌ن، که‌نه‌فی آز ایرکه‌لی توشدیمی، آنڭ کوزینه یوقی طغلدی. آنڭ بتون ته‌نی آرو حس ایتوب، شول که‌نه‌فیده، ئه‌نه شول یومشاق، آب آق اورونلرده یاتاسی، یوغالاسی کیلدی.

اول آراده بولمادی، آننا واسیلیونا اوستکی کییملرینی صالوب تاشلادی. کچکنه‌گنه آق آلیاپما به‌یله‌ب ئلگوروب، چای اورنی حاضرله‌رگه طوتوندی. قاموتندن آلوب، پیچینیه کبك نه‌رسه‌لر قویدی. وارینیه صاوتینه ئه‌لله قایدن قازینوب، وارینیه طوتوردی. برتاریلکاگه دوگی صومسالری صالدی. ماطورغنه صاوت بر له‌ن مای، صیر اوطورتدی. صاماور کیلوب، چای یانینه اوطورغانده، شمس‌الدین اوزینڭ قایده‌لغینه حیران بولوب قالدی. چن، بوشول آننا واسیلیونا اوییمی، شول آیینه ۳۰ ته‌نکه آلا طورغان پریکاشچیك اوییمی؟. نیك صوڭ اول آیینه ٦٠ صوم آلسه‌ده، اوینده یه‌م یوق؟ نیك صوڭ اول بولمه‌سینه، آننا واسیلیونا کبك، اون ته‌نکه توگل، اون سیکزنی توله‌سه‌ده، ات‌آبزاری کبك کورینه؟

اول چای یاسی باشلادی. چایی ته‌ملی، آشی صووی هیبت. سوز آرا سوز کیتدی. شمس‌الدین بلمه‌ینچه‌ده اوزینڭ طورمشن، نسلن بیته‌دن سویله‌ب، کیچکه قدر اوطرغانن طویمی‌ده قالدی. دورتنچی، بیشنچی اوچراشولر ایکی طرفدنده تله‌شوب، وعده‌له‌شوب بولدی. برسنده، شمسی طاغی کیچ برله، اوزی کروب چقدی. برسنده، کیچ بر له‌ن، تیاترگه باروب

آلدندن، آننا واسیلیونا شمسی‌نی آلوب چقدی. شوندن صوڭده مناسبتلر همان دوستلق، ایبدەشلك دائرەسندن اوزمادی. کونلر اوزایا توشوب، قویاشلر یازغه تابا قاری باشلاغاچده، شمسی برلەن آننا واسیلیونا، قشنڭ ماتورلقلرن چنلاب طاتوب قالور اوچون کبك، قاوشوور اوچون، آچق هواده صف آول طورمشنده کوننی اوزدرو اوچون، ایرتەنگی پویز برلەن، فینلاندیەنڭ تاولر استانسیەسینه یونەلدیلر. بیك اوزون ایتدروب، برەملەب برەملەب، ایکیشەرلەب – ایکیشەرلەب، باشقەلر برلەن دورکم – دورکم بولوب شودیلر. تری قوینی بوطندن طوتوب کیەرلك درجەگه یپتوب آچقغاچده، فین آشخانەسینه کروب، فین اصولنچه، آچق اوستەلده آشادیلر، فین خاتونلرینڭ تەملی قهوەلرینی اچوب، قدرلی مینوتلرنی بوشقه اوتکارمەس اوچون، طاغی هواغه چقدیلر. چانغی آلوب، زور کیكڭ کول اوستندن، باتا، چوما یوکردیلر، چابدیلر. اویرەنمەگان آیاقلرده چانغی باتدی، قییقلانوب، قارنی کیسدی. کویلەنوب کیتوبکنه بارغانده، ایکی آیاقدەغی ایکی چانغی، برسی برطرفقه، برسی برطرفقه کیگایوب کیتوب یقدی. برسی کویلەنوب کیتکانده، ایکنچی‌سی یغلوب، مدەری. آنی طوتوب طورغوزورغه دیگانده، ایکنچی‌سی آرتقه چوگوب، قارغه چومدی. باتینقالرغه قار طولوب، اویوق آشا اوتوب، آیاقلرغه قار کروب، تەننی قالتراتدی. تەن یلیسی برلەن ئروب، آغوب، چیرقاندردی. بولار طاغی طوردیلر، طاغی کیتدیلر، طاغی آودیلر – یغلدیلر. درد برلەن، کیف برلەن وقت اوتکاننیده، آریغاننیده سیزمەدیلر. کولنڭ آر باشینه باروب، ییتوب، حال جییارغه اوطرغاچقنه، بتون اوستلری قار، بوز بله قاتقاننی بلدیلر. قویاشنڭ آقتق نورلرن صاللاندروب، کورشوب، آب آق قار آرتندەغی اورمان اچینه یەشرنگاننی کوردیلر. آننا واسیلیونا آریده توشکانگه، خاتون قز کییەی اوزیده چانغی‌غه اوگغایسزلاغانغه، قولغه قول طوتنوب، آقرتن‌غنه، طن‌غنه کیتدیلر. والا اللەغنه فین اوبینه کروب یغلدیلر. اویگه کرگاچ، آرغان تەن اوط کبك، یانا باشلادی. قارلر اروب، کییملرنی چلاتدی، یووشلەتدی. آیاقلرنی صالوب، کییملرنی چیشنوب، کیبدرورگه مجبوریت

طودی. شمسی فین آبزینڭ ایسکی چالبارن، قاتاسن کییوب، چالبارلرن، اوُیوُقلرن، باتینقالرن کیبدرورگه ئلدی. آننا واسیلیونا، فین خاتونی‌نڭ قاپوتن کییوُب قالوب، بوُتوُن اچکی طشقی کییملرن کیبدررگه قویدی.

آرغان تالغان کوینچه، فین‌نڭ آزغنه طوزلی مای برله‌ن قارایکمه‌گی بیك ته‌ملی طویلدی. آنڭ قویی قایماق برله‌ن برلگان قهوه‌سی تللرنی یوطدردی. آلاراوُزوُن ایتدروب، اچسه‌لرده، کییملر ئه‌لی همان یووش‌لکلرن بتوُرمه‌گانگه، صووغایوُب کیتکان طشقه، یووش کییملر برله‌ن چغو قورقنچلی بولغانغه، همان اویده اوطوُردیلر. فینلرنڭ ناچار روسچه برله‌ن еще ного ремя دیپ اوشاندرولرینه قاراب، تیکگنه حال جیدیلر. کییملرحاضر بولغاچ، صالقون هوانی یروب، آب آق آی یاقتیندە، جم، جم یلطری طورغان قارلرنی اوتوُب، واکزالغه یونه‌لدیلر وصالقون هوانڭ نغایتووینه، تازارتووینه شادلانا، شادلانا یاش اعضالر بله‌ن کییرله،صوزلا بارغانده، پویزد کیلوب‌ده جیتدی. نی قدر آشقسه‌لرده، اوتوُبده کیتدی. ایکنچی پوییزده طاغی ٤ ساعتدن صوڭغنه بولغانغه، اوزی پیتربورغده ایرته‌گه ایرته برله‌نگنه بولغانغه، ایرته‌نگی پوییزدغه چغارغه اویلاب، ئه‌لگی اوك فینلرگه قونارغه قایتدیلر. اورون حاضرله‌رگه قوشوُب، آب‌آق قار دنیاسنده، طاغی بر آز یوروُرگه، شول مول طـن فین دنیاسینڭ طنلغن، بر تورلیلگن طاغی بر آز صولارغه بولوب، شونده‌غی ایرکنلك، شونده‌غی قش ماتورلغنده طاغی بر آز لذتله‌نوُرگه، طن، مول، یالغز اورمانغه تابا، شول آب آق قار دیگزنده یه‌م یه‌شل بوُلوب‌طوُراطورغان اورمانغه تابا کیتدیلر. آنڭ چرشی، نارات ایسن ایسنه‌ب، آنڭ تازا نق ایسینه قوینوب، اوُیگه قایتسه‌لر، کچکنه‌گنه قوناق بوله‌سینه، زور کاراوانغه، ایکی کشیلك اوُروُن حاضرله‌نگان، ایرته‌گه یوونور اوچرن صولر، آب آق سولگیلر قویلغان تابدیلر. کیـكڭ اورونغه ایکیسینگده بردن کوزلری توشدی. ایکیسیده بو نی، دیگان کبك، قارادیلر. برسینگده کوڭلنده، عقلنده ــ یوق، بولای یارامی ــ دیگان سوزنی ئه‌یتورلك اوی وفکر طوماغانغه، ایکیسیده شول اتفاقی لقغه موین صوندیلر.

ایرته براه‌ن کوفی اچکانده، برسینڭ کوزینه برسی قاراشـورغه طارتونسه‌لرده. - پوییزدغه الـگورسه‌ك یارار ایدی - دیـب، آشغوب، بارغانده آنیده اونوتدیلر. شهرده ایکیسی ایکی واغونغه اوطورشقانده، بیك دوستچه کورشوب آیرلشدیلر. اوزیگنه قالغاچ، شمس‌الدین‌نڭ باشینه:

- بو نی بولدی صوڭ ئه‌لی؟ دیگان سؤال کیلسه‌ده،

- یه، ییته‌ر ایندی، بك کوب فلسفه صاتدق، بر نی بولمادی. مین اویله‌نمه‌گان بر یکت، اول حر بر خاتون - دیدیده، تویدی.

وشوندن صوڭ، بولارنڭ اوچراشولری طاغی، شول یولده دوام‌ایتدی.

کون اوته اوته ونی قدر بر برسینه اوزله‌شوب کیتوب، اچ پوشقانده کیلو، کیتولر رسمیت دائره‌سندن کوبدن چقسه‌ده، شمسی هر وقت اوزن اویله‌نمه‌گان، جایی طوغری کیلگانده، اوبله‌نه‌چك بر یکت ایتوب حس ایتودن طوقتامادی وشونڭ شولایلیغنه هیـچ بـر وقتده، آننا واسیلیوناده سوز قایتارمادی. قیافت. قیلنشی برله‌نده، شولای بولووینه کیفی کیتکانن بلدرمه‌دی. لکن اول مناسبت آرتقان صاین، آقچه مسئله‌سنده ئلگه‌ری کوك، صارپلارغه طوتندی. هر وقتده‌ده ترامؤای اوچون، تیاتر اوچون، یوروركه بارغان ییرلرده آشاغان، اچکان اوچون، اوز اولوشینی مطلق توله‌وچه‌ن بولدی.

ئلگه‌ری بو خلقی شمسی‌گه یات کورنسه‌ده، ایکی آراده‌غی‌مناسبتنی قطرشیلاغان کبك کورنسه‌ده، اولده آننا واسیلیونانڭ تله‌وینه بوین صنارغه مجبور بولدی.

یاز ییتوب، پیتربورغنڭ ایکسز، چیکسز صاسی‌لری، طوزان‌لری دنیانی صاروب آلغاچ، زور شهرنڭ بختلی بنده‌لری جایلاولرگه، آوللرغه کیتسه‌لرده، شمسی‌ده، آننا واسیلیوناده اسی کونلرده، بورکـه‌و مغازینلر اچنده اوطوردیلر. طوزانلی تونلرده، دورت یاغی دورت دیوارلـر بله‌ن قابلانغان تاش قاپچق کبك بولمه چکلرده، جایلرینی اوتکاردیلر. یازنڭ ماتور کونلرنده - اییون، اییول‌نڭ چه‌چه‌ك، اوله‌ن، گل‌گه باتقان کونلرنده خواجه‌لری، زور پریکاشچیکلری حال جیغانغه، طن آلغانغه، بولار ایکسیده

شهرنڭ ایکی اۆچندە، ایکی مغازیندە دیوارلر صاقلادیلر. ایکیسیدە اسسی کوندە، قویی طوزانلی شهر هواسندە، طبیعتلری بوزلغان آلوچیلرنڭ قیلنشلرینە، قاپریزلرینە یاری، یاری ئەلسرەدیلر، آریدیلر. ئەللە نیدە بر کیلگان بەیرەملردەگنە یە فینلاندیەغە باروب، یە قرانشتاد کبك ییرلرگە پاراخوددە یۆرۆب کیلوب، جاینڭ ماتورلغی، یەش طورمشنڭ آچق هوادە کوڭللی لەکن کوروب، تلەولر ینەگنە قتقلاب، قزیغوبقنە قایتدیلر.

اییول‌نڭ اورتالرندە، خواجەلر، زور پریکاشچیکلر قایتۆب، بولار طن آلورغە وقت یتسەدە، ایکی مغازیندە ماکاریەغە کیتەکانگە، تونی، کونی اش کیتدی. آننا واسیلیونا اییول‌نڭ یگرمی بیشلرندە، قوتلوب، قالوب، برنچی سینتەبرگە قدر حال آلورغە رخصت آلسەدە، شمسی الا اللەغنە ماکاریەگە کیتمەینچە قالۆب، برنچی آوغوستسز بوشی آلمادی. ایکیسیدە آریغان، ایکیسیدە تونەسی بوکونگە اوخشاغان طورمشدن طویغان بولغاننە، شول بر آینی برگەلەب جایلاودە طورورغە قرار بیردیلر. وآننا واسیلیونا لوزینڭ بر ایکی اوچ کون بوشلغندن فائدەلەنوب، فینلاندیەنڭ پیتربورغدن یراقغنە بر استانساسندن تیمۆر یولدن اون، اون ایکی چاقرملر بر ییردە، زور بر کول یاقاسندە، قارا کۆغی، تیرەك، نارات اورمانی بویندە کچکنەگنە پختەگنە داچا آلوبدە قایتدی. وکون بویی کیبتدن کیبتکە یوروب، بر آیغە بیتەرلك کیرەك یاراقنی تویەب، شمسی‌نی کوتمەینچە کوچدیدەکیتدی.

ایرتەنگی پویزد بەرلەن شمسی اوزی کارزینالر، چومادانلر، مندەرلر تویەنۆب، موستاماکی استانساسینە کیلوب توشکاندە، آننا واسیلیونانی پلاتفورمادە تابدی. اول حاضرگنە کیلگان بولۆرغە کیرەك، آنڭ یوزندە ئەلی همان، — اۆلگرەممی، یوقمی؟ — دیب، اطلوصزیغی بتمەگان ایدی. اوستندەگی یوقەدن تگلگان جایگی کییمی، باشندەغی شتردانۆب باصلغان قریم اشلەپەسی نی قدر یات بولسە، آنڭ توسی بیتی‌دە شول قدر اوك یات ایدی. آنڭ یوزینە ئەللە نیندی قزارو چقغان، کوزلرندە شادلقنی یاشرە آلماینچە، نور توگلوب طورا. سلکنوونە، یوروونە، قیلنشونە تیزلك، یکتلك قوشلغان. اول شمسی‌نی:

– سیعدن شول شهر ایسی کیله – دیب، قارشی آلدی.

اوزینڭ آلوب کیلـگان فین‌نڭ آرباسینه ئەیبرلرنی تیەتدیـده، یولغه چقدیلر. توگەرەکگنه، کچکنەگنه فین‌آتی یولدن یومغاق کبك تەگەرەرگه طوتۇندی. کوز آچوب، کوز یومولمادی، آربا یەشل اورمان اچینه چومدی. آزغنه یووشلك قوشلغان نارات ایسی شمسی‌نڭ بـورونلرینی قتقلارغه طوتۇندی. منه کچکنەگنه یالان، نەبەنکـگنه قواقلرنی صروب آلغان‌قارا ییمشلر المیثاقدن بیرلی شولارغه تاغلغان کبك تیك‌طورالر، ئەنەمارلانوب، کیتـکان بر ییر، آنڭ توبەسی تیره یوندەگی صوغان باشلری آیرلوبراق صارغایوبراق طورا، آنڭ اورتـاسنده قـب قزل یافراقلر – آراسینه سیبلـگان قان کبك قزل ییر جیلەکلری.

اورماننڭ قرییندە زور، زور بورونلی میلەشلر، آلارتارماقلانوب، بوتاقلانوب، بۆتۆن تیره یونی طوتۆرغانلر، آلارنڭ بـۆتون بوتاقلری آلصو قزل میلەش صاباقلری برلەن بیزکلەنـگان، آلارنڭ یـافراقلری شول میلەش مەرجەنلرندن اویالغانغەمی، اوزلری‌ده قزلغه بـویالغانلر، اوزلریده قزل تەنلرن قویاشقه کورسەتۆب، جملداب. طورالر.

منه تاو؛ اوزونغنه تاو، فین آتی‌شونیغنه کوتـکان کبك، یومۆلۆب، یومارلانۆب، تاوغه تابا، یەم یەشل اورمانلرنڭ اوستینەچغارغه تلەگان‌کبك، تاوغه تابا چاباغنه. ئەنه تاو اۆستنده یالان. آننا واسیلیونا، صولغه تـابا کورسەتۆب:

– منه بز، حاضر فینلاندیانڭ ایڭ بیوك ییرندە، ئەنه دیگـگز... کورەمسڭ؟

یراقدە، یراقدە صیبقغنه، موگغنه پەردەگه تۆرلـگان زوربرآقلق... آنڭ قای بر ییرلری قویاشقه تابا یالطری... قای بر ییری اوزینڭ درجەسن تۆشرمەس اوچۆن کبك، هوالانۆب، تیك یاتا... ئەنه تـگی‌نی کورەمسڭ، بورمالی، اۆزۆن کول. آنڭ صووی دنیا یاراتلغاندن بیرلی بر مرتبەدە سلـکنمەگان، حرکتلەنمەگان کبك‌طنلقغه، طنچلقغه‌باتقان. آنڭ شول هوالی طنلغینه ایسی کیتـکان کبك، تیرەسندە اوزون نـاراتلر

شاق قاتقانلرده قالغانلر. بر یاغنده‌غی کیك، یه‌م یه‌شل یالانده شول‌موگلی ماتورلقنی بوزماس اوچون، کوبه‌له‌گنده، قوشنده‌اوچرمی... آنك اورتاسندن آغا طورغان کومش اوقا کبك، یالتراب یاتقان صوده تاشقه‌به‌رلوب شلطرامی، چلترامی؛ یارلرینه صوغلوب شاولامی، گورله‌می. قایا باراسن ئه‌لله قایچان بلگان کبك صوزلوبقنه قویولا، آغلا. ئه‌نه‌ شول یه‌شل داچانی کوره‌مسك؟ شول بزنکی... ئه‌نه شول اورمان اچندن باشنغنه کورسه‌توب، طورا طورغان، ئه‌نه شول ایرته‌نگی قویاشقه قارشی ته‌ره‌زه‌سی اوینی طورغان. آنده‌ده طنچلق، آنده‌ده موگلق.

آت قزولانغاندن قزولاندی. یول اورمان اچینه کرگاندەن کردی موگلق، طنلق شمسی‌نك بوتون اعضالرینه، تامرلرینه قدر اوتدی، سگدی بردن اورمان آوزندن آت بورلدی، یوغاریغه تابا کوته‌رلوب قویلغان کیرته‌لر آراسندن اوتوب، قورچاق اوی کبك داچایانینه کیلوب طوقتادی.

آننا واسیلیونا ته‌تیلرن کورسه‌ته طورغان بالا کبك، ایك اول شمسی گه داچانی کورسه‌تدی. اوچ بولمه‌لی داچا. آستنده اورمانغه زور تیرراس قاراب طورا. یوغاریده کیك زور چارلاق. آناردن زور

شمسی برقارادی، ایکی قارادی: شونك اوزلرنکی بولووینه اوشانمادی. برقارادی، ایکی قارادی: شول داچاده ایکاوله‌ب، اش اشله‌مه‌ینچه، تیك طوروغه، حال جیورغه کوچلری جیتووینه اینانمادی. برقارادی، ایکی قارادی: آی‌نك آیی بوینچه کیبتکه چغوب، آرشینلاب، اولچه‌ب، مال صاتماینچه طوروغه بولوغه کوگل اورونلاشا آلمادی.

کوزی جایاب یاتقان کولگه، آنك طنلق، موگلغنه توشدی. اول آشیسی، اچه‌سی کیلگاننیده اونطوب، قوینو دردینه چومدی. آننا واسیلیونانك کارزینادن تیشوب، کولمه‌ك، اشتانلر آلغاننده کوتمه‌ینچه، صوغه چابدی. آوزینه کیلگان ئه‌لله نیندی تاتارچه جرنی جرلی، جرلی چیشندی، صزغرا، صزغرا صوغه کردی.

ئه‌لله‌نی اشله‌گان کبك، قچقرا - قچقرا، تاوشلانا - تاوشلانا یوزدی، چومدی. بقردادی، بغردادی.

شهرنڭ قراخماللی کوله‌گلرن صالوٓب، تاشلاب، آننا واسیلیوئا حاضرله‌ب قویغان جایگی جیگگل کوله‌کنی کیینوٓب، آیاقغه چه‌پلده‌اوك کییوٓب، تیزراسقه حاضرله‌نگان چای یانینه کیلوٓب اوطوٓرغاچ‌قنه، چنده، اوزن اوزی داچاده ایتوٓب حس ایتدی، چای یانینه قویلغان، اویده پشرلگان قارا جیله‌ك به‌لشی برله‌ن صوغانلی یومورقالی صومصالر شول فکرنی، طاغی نغتدی. شول پخته آش یانی؛ شول ماتور اوینی برمرتبه کوزدن کیچروٓب، شول یات مارجاغه، شول قسقه عمرنی شول قدر ماتورلاوی اوچون، نی دیب رحمت ئه‌یتورگه بلمه‌ینچه، آننا واسیلیونانڭ کوزلرینه قارادی، آنڭ اوزندن اوزی راضی‌لق، بختلی‌لك چقغان کوزینه قارادی، آننا واسیلیونا، شول قاراشلرنڭ نی ایکانن آڭلاغان کبك.

– سین راضی؟ – دیدی.

شمسی سوز برله‌ن ئه‌یتوٓب، آڭلاتورغه کوچی یتمه‌گانگه، آننا واسیلیونانی بیك اوٓزوٓن ایتدروب صوٓوروب اوبدی. پیروقلرنی ماقتی – ماقتی. آشی – آشی ایکسز چیکسز چای اچدی. ئه‌لله نیلر سویله‌دی. کولدن، چایدن صوڭ یورطقه چقغاچ، ئه‌لله نیگه، اوینیسی کوٓله‌سی کیلوٓب کیتدی. اول آننا واسیلیونا برله‌ن قووش اوینادی، قاچش اوینادی. طوب اوینادی، تاغان آتلدی. ات بوٓلوٓب، آروب بتکاچ‌گنه، حال جییار اوٓچوٓن‌گنه یاتسه‌ده، تیز اریگانن، یوقیغه کیتکانن سیزمیده قالدی.

کوزن آچوٓب یبه‌رگانده، آغاچلرنڭ شه‌وله‌لری اوزایا توشکان‌ایدی. آغاچ یافراقلری، آغاچ بوتاقلری آراسنده بر ییری قابلانوب، بر ییری آب آچق بوٓلوٓب، چلته‌رله‌نوب، کورنه طورغان کولنڭ توسی زمرد توسن آلغان ایدی. داچادن باشلاب، کولنڭ آغمینه قدر صوزلغان، یه‌شل اوله‌نگه بیك نچکه‌گنه، چنلاب – جنتکله‌گانده کورنمی طورغان سوٓروٓن سیبلگان ایدی. تگی یاقده، نارات اورمان اوٓستینه تییقلاب‌قنه، نچکه په‌رده کبك، صیق‌غنه آق بولوطدن فلور یابلغان ایدی. کولنڭ قرییندن نارات اورماننڭ یانده یارلوٓب کورنگان صاب صاری آرپا قری آلتون کبك

باشاقلری برله‌ن یالطراب طورا ایدی. ییری، اوله‌نی، صووی شونده‌غی صاغز ایسینه ایسرگان ایدی. شونده‌غی نارات، چرشینك یاشللگینه، یاشلگینه، ماتورلغینه قزقغان، کونئوککانده، طنن طشن بتروب شاق قاتقان ایدی. ئری، ئری میله‌شلرنك قزل تامچیلرینه کیفله‌نه طورغان، آرا صراغنه کورنه. طئورغان قوش، قئورتلرده شولوق طنلق‌غه خیران قالغان ایدی.

شمسی بیك اوزاق کوکگه قارادی. آنده‌غی بر بر سلکنه طورغان نقطه‌نی ئزله‌دی. زمرد کبك کوگنده‌ده، صیبق آق بولوطنده‌ده قیملداو تابا آلمادی. شمسی بیك جنتکله‌ب، اورمانغه کوزن تکدی. تازا یگت کبك، بیلن بوکمه‌ینچه، طورا طورغان ناراتی، صووقدن قورقودن ییردن باشلابوق بوتاقلرغه چئورمالغان چرشیسی، قب قزل میله‌ش تامچیلری برله‌ن بیزه‌نئوب، قرق ایته‌کلی کولمه‌ك کیگانن آول قزی کبك، تارماقلری برله‌ن دنیاغه جه‌یلگان میله‌شی‌ده، اوزینك یافراغی واقلغندن، چن زیفا توگللگندن، بوتاقلری توگه‌ره‌کله‌نئوب، کیلوب، زونتیکلانوب، آق ته‌نن قویاشدن صاقلی آلا آلماوندن، اویالئوب، خورلانوب، گچره‌یئوبکنه آغاچ آراسینه یاشرنگان قاین‌ده‌ده، کوز قاباغی تارتقان قدریده، سلکنوده — حرکتله‌نوده کوره آلمادی. ئه‌یتورسگله بارسیده مردکه کیتکان!

منه آننا شمسی یانینه کیلدی. اول آتلاسه‌ده، آیاقلری برله‌ن ییرگه باصسه‌ده، آنك آیاغندن‌ده تاوش چقمادی. اول سویله‌سه‌ده، کولسه‌ده، قچقرسه‌ده، آنکده تاوشینی شونده‌غی طنلق بتئوردی، اورلادی. اول شمسی نك یالان باشن سیپاب:

— یوقلادکمی؟ آش ئلگوردی، طور — دیدی.

شمسی طاغی ایرنئوب، ایرکه‌له‌نئوب یاتارغه تله‌سه‌ده، آنناواسیلیونا، قولندن طوتئوب، یارطی اوستره‌ب توشردی. اوزی:

— آش حاضر، تیز بول، ئه‌نه صو — دیب، اویگه یونه‌لدی. شمسی صالقون صو براه‌ن یوونوب، ته‌نده‌گی یالقاولقلرنی اوستندن توشرو اوچون قزو، قزو حرکتلر یاساب بارغانده، آننا واسیلیونا، میله‌ش تئوبنده‌گی اوسته‌لگه آش اورنی حاضرله‌گان، آب آق آش یاولق اوستینه تاریلکالر

چه‌نچکیلره صالقیت‌لر قویغان ایدی. اول باروب اوطۇرغاچده، آننا واسیلیونا، ــ مین سینی مونده، فینچه آشاتۇرغه اویلادم ــ دیب، برنچیگه صالقونچه، طوزلی گومبه بیردی. شولپا برله‌ن آشاراۇچون، گۇمبه‌قستروُب، یاصاغان صومسالر کیتۇردی. ایکنچی تاریلکا ایت‌شورباسینی طوتوروب صالغاننی کورگاچ، آننا:

ــ آشقما ئه‌لی، طاغی آش بار، قاپل طۇیوُب قالما ــ دیدی، اوزی آشخانه‌دن باروب، لیمون برله‌ن قزدرلغان فاریل بالغی آلۇب کیلدی.

ــ منه، بوشول کولنكٔ بالغی، سین یوقلاغاچقنه آلدم ئه‌لی. بربالقچی اوتۇب بارا ایدی ــ دیدی. شمسی فاریلدنده آرتغراق قابقالی باشلاغاچ، آننا واسیلیونا:

ــ طاغی طویوُب قویما ــ دیب، آشخانه‌غه باروب، بالق، به‌ره‌نگی برله‌ن قزدرلغان ته‌که ایتی کیتۇردی. آزغنه طوزلاغان کچکنه، کچکنه قییارلر قویوُب، شمسی‌گه اوزی صالوب بیردی. آش آشالوب بتکاچ طاغی، کوگلسمه‌ن قارالوب طۇرا طورغان قاراجیله‌کدن یاصاغان کسه‌ل کوته‌روب قایتدی. شمسی‌گه زورغنه کسه‌ل صالۇب. قویی قایملق برله‌ن قویوندروب بیردی. شمسی سویه، سویه آشاب بترگاچ، طاغی، برنی صالوب بیردی. شمسی‌گه، بو ته‌ملی آشلردن صوكٔ، تیره‌یون طاغی ماتور، طۇیوُلدی، طاغی طورمش طولی کبك سیزلدی. اول شول راضی‌لق برله‌ن طاغی غاماققه باروب یاتارغه تله‌سه‌ده، تاریلکالر یووارغه کرگان‌فین قزینه امر بیروب بتروب، آننا واسیلیونا آنی تیره یونتی کورسه‌تۇرگه آلوب چغوب، کیتدی. آلار کشیسزقۇش، قۇرتسز اورمان اچندن اوتدیلر. اۇیلر قدر یارلۇب یاتا طورغان غرانیت تاشلرغه منۇب، تیره یونتی قارادیلر. اورماننكٔ صیبغراق ییرنده، قارا جیله‌ك آشی، آشی آوزلرن قارالتدیلر. آب آچق یالانغه چغوب قووشدیلر. طاغی ایکی‌یار آراسینه، قسلغان کبك، طومراب، قارا صولانوب طورا طورغان کچکنه بر کولگه باروب چقدیلر. آنكٔ یارلرنده اوسه‌طۇرغان‌زور که‌کری‌میله‌ش آغاچلرندن میله‌ش جیدیلر. یولده اوچراغان زور بر باقچه‌غه کروب، قورا جیله‌گی

قارلیغان صاتوب آلدیلر. آراسینه بر برن توروب آندن بر نیچەچولمەك ریزیداء باشقه گوللر آلوب روزادن بوکیت اشله تدیلر.

یوری، یوری آروب بتەکاچکنه آشیسیلری، اچەسیلری کیلگاچکنه اورمانلر آشاسندن، کورلمەگان داچالر یانندن اویگه قایتوب کیتدیلر. فین قزی قایناتۇب قویغان صاماورنی، آننا واسیلیونا یوغاری تیرراسقه حاضرلەدی. ئەلله قای آراده پشروب ئولگرگان قۇرا جیلەگی برلەن چیه جیلەك وارینیەلری کیتروب چەیگه اوطۇرتدی. یوغاریدەغی کولنك اوستینه منظره آچیلا ایدی.

آنك اوستی ئلگەریگی تیگزلك، طنلقنی یوغالتمایںچەده، آنك تیرەلرندەگی آغاچلرنك شەولەلری کولگه تابا کیتکانگه، آنك قرییی ایکی یاقلاب، یاشل یافراقلی آغاچلر برلەن قایمالانغان بولوب کورینه ایدی. تگی باشدەغی آق داچا کۇزگی کبك آق شەوله توشروب، صو اچندەگی آب آق زور داچاغه قوشلوب کیته ایدی. اوك یاقدەغی داچانك ئەلی بر تەرەزەسی، ئەلی بر تەرەزەسی تۇبینه تۇشکانگه، قویاشنك نوری برلەن چومۇب، آلتونلاب کوزنی چاغلدرا ایدی. اول بردنقب قزل یاناطورغان اوط کبك بولوب، قزقدرا؛ بردن قزاصو کوزگی کبك بولۇب، کوزنی قاماشدرا ایدی؛ بردن اۇزۇن قزل نورلرن ییبەروب، کولده شولارنی ایکیشەرلەته، اوچەرلەته ایدی. کولنك تگی طرفندن کیله طورغان قزل کیمەدەگی آق کییم کیگان قز برلەن آقرنغنه ایشه طۇرغان یکتده ایکی کیمه کبك سلکنەلر، ایشکەکلری یانندەغی انجو کبك تاماطورغان تامچیلری قویاش نورنده یالتراب، یالتراب جملدەب کیتەده، ایشکەك طاوشی شول زور طنلقده یوغالا ایدی.

کولنك قریلرنده سیگره. سیگره اوینی طۇرغان بالقلارده اوزلوندن صوك تومتوگەرەك صزق قالدرەلرده، اول صزق کیگایۇب، زورایۇب، یوغالغانچه کیتسەده، آلارنك ده کۇمش آرقالری قۇیاشقه قارشی یالتراب سلام بیرولری کورنسەده، آلارنگده صوغه چۇلت ایتولریده شول طنلقده باتا ایدی.

منه قویاش اورماننڭ آرتینه یارطیلی یاشرندی. کولنڭ تگی طرفندەغی داچالرنڭ یوغاریغی تەرەزەلری، کولدن چیتدەگی فین آولینڭ بۇتۇن کوزلری نورغەچومدی. یراقدەغنه یاشرنوب طورغان اۇیلر، داچالرنڭ تەرەزەلری قزل آلتونغه مانلدی، ئەلیگنه طن‌طنش کورنگان یاشل اورمان، آنڭ آراسندەغی یالانلر اوط برلەن یانارغه طۇتۇندی. یاشل ییرلکنڭ بۇتۇن اورنندن، یاشرنوبکنه یاتا طۇرغان طورمش قویاشقه کوز قسارغه باشلادی.

منه، آقرنغنه بر ییل ایسدی. آنڭ آرتندن، اوستندن، یراقدنغنه اوته طورغان کوك کوکرەو کبك طاوش موگغنه بر اوتدی. داچا تیرەلرندەگی آغاچلر باشلرن ایدیلر، بویلری برلەن صاللاندیلر، کیتەچەك قویاشقه سلام ییبەردیلر. کول قطرشیلاندی، آنڭ شادرالری برسن، برسی قوا ـ قوا تگی اوچقه تابا کیتدیلر. کولنڭ تیرەسندەگی قایمالر اوزایدی، صوزایدی. داچالردن توشکان شەولەلردە ئەلی باتوب، ئەلی چومدی، طاغی نورلرن چەچۇب باشن کوتەردی. کول بویندەغی یالتراغان اوطلر ئەلی برسی، ئەلی برسی سونه باشلادی. اورمانغه یاشرلگان داچالر آرقلی فین آوللری طاغی شولی یەشللك گه چومدی. مەڭکولك قارانغی اورمان‌طاغی، آلارنڭ بارلغن، یوقلغن یاشردی یراقده، یراقدەغنه اورمان اوستندن کورنه طۇرغان آق داچانڭ غنه برتەرەزەسن قویاش سۇیووندن طوقتا ـ مادی: آیرلاسی کیلمەگان یاشلر کبك، اول آڭارغه نوراۇیۇملری ییبەردی، همان کوز قسدی. منه اولده مۇڭایدی، اولده سوندی. شونیغنه کۇتۇب طورغان کبك، اوستندن یەشل‌صمان چەچەکلر تاراتوب بر یولدز یوزه باشلادی. آڭار قزقدی بولۇرغه کیرەك، کولنڭ بو باشنده طاغی برسی موگغنه نوری برلەن یۇزه باشلادی. آلار آرتندن ایکنچیلر، اۇچنچی، دورتنچیلری کیتدی. اوزاق اوتمەدی بۇتۇن کول اوستی یولدز برلەن طولۇب، بۇتۇن کولنڭ بویی، آرقلیسنده یولدزلار کیسشه ـ کیسشه، یاریشا ـ یاریشا یۇگرشه باشلادیلر. قایسیلری ایبدەشلری، قردەشلری کیلگاننی کوتکان کبك، شول کولنڭ اچندەگی آصل تاشلر، حکمتلی سرلرنی قاراب طورغان کبك، تیك بر ییرده قاتوب طوردیلر.

منه طاغی بر ییل اوتدی. یولدزلر کولگه چومدیلر، باتدیلر، یوغالدیلر. طاغی باشلرن کوتەروب، اۉستلرندەگی صولرن تۉشرر اوچون، تیربەلدیلر، سلکندیلر، نورچاتقیلری آتدیلر. اورمان‌ده طاغی شاولادی، طاغی اولادی. ئەلله قایاغنه، یراقغنه بر قۉش‌ده قچقردی. اورمان آرتندن میدانغه کورەشورگه چغا طورغان باطر یگت کبك، طولوب کیله طۉرغان آی چقدی. اول شوندەغی ئللك چقغان یولدزلرنی قووب ییتەرگه تلەگان کبك قزولاب یوزەرگه کرشدی. اوزینك یولن یاقترتور اۉچون، کول اوستینه آق نوردن اۉزۉن باغانا أرغندی. اول یاش قزلرنك آغارتا طورغان کیندرلری کبك، یاشل اورمان اۉستندن‌ده صوزایۉب کیتدی... کولگه یاقنراق آغاچلر طاغی جوواناراق شەولەلرتاشلادیلر. آب آق کۉمش‌گه ئەیلەنگان یافراقلری برلەن آلارده صوده قۉیۉنا باشلادیلر.

شمسی برلەن آننا کیمەگه توشدیلر. ئللك آلارزەگگەر صونورچەچه طورغان یولدوزنی کولدن قوب یتمکچی بولدیلر. آلار آنك یولن یاروب یتدیلر. اوستا یولدوزیاروب کیله طورغان کیمەنی کورگاچدە یولن قزولاتدی. اول اوستا اوردەك کبك کولگه چومدی؛ ئەلی کیمەنك بر یاغینه پوصدی، ئەلی بر یاغینه چقدی، آلار آینك نور باغاناسینه یاروب کردیلر. آنی بر اوکغه بر صولغه قالدروب اوتدیلر. مونه قویروقده آننا آی یولنده کیمەنی طوتدی.

شمسی آقرتن‌غنه ایشه، ایشه آق کییمدن قیغایۉب قویرق طوتا طورغان آنناغه کوزن تاشلادی. آنك آزغنه قیبغا یغان یوزینه آقسل کومش توسی یۉگرگان، آنك ایسی کیتوب، یراقغه بوگلگان موینینه ئەلله نیندی هوالی‌لق توسی یوغلغان، کوزلری زور بولۉب آچلغان،.. آلار ئەلله نی کوررگه تلەگان کبك، ئەلله نی آشارغه تلەگان کبك، بر ییرگه تکلگان، آنك تۉبی بتکان، نورلی بر اوبقونغه ئەیلەنگان... آنك کورشیسندەگی طاغی، بر کیمەده طاغی. بر آننا بارا. اولده مونك کبك آق کییمده. اولده مونك کبك قویرق طوتقان، اولده مونك کبك باشن قایربراق اوطورغان، لکن آنك یوزنده کوزنده موگلق. دردلی‌لك بار. مۉنارده‌ده‌صوك نەرسه بار؟

— سین نرسه اویغا قالدك؟...

-قالمادم... مین طورمشنکٔ راحتی، تەمینه باتدم. سۆیلەو، طاوش، سوز بو ماتورلقنی مسقل ایته... دیدی.

اوزی یلمایدی. آب آق تشلری آیغه قارشی کولـدی. اوزی طاغی اویغه، کیفکه چومدی.

شمسی نکٔ تلی سلـکنمەکچی، آوزی سویلەمەکچی، آیاقلری بییەمەکچی، قوللری بوتاماقچی بولدی. همه اعضاسی اوزی بلـگانچه، اوزنچه، شول ماتورلق آلدنده باش ایمەکچی، قچقروب عبادت قیلماقچی بولدی. لـکن کیمەنکٔ آرتینه اوطۆرغان آق نورغه چومغان گناهسز شول مخلوقـنکٔ یاشرن عبادتندەگی تەمن لۆزمەس اۆچۆن، تاوشلاغان ایشکەکلرنی آقرنغنه آلدی، آقرنغنه قییغایتدی، صولر تامزوبقنه باتردی، آقرنغنه ایشدی. نورلی آی یولی آلارنی قریغه ایلتدی. منه باصقچلانۆب، باصقچلانۆب آغاچلر صوغه بۆگلـگانلر.

یوق توگل آلار تامرلری برلەن بو برسینه قوشلشۆب، صونکٔ اچینه تابا، اوستینه تابان اوسکانلر. اچندن طشندن یافراقلری، میلەشلری آی یاقتیسنده آغارا تۆشکان. اچندن طشندن صیبیقغنه قارا کٔغیلق کیینۆب، بوتاقلری چبقلری جووانایا توشکان. ئەنه آب آق داچاده صو قریینه کرتۆب صالنغان. ئەنه قریدەدە، صو اچندەدە اول اوزایـۆب، اورمانغه قوشلۆب کیتـکان. ئەنه اول صو اچندن تەرەزەلرن آچقان. ئەنه اول صو اوستندەدە، صو اچندەدە ایشکلرن آچۆب، قوناق کۆته. ئەنه آنکٔچارلاغنده کچکنەگنه اوط یلطری، کیلەچك قوناقنی قارشی آلورغه حاضرلەنـۆب یلطری. ئەنه آنکٔ ایشگی طاغی آچلدی، ایکی یاقغه، ایکی قـز چغوب باصدی. ئەی بو تـگی پەری پادشاەسینکٔ ـرایی بیت ئەلی. بو نورلی یول بیت، شونکٔ سحری برلەن یاصالغان، کشیلرنی آلداب کیتره طۆرغان یول بیت. ئەی آنکٔ ماتورلغی قزقدروب آلدار اوچون، یاصاغان جن بیت،

آنکٔ کوزی طاغی آنناغه توشدی، طاغی آکٔارغه کورشی کیمەدەگی موکٔلی آننا کوزگه تاشلانـدی.

اول آنکٔ یوزندەگی، موکٔ کوزندەگی دردنی آکٔلادی.

شمسی بردن یە ترەك ایتدروب ایشکەکنی باتردی، بۇتۇن کۆچن صرف ایتمەسە شول سحرلی یولدن چقا آلماس کبك ایتدروب، صول‌قول برلەن جرۆب آی ازندن چقدی. کیمە سلکندی، صو شادرالاندی، آننا باشن بوروب، نی ولدی؟ دیب قارادی. شمسی اوزینکٔ یوقدن قورققانلغن سیزوب آلوب شارقلداب کولدی. آنناغه یارطیلی سۆیلەدیده، طاغی کولدی. آگارغه اورمان کولۆب جواب بیردی.

اول باترایۆب کیتۆب، صزغرۆب ییبەردی، اورمان یافراقلرندن اوتۆب فین یالالرن کورۆب، صزغرو کیری قایتدی. اول ئەللە قایچان ایشتکان بر باشقرد جرن خاطرلەدی، اۇزۆن ایتدروب، مۇگلاندرۆب، کۆیلەرگه، جرلارغه طۇتۇندی. طاوش آچق کول اوستنده تەگەرەب، کیتوب، اورمانغه باروب کردی. اورمان «هو» دیب، صوزوب، جواب بیردی. اول بر کویدن ایکنچیگه، اوچنچیگه کوچدی.

اوزینکٔ بۇتۆن ریپیر توارندەغی جرلرن جرلاب بتۆردی. لکن بوغاز همان طۆیمادی، جرلیسی کیلو بتمەدی.

منه آننا واسیلیونا جرلارغه طۆتوندی. اول نچکەگنه، مۆگنه طاوش برلەن، «ۋیچرنی ازۋون»نی صوزدی. آننانکٔ کویی، اچنك ئەللەقای‌ییرندن قابنۆب چققان شول طاوش نكٔ ئیەسی شول شاد طۆرمشدن راضی آننانقی میکان، دیب ازلەگاندە، شمسینکٔ کوزی کورشیسندەگی کیمەدەگی مارجاغه توشدی. آنکٔ آوزاری بر آچیلا، بر یابلا، یوزی جییرلا، کوزلری بر نقطەغه تکله ایدی. ئەنە کم جرلی ایکان، مۆنکٔ طاوشی شوندی مۆكٔ بولسەدە بولور شول. آنکٔ تۆسیده قایغۆلی. کوز قاراشیده دردلی شول...

ئەنە کولنکٔ قرییندە آقسل، صارغلت قملر، کیبدررگه جەیلگان تاری کبك جملداب صوزلوب یاتقانلر. ئەنە آنکٔ آق بورتکلری آیغه قارشی، زهره یولدزغه قارشی، موگنه نور چەچه طۆرغان قایغۆلی یولدزلرغه قارشی کوزلر قشالر، بوسەلر ییبەرشەلر. کیمە بورنی برلەن تۆرتلۆب قۆمغه ترەلدی. شمسی تیزوك سیکروب تۆشەب، همان جرلی، همان کویلی طۆرغان آننا واسیلیونانکٔ طۆرغانن کوتمەینچه، آنی قوریغه طارتۆب

چغاردی. کیمه شطرداب قوزمنی یاروب کروونده‌گی طاوشلرندن آنناواسیلیونانك طاوشینه قطرشیلق یوگردی، آنك موزك کویی شادرالانوب کیتدی. آنك باشی طاغی أییله توشدی، آنـك صنی، یغلمیم، دیب قورقوب بـوگوله توشدی. آنك طاوشی، کویی‌ده صنقلی، بوگوله‌لی بولوب چقدی. کیمه‌دن چقغاچ، شول ماتور منظره‌دن آیریلا آلماینچه، شول نورغه قوینغان کولنك تأثیری آستندن چغا آلماینچه، برسینه برسی طوتنوشوب، بیك اوزاق قاراب طوردیلر. بر برسینه سوز دەشمەینچه، شونك ماتورلغن یوتوب، شونـك ماثورلغنده جوانوب، شونك ماتورلغنده اوییدیلر، یوغالدیلر.

منه آقرتنغنه بر ییل ایسدی، کول قطرشیلاندی. بیتـکه‌صیبیق‌غنه یووشلك صوغلدی. بورونغه صو ایسی، یووش ایسی بەرلدی. شول‌شمسی‌نك، زور صو بوینده اوسکان شمسی‌نك بالا وقتنده‌غی ایسه بسز، حسـابسز قوینولرن ایسکه توشردیمی ـ ئەلله آنناغه اوزینك حاضر منه تلەسـه قـایـا بـارا طورغان ییل کبك حر، ئـەنـه شول کـول کبك اینی کـوبی کـورنمی طورغـان آیـلر، یولدزلر یوزه طورغان کول تبك کوکلی اوچی، قریبی کورنمی، بلنمی طورغان کوکلی اوزینك شول ایبدەشینه تیگدەشینه تابا اوسترەدیمی، آلار ایکیسیده بردن:

ـ ئەیدە، قوینا بز ـ دییشدیلر.

شمسی کییملرن صالوب پختەلەب کیمەگه قویوب ئلـگورگانچه، آننا واسیلیونا طن صوده ازلرقالدروب، کولـگه‌تا ا آتلادی. طولوملاب‌اورلـگان چەچلرن باشینه اوری، اوری تزگه قدر کردیده، آلدنده‌غی اوزی کبك آق تەنلی، اوزی کبك آی یاقتیسنده‌غی نورغه ▪یونغان بر قزنی‌کوروب طوقتادی. اول بوگلوب، بارماغی برلەن آکارغه تابا صو سیبدی. تـگی قزده بوگلدی. اول آکارغه تابا بارماق سلـکدی. تـگی‌ده: سرگنی، بلدم، دیگان کبك، بارماق سلـکوب جواب بیردی. آننا واسیلیونا شمسی‌گه تاپا بورلوب؛

ـ بتدگمی؟ دیدی.

آی آنی نوری بله قوچاقلاپ آلدی. اول آنك صاچی‌نك صارغلت

ایکانن کورسه‌تۇب بتوررلك یاقتی‌سی بولماغانغه آنی قاراغلت بویـاوغه
بویادی. آنكٔ ته‌نینه اوزینكٔ کومش آغینی قویدی. شمسی یارطیلی صوغه
باتقان طبیعت‌نكٔ بۇتون بیزه‌گ‌نلری بر له‌ن، طبیعت‌نكٔ اورتاسینه کیلوب
آی بر له‌ن، یولدز بر له‌ن اولچه‌شه طورغان آننانی قارارغه اولگورمه‌دی،
اول بوگلۇب، نچکه‌گنه قوللری بـر له‌ن صو سیبدی. صو بورتـکلری انجو
کبك یالتراشۇب، شمسی‌نكٔ ته‌نینه تییۇب، آنی‌چیرقاندردی. آنكٔ طامرلری
بویندن صووقلق یوکرتدی. اول ــ ئه‌ی ــ دییۇرگه اولـگرمه‌دی، آنناقووش
اوچلاب، صو ارغتا باشلادی. شمسی قورت چاقغان کشی کبك، بـۇتۇن
کۇچی بر له‌ن دۇبر شاطر صولر آقتاروب، آنناغه تابا بارا باشلاغاچده،
اول ایکی قولی بر له‌ن صودن یول آچقان کبك‌ایتوب، جیگـگل تز بر له‌ن
یوکررگه طوتۇندی، آنكٔ اۇستنده صو بورتـکلری کوبه‌له‌ك کبك اوچۇب،
آلار آی نورینه باتوب طاغی کولـگه چومدی. ایکنچیسی ایکنچی توسده
کوته‌رلدی، بریلیانت کبك آللی، گوللی بولۇب یـالترادی. شولار آراسنده
بالق گبك اوستا، فرشته کبك‌جیگـگل آنناصوغه کرگاندن کره‌باردی. شمسی
نی قدر بۇتۇن کوچن صرف ایتـوب آلغه امطلسه‌ده، صونكٔ آیاقنی‌طوتۇ-
لرینه قاراماینچه، قوللرن بوطی بوطی ارغتلسه‌ده، اول همان آنناغه‌یاقینلا-
شا آلمادی. منه صو تیره‌نله‌ندی. آننانكٔ توگه‌ره‌ك جیلـکاسی بر له‌ن، قولی
بر له‌ن اشله‌ردن قزار براق کیتـکان موینی، قاب‌قاراباشیغنه قالدی. شمسی
بۇتۇن کۇچی بر له‌ن طاغی آتلدی. جیلـکاسندن طۇتۇب آلدم، دیگانده،
بورلوب کولوب قارادیده، چۇلت ایتۇب‌صوغه چومدی. شمسی بیتی‌آلدنده
آنكٔ کچکنه‌ایکی آیاغی‌آی نورنده یالترادیده یوغالدی. شمسی کوزی‌بر له‌ن
قارایا چغوون ازله‌رگه طۇتۇندی. چیتده‌گنه صو آچلدی. چه‌چلرندن انجو
کبك صولر آغزوب، آننا کیلۇب چقدی. شونیغنه کوتـکان آوچی اتی‌کبك،
شمسی طاغی ارغتلدی. آننا آکار تابابورلۇب، ایکی‌اوچلاب، صوبه‌رر-
گه باشلادی. شمسی‌آوزینه، بورنینه قلاغینه‌کرگانینه قاراماینچه، طۇنچغوونه،
طنی بتووینه قاراماینچه، همان‌یاقنلاشدی. طاغی ــ قولم ییته ــ دیگانده،
آننا صوغه باتدی. آیاغینكٔ بارماقلری بر له‌ن، شمسی‌نكٔ آرقاسینه تییۇب

قتقلاندروب کیتدی. شمسی آرتندن چومدی. صو آستندەغی طاوش بویلاب کیتدی. آننا صودن چغوب، طن آلورغه ئلگورمەدی، آرتـدن بیك قاتی باش کیلوب آیاغینه بەرلدی. اول قورقوب قچقروب ییبەروینه، شمسی صودن چغوب، بیلندن طوتوب آلدیده، صو اوستندەآنی وژ، وژ، ئەیلە-ندرگه طوتوندی. آنك صو آغا طورغان چەچی تارالدی. اول اوزینك یووشی برلەن ئەلی شمسی نك بیتینه صوقدی. ئەلی قولینه یابشدی. ایکی آیاقلری صو اوستنده یوزوب جزبەصزغان کبك توگەرەکلر یاصادیلر. چەچرەگان صو بورتکلری انجو کبك یالتراب آنك آقسل تەنن بیزەدیلر. آنك تارقالغان قارا چەچینه واق تەنکەلر تزگان توسی بیردیلر. آنك کومش طاوشی، سرلی کولووی، آنك — ییبه، ییبەر — دیب، قچقرولری برلەن بەرلشوب، اورمانغه انعکاس ایتدیلر، آندن طاغی موگراق کولو آلوب قایتدیلر. شمسی اوستا کورەشچی کبك ارغتوب ییبەردی. آنك تەنی صودن شاقتی یوغاری کوینچه شول آقلقنی یرتوب، آلغه کیتدی. آنك قارا چەچلری صوغه تیه تیه صزق صزدی. آنك آیـاقاری، قوللری جایراب کیتوب، اوچا طورغان قوشنی خاطرلەتدی. اول سیکرگان بالق کبك یاروب توشدی. آنك توشو طاوشی یراق کیتدی، آنك تیرەسندە، کوبکلەنوب، کوبکلەنوب صولر اوچدی، انجولر یالترادی. زهره یولدزی کولوب قارادی. آی وقارلی نوری بلەن طاغی یاقترتدی. آننا شولارنی اورتەگان کبك، شولارنی قزقدرغان کبك کیری آرقان یوزوب کیتدی. شمسی آنی باروب ییتـاچ، بیك اوزاق برگەلەب یوزشدیلر. برگه قایتوب، حالده جیدیلر. طاغی برسن، برسی قووشدیلر. اوزشوب، چومشدیلر، اوزشوب، یوزشدیلر، یوگرشدیلر. طاغی صوسیبشدیلر، صوغشدیلر. تەنلری قزاردی، کوزلرینه اوط یوگردی صولشلری آورایدی، کوکرەکلری قسلدی، آردیلر. کیتکاندە تەنلرینه، ایرنلرینه یەشل یوگردی. آرقااری بویلاب، صووق چابدی. تشلری شاقلدارغه کرشدی. کیبەر، کیبمەس برسینه برسی طوتونوب، چابا، چابا اویگه مندیلر. صالقون آیاقلرنی کرەن برلەن تیز، تیزگنه آشاب، آنك اوستینه فین قاتغی برلەن سیبلەب، یوقلارغه یاتدیلر. آی نك کوزن تکوب، یورغان آستینه قدر کرووندن تو تاور اوچون، چیتدن

اشله‌گان په‌رده‌نی تۇشردیلر. شول تیره یوندەگی الوغ طنلقغه بولارده چومدیلر.

قویاشنڭ شاقتی کوته‌رلوو ینه‌ده قاراماینچه، صونڭ کیچکی تالغانلغی بتمه‌گان کبك بولسه‌ده، شمسی بردن صوغه آطلدی. آنڭ تازارترب، نغتوب یبیه‌ره طۇرغان آغملری، ته‌ننی تامرلرنی اوز اختیارینه آلا آلماسۇن اوچون، اول آیاقلرن صوغۇب یوزوب کیتدی. قول بر له‌ن زور، زور ایشۇب، یوره‌کنی تیز، تیز اشله‌تۇب ته‌نن یلتدی، چومدی، سیکردی، یوزدی. یری آرقان یاتۇب، صیق غنه زه‌نگه‌ر کوکگه کوزن تکدی، ئه‌لله‌نی ازله‌دی، ئه‌لله‌نی خاطرله‌مه‌کچی بولدی. مونا یراقده‌غنه بق، بق ایتکان، اورده‌ك طاوشلری ایشتلدی. اول بیك کوبدن ازله‌گان، یوغالتقان نه‌رسه‌نن تابقان کبك بۇتۇن کوچن قلاقغه بیردی. بق، بق ایتو ایکیشه‌رله‌ندی، اۇچه‌رله‌ندی. ئه‌نه یراقغنه اورمان اچینه کرتوب صالنغان بر یورطدن، داچادان‌می، فین اویندن‌می، اورده‌ك کروانی صوزلوب تۇشه. ئه‌نه آنڭ برنچیلری کولگه جیتدیلر. ئه‌نه آلار عمرۇیلرینه صوکورمه‌گان کبك موینلرن بوکدیلر، بۇرۇنلرن صوغه طقدیلر. آرتده‌غیلرن بقلداونی طاغی آرتدرا تۇشۇب، قزولانا، قزولانا یارلردن ته‌گاره‌ب تۇشدیلر. مۇنه آلده‌غیسی اچۇب طویدی، مۇنه اول یوزوب کیتدی. آنك آرتندن ه‌ویرلوب ایکی یاقغه ایکی قاناتن آچا، آچا کیگایدی. آنڭ آرتندن کیتکان اورده‌ك طاغی اوزینه بر یول آلدی، اول طاغی صونی بولوب کیتدی. آنڭ قاناتلری یانندن یارلغان ازلر طاغی آرتقه طابا کیگایه، کیگایه زور ایدیلر، اولوغایدیلر، اۇچنچی، دورتنچی طاغی اوزلرینه یوللر آچدیلر. طاغی شوندی یوللر بر له‌ن صونڭ اۇستن طوتۇردیلر. یوللرنڭ قاناتلری برسی برسن اوتوب کیتدیلر، برسینه برسی چه‌به‌له‌ندیلر. صونڭ اوستن تورلی یاقغه کیتکان طوری صزقلر بر له‌ن طوتوردیلر.

شولارنڭ کیسلولرندن، اوزلولرندن، قوشلولرندن صو اوستی بیزه‌ك بر له‌ن طولدی. تورلی توسده‌گی، تورلی زورلقده‌غی چیگشلر، قایمالرقو- یاشقه قارشی یالترارغه طوتوندی. شمسی‌نڭ باشی شول بیزه‌کلر، اورنه‌کلر آراسنده یاتدی. اول شولارنڭ ئه‌لی برسی، ئه‌لی برسی آرتندن یوگره، یوگره اوزن

اوزى اۇتتدى. اول كچكنە چاقدەدە، تگرمەن بوواسندە شولاى بولا ايدى آندەدە شولاى اوردەكلر صونى بيزدكلى ايدى، آندەدە شولاى بيزەكلر صو اۇستندە يوزە ايدى. لكن آندە آلار برسى آرتندن برسى بيك تيز يوگرۇب، بيك تيز يوغالا ايدى. ئەللە شوندە مالايلر چولت، چولت سيكرۇب تۇشۇب يوزەلر ايديمى، ئەللە آنا قاز قاناتلرن صوغە تييرۇب، يارطيلاى اۇچوب، يارطيلاى يۆزۇب چيتلرنى قوغاندە آلارنى يوغالتا ايديمى؟

آندە، بووادن يوغارىغنە صالنغان بهاوى مونچاسندن بوچغوب طورا ايدى. بوواننك بو ياغندن اوقچاب، چابچا بنغانى ايشتلە ايدى. قاى وقتلر ايشگى آچلوب كيتۇب، صيپا آلماغان كبك بودولاب چغا. آننك آرتندن قب قزل آحاق كبك بولغان تەنلرينە قاين يافراغى يابشقان ميگلو باى آبزى، ياىسە آننك ئەنيسى، ياىسە بهاوى باباى اوزى اوك چۆلت ايتۇب صوغە چوما ايدى. بورونغە بورتكان، پشكان قاين يافراغى ايسى كرە ايدى. ايىى، شولاى ايدى. قوينۇب قايتقاچ، ئەنيسى قارا بغداى بلينى برلەن چاى اچرە ايدى. جمعەدن صوڭ، ياڭا بەرەنگى برلەن تەكە شورپاسى، تەكەطوتۇ-رماسى برلەن صيلى ايدى. ايندى آڭارغە ئەللەنى قدر وقت اوتدى. اول چاقدە شمسى مالاى ايدى. آندن صوڭ شاكرد بولدى. قزاننڭ اصول جديد مدرسەسندە، اعدادى قسمندە بۆتۆن فنلرنى اوقۇب، جنوبى آمريقادە نيچە مملكت بار؟ آرژانتينا، عواتامالا ريورى ژاينرو آمازونقا ميسسيپى... زوند... پانامام... پاناما... ايىى، پاناما. گوزەل فيليپ، قسقە پيپين، پاپا اوچنچى پى، سلطان محمود غزنوى، آلب آرسلان، اصول دفترى، ميت ئولسە، ابن بنت قالسە، زوج ابن عم قالسە، مسئلە نيچەدن چغا...

ايىى، اوچ زائد دورت، بيش زائد سيكز... اوند، اون برنى طرح ايتەبز...

منە اول شولارنى بيش يل اوقۇب طورغاندە، تل آستينە واق صالا طورغان ايسكى شاكردلردن كۆلۆب، اوزى ايبدەشلرى برلەن مدرسە باشينەمنۇب آوزلرنى ئەچتوب، ئەچتوب تەمەكى طارتۇرغە اۇيرەنگاندە، زاباستوفقا يلى ييتدى. اورامالردە ئەللە نيندى ياڭا كويلرگە جرليلر، ئەللە كملرنى تيرگيلر، آچولا-نالر، ئەللە كمدن اوچ آلماقچى بولالر ايدى. بۆتۆن دنياغە اوچ آلو،

کیرەگن بیرو اویی طولغان ایدی. شمسی‌لردە زاباستاوات ایتدیلر. آلاردە یوقاغنە جغرافیا کتابن، تۆرك‌لرنڭ فرانسوزلردن اورلاب یاصاغانـدن اورلانغان تاریخ کتابلرن، اصول دفترلرن، نمونە حسابلرن بارسندە تاشلادیلردە، مدرسەنی دارالفنون یاصاو حقندە عریضە بیردیلر. شوندە آچونی کیتروب یورگان خلفەلردن چواش حکیم‌نی قیناب آلـدیلر. بردە کیرەگی بولماسەدە، تەمەکی‌طارتاطۆرغان چۆلانڭ‌تە,ەزەسینە تاش بەروبواتدیلر. آش وقتندە ایماللی تاریلکالرنی‌اویرە اچینەارغتدیلر، قاشقلرنی‌صندروب تاشلادیلر. شوندن صوڭ، — کوب یاتدق بز مدرسەدە، اویلامادق بـر نەرسەدە — دیب، بیك قاتی جرلاب‌تارالدیلر. حضرت‌کرگاچ‌دە آنڭ‌برلەن‌دە بیك قاتی سۆیلەشدیلر. آنڭ — چفگز — دیوینەدە قاراماديلر. پـالیتسە کیلگاچ‌کنە، برنچی صدا بیتن جرلی، جرلی مدرسەدن چغوب کیتدیلر. شول برنەرسە بیرەگان، عمولرن ئەرەم ایتکان مدرسەدن قـوتلولرینە سۆینە، سۆینە کیتدیلر. کۆن اوتدی، آتنە اوتدی. ایندی، نی اشلەو، حقندەکوندە مجلس یاصادیلر، کیگاش ایتشدیلر. بر نتیجە چقمادی. یاری ئەلی‌پاراخود تۆشدیدە، تورلیسی تـۆرلی یاقغە تارالدیلردە بتدیلر. قایسیلری فەس کییوب «ملت خادمی» بۆلۆرغە‌کرشدیلر. قایسیلری بوخغالتیریە قورصلرینە کیتدیلر، قایسیلری قاراکولمەك کییۆب، قایش تاغۆب آلوب، آتیستات زریلوستی‌غە حاضرلەنە باشلادیلر. شمسی‌دە شولار آراسندە بولدی. اولدە شولارنڭ بارسندەندە اوتـدی. لکن اول اویگە قایتسە، آولغە ملاایتەرگە، دیب یوری طۆرغان ئەتیسی، ملا ئەنیسی بولوب‌یوررگە، دیب‌اوطۆرتۆب قویغان ئەنیسی‌نڭ کیفلرن بیك بۆزاسی‌بولغانغە، طون‌صاتۆب، صاماورنی لامباردقە صالوب، آستراخانغە تۆشۆب کیتدی. اوزینڭ‌اصول دفتری‌بلووی برلەن بوخغالتیر، دیب بر غالانتیرینی مغازین‌غەقانتورغە کرەآلدی. لکن بر آتنەدن اوق بلووی اشکە یاراماغانغە، صاتوچی‌لقغە کوچدی. آندەدە آرتق اش اشلەرگە بولماغانغە، قرغیز اچینە مولدەکەلکگە چغوب کیتدی. اولدە بیك تیز طویدرغاج، جەیگی چیغان آقچە برلەن زور بـر شهرگە کیلوب، بوخغالتیریا قورصلرینە کردی. قورصدەغی‌اوقوچی‌!بربای‌بالاسینڭ

دیم دلالتی برلەن سیبیر یادەغی بر میشەر باینه پریکاشچیکلك گه کیتدی. اول فیرما بر، ایکی یلدن صوڭ صنغانغه، شمسی طاغی اورام اورتاسنده قالدی. اوزینڭ بر ایبدەشی برلەن کامپانیا بولۇب، آت آلوب، قورال آلوب تایغاغه چغوب، استاراتل بولوب آلتون قازورغه کرشدی. آندەده آلغه کیتەرلك اش کورنمەگانگه، قشن واق تاوارچی بولۇب، صاتوغه‌طۆتۆندی. سیبیریەده صاتو آلونڭ بته طۆرغان دورینه طوغری کیلگانگه، آندەنده معنا چغا آلمادی. اول میشەرلر برلەن مالایراقده بولۇب، یازوچیده بولوب، آموریاقلرینه کیتدی. آنده رمضان جیتۆب قالغانغه، آرالرنده قارتلر کوب بولغانغه، شمسی ملاده بولۇب، تراویخده اوقوتدی. شونده جییلغان تانش، بلشی برلەن اول مەسکەوگه کوچوب کیلدی. قولینه آز ماز قارا کول آلوب، واقلاب صاتوچی بولۇب کیتدی. لکن اول میشەر یکتلری کبك اوڭغانلغی، اشلکلگی بولماغانغه، اشنده ترقی ایتدره آلمادی. یوری طۆرغاچ، کچکنەگنه بر مسلمان کیبتینه پریکاشچیك بولۇب بیرالەشدی. ژاباژورلرنڭ یاردمی برلەن پیتر بورغغه کیلوب، مانوفاقتورچی روسقه پریکاشچیك بولۇب کردی. آنده بر یل طۆرغاچ، کورشیگەگنه اش آچقان یاڭا بر یهود فیرماسی بهان ایکی اۆلۆش آرتدروب، شمسی‌نی چاقردی. ایندی اول منه شونده دۆرتنچی یل خدمت ایته. دورت یل منه ایندی آولینه قایتقانی یوق.

شوندی کوز کۆنی ایدی، یوق، صوڭراق ایدی. خلق دەقردن کرگان ایدی. اۆچ یل یۆرۆب، شمسی یورطلرینه قایتدی. ئەتیلری ئەنیلری سۆیندیلر، شادلاندیلر. اوغللری اورۆس بولغان، دیب جار صووندە سۆیلەنگان خبرنڭ درست توگللگینه شادلاندیلر. تەکە صویۆب، حضرتلر کرتدیلر، قوناقلر چاقردیلر. بولای یورط بیردن کیتوب، آزوب، طوزۆب یوریمەس اۆچۆن، یوغاری اۆچنڭ واحدنڭ قزن آلوب بیرمەکچی بولدیلر. شمسی راضی بولماس، دیب اویلاغانلر بولۆرغه کیرەك، مۆگارغه بلدرمەینچه، یاوچی یبیەردیلر. مۆگارغه بلدرمەینچه، طوی کونن بیلگیلەدیلر. مۆگارغه بلدرمەینچه قلاق سۆینچی آلدیلر. اورامده ایشتۆب کرگان سوز

برله‌ن شمسی زور طاوش قوبتاردی. آتاسینڭ اۇرشووینه، آناسینڭ یغلاوینه قاراماینچه، اۇیله‌نمه‌ون بیك آچق سۇیله‌دی. قارتلر همان، - بولای‌غنه ئه‌لی، اوته‌ر ئه‌لی - دیب، اوز یوللرنده دوام ایتکاننی کورگاچ، تۇنله طۇرۇب، جه‌یه‌وله‌ب، تیمۇر یولغه چقدی. شول کیتودن منه کیتدی. ایبی، آکارغه حاضر کوب بولدی ایندی، حاضر اول اۇیده بولسه، نی بولۇر ایدی ایکان. داچا یاغندن:

— تیز بول، قوفی اولگردی - دیگان طاوش ایشتلدی، اول. اورمانغه یارلۇب چگله‌ب کیتدی. شمسی‌نی بردن اویاندروب ییبه‌روب:

— ایبی، حاضر منه چیت ییرده، یات ایلده، باشقه بر خلقنڭ مدنیتی اچنده یاشیم. بلمه‌گان، کورمه‌گان بر مارجا برله‌ن داچاده حال جییام، یاشلك اوتکاره‌م. تگی وقتده اۇیله‌نگان بولسه‌م، ئه‌لله حاضر شول راحتنی، طۇرمشنڭ شول طنۇون تاتار خاتونی برله‌ن بولشکان بۇلور ایدم. واحد قزی میگلی صفا برله‌ن؟

شول تیره یونده، شول طۇرمش اچنده اوزینڭ قرق ایته‌کلی میگلی صفا شول قدر یات بولۇب کیتدی، اول شول فکرنڭ باشینه کیلودن کولۇب ییبه‌ردی. شولارنڭ بارسندن بر یولی آرولانور اۇچۇن کبك، طاغی بر یۇزوب، طاغی چۆمدی. صونڭ قریینه‌راق جیتکاچ‌کنه، ایکی قولی برله‌ن صو اۇستنده بولور احتماللر، ئه‌لله نه‌رسه‌لرنی اتوب ییبه‌ردیده:

— آرولغم پاکلگم ... ایسه‌نلگم. صاولغم - ، دیب، اول صوغه اوطروب چومدی. طاغی آرولانوب یتمه‌دی کبك، طاغی شولوق، آرولغم، پاکلگم ... ایسه‌نلگم، صاولغم - دیب، چومدی. اۇچنچی‌سنده اول اختیارسز ایتۇب اۇزاق ایتۇب چومدی. شول سوزلرنی ئه‌یتکانده، آنڭ طاوشیده ئه‌لله نیندی یومشارا تۇشدی. آکارغه بالالق قوشلدی، صافلق، گناهسزلق بویاوی بیزه‌لدی. آرولغم، پاکلغم، ایسه‌نلگم، صاولغم‌نی ... ایکیشه‌رلی، ایکیشه‌رلی اول کیته‌رگه طوتۇندی.

— منه بیت، شول سوزنی آنتا آکلامی ... ئه؟ ... آکلامی ... روسچه‌غه ترجمه ایتسه‌ڭ؟ آنی نیچك ترجمه ایته‌سڭ؟ اول مارجا شول ... مارجا ... ایبی، مارجا ...

کوڭلی نڭ بو قریی ئەللە نیگە کیفی کیتدی. ئەللە نیدن راضی بولمادی. مارجا برلەن طرو...؟ ایبی، مارجا برلەن طرو ناچار ایندی، کیفسز ایندی. لکن بو بیت طرو توگل. اتفاقی اوچراشقان ایکی یاش کشی نڭ جایلرن برگە اوتکارشولری، یاشلك راحتن برگە بولشولری گنە.

فلسفە ییتەر. یل بویی اشلی، اشلی اشدن چققان کشینڭ یلینڭ برگنە آینده اوزینه اوزی خواجه بولوب، اوزی تلەگانچه عمرن اوتکاررگه، بولدرا آلغان قدر طورمشدن آلاچق لذت، تەمنی طوتوربراق آلورغه حقی بار.

ایبی، شولای. آننانڭ آچقلغی، تەملی قوفی نی اوستا ایتدروب یاصاب بیرولری وچای یانندەغی صیلر بیك تیز شول فلسفەلرنی اونطدردی. چایدن صوڭ اول اوزینڭ جیبوب کیلگان تاتار ادبیاتینه کرشدی. فینلاندیانڭ طن اورمانلری آراسندە، نچکە، نچکە تاتار کتابلری اچ یاغندندە نچکە، صیبق کبك کورندی، آلار یوغالوب کیتدی.

آننا واسیلیونا آشخانەدە اشلرن بتروب، طاغی یوررگە کیتدیلر. آشدن صوڭ کیمەگە توشوب، کولنڭ آر باشندەغی یلغە برلەن ئەللەنی قدرغە باروب، آندەغی بالقچی فینندە چای اچدیلر، بالقلر آلوب قایتدیلر. طاغی یوریدیلر، قویندیلر، اوینادیلر، کولدیلر. شمسی نڭ ایرتە برلەن اوقی طورغان کتابلری بتکاچدە، آننا واسیلیونا:

— ئەیدە، مین سیگا قچقروب روسچە اوقیم. سین غورکی برلەن تانشمی؟ دیدی.

— نیك تانش بولماسون، تانش.

آننا واسیلیونا طوروب:

— سین آنڭ میشچەنلر، چیلکاش، ایزەرگیل سن اوقودگمی - دیب، برەم برەم صوراغاندە، برسندە اوقوماغان بولوب چقدی. چیخوفکە کیلگاچدە مسئلە شولای بولوب چقدی.

— آلای بولسە، منە نەرسە: مین سیگا اوزم سویگانلردن اوقیم ئەلی - دیب، طوتوندی. ایڭ ئلگەری اول غورکی نڭ ایزەرگیلن اوقودی. شمسی نڭ باطر فکرلر اویلارغە تونشمەگان باشی آبدراب قالدی.

محررنڭ فکرینـڭ زورلغن قوچاقلی آلماینچه، فـکرنڭ چیتندن اوتـه آلمادی. اچی پوشدی، کوڭلی تارسندی.

— طوقتا قه‌لی سین، طـگلا ئه‌لی، اول سزده‌گی کبك خاتـون قـز اوچون کوز یاشی توگودن روس ادبیاتی اوتـکان بـت ایندی.

آننانڭ سوزی آنڭ ایڭ آورتا طورغان ییرینه تیدی.

— کوز یاشی بولسه، کوز یاشی ناچارمنی؟

آننا اوقووندە دوام ایتوب:

— کوز یاشی ناچار توگل. کوز یاشی طورمش نیگزی قوررغه یارامی، دیدی. آگارغه کوچ کیره‌ك، دیدیده اوقووندە دوام ایتدی.

شمسی طـگلارغه بوتون کوچن، قوتن صرف ایتوب، آگلارغه کرشدی. محررنڭ سوز ئه‌یله‌ندرولرینه تشینه باشلادی. آنڭ فـکری‌نڭ قایا تابا آققانلرن طوتوب آلدی. آننانڭ بو کومش طاوش برله‌ن اوقوغان صاین کتابنڭ اچینه کره باردی، اول منه، بو تونله‌ی اونطلدی. یومشاقغنه صاللانا طورغان کیمه‌گه اوطورغان کشی‌کبك، کتابنڭ یـازلو موزیقه‌سنده تیربه‌نه باشلادی. آنڭ فـکر آغشنده، فـکر دولقونلرنده یوزدی، چومدی، یوغالدی. اوقوب بترگـاچ، بیك اوزاق اول اوزینه اوزی کیله آلمادی. بیك اوزاقغه قدری آنڭ قلاغنده ایزه‌رگیل‌نڭ سوزلری چگلادی. کون بوینه قدری غورکی‌نڭ یازوده‌غی موسیقه‌سی طاوشن موگلادی. ئه‌لی بر جمله کیلوب، چغوب، ئه‌لی بر منظره کوز آلدینه باصوب، ئه‌لی بر فـکر چوموب چغوب، ئه‌لی سوز بورلماسی تزیلوب کیتوب کون بویی باشن بیله‌دی. بـارا، طورا شولارنڭ بارسی برله‌شوب، زور کوچلی، گناهسز، ماتور، نازك بـر خاتون کیلوب باصدی. وشونڭ آوزندن تازا، نق، باطر، ماتور موزیقه قویولا باشلادی. بر نیچه کون بر بویدن شمسی آننا برله‌ن مناظره قیلشدی. قیین یازلووی حقنده قچقرشدی. همه‌سنده‌ده بیك اوزاققه صوزوب، سوز بیرمه‌سه‌ده، اچندن جیگلـگانینی حس ایتدی. ایکنچی‌گـه آننا واسیلیونا، چیخوف‌نڭ ناستینقاسن اوقودی. شمسی آنی راحتله‌نوب طـگلاب طوردی. اوقوب بترگاچ، آننانڭ:

ـ منە، بو ایندی تاتار خاتونی ـ دیگاچ کنە آنکٔ بلەن قچقرشۉرغە طوتۉندی. کۉن اوتدی. کۉن اوتکان صاین، یا گٔا، یا گٔا اثرلر برلەن آننا آنی صیلادی. اول مالوانی، چیلکاش نی اوقۉدی. چیخوف نکٔ قسقە حکایەلرن اوقۉب، اچن قاتردی. ایبسیندن. بیرنشتەین دن دە بر نیچە اثرلر اوقۉدی.

شولارنکٔ همەسن بیك اوستا ایتدروب بولگانگە، آشی، صوینەدە وقتی قالدی، یوررگە، حضورلانورغەدە ساعت یيتدی. ایرکەلەنورگە، سۉیلۉرگە، سۉیشۉرگە تار بولمادی. کۉن اوتدی، طولی بولوب اوتدی. طۉرمش آقدی. بۉتۉن پوچماغی برلەن بولارنی کومۉب، بۉتۉن یاقلرینە تأثیر ایتوب طویدروب، سلکدروب آقدی.

هر مینوتندە بر تۉرلی ماتورلق، هر مینوتندە بر تۉرلی کوکٔللی لك بیروب، صیلاب، راحتلەندروب آقدی. ایکیسینکٔدە باشلرندە راحت پادشاهلق سۉردی. ایرتەسن، کیچن بلمەینچە، کوندزن، قارانغی سن آیۉرماینچە، سۉردی. ایکیسیدە شول قدرلی مینوتلرنی ئەرەم اوتکارمەس اوچۉن، شول قیمتلی راحتنی کفران نعمت ایتمەس اوچۉن، شونی یوتدیلر، اچدیلر. تەمی اۉزاقغە بارسۉن اوچۉن اسسی کۉندە صالقون شربتنی صالام آشاسندن اچکان کشی کبك نچکەلەب، نازکلەب اچدیلر. طورمش نکٔ تەمن تەملەب، طاتن طاتلاب یاشادیلر.

کۉنلر آیاز کیلدی. کۉنلر یلی صو طۉردی. ئەللە نیدە برگنە بۉتون تیرە یوننی بۉلحط قابلاب، ایلەکدە نکنە واق یا کٔمر سیبەلەسەدە، ایکنچی کۉنتوك کۉن آچلدی، اورمانلر، یالانلرنی یاشارتۉب، آغاچ آرالرینە آق، قزل، آلسو تۉسلر چەچۉب، اورماننکٔ اچینە، آشی طورغان و آغولی ئەللە نی قدر یاتغوروقلرنی اوطورتوب، اوتۉبدەکیتدی. طاغی، کۉن ئلگەریگی حالن آلدی. طاغی، قۉیاش اۉلگی کبك قزدررغە طوتۉندی. اوچنچی کۉن آننا ایوانونا شمسی نی ایرتوك طورغزوب، گۉمبە جییارغە آلوب چقدی. آنکٔ کوکٔلندە مدرسەدە طۉرغاندە، ایکٔ جیرەنە طۉرغان، روس آشخانەسینە ایکٔ یەمسز تۉس بیرە طورغان گۉمبەلرنی چیدردی. آشارغە یاری

طورغان، یـارامی طۇرغانن اۇیـرەتـدی، آیـۇرتـدی. آش وقتندە، شول پاتغوروکدن قابساك، تلـگنی یـوتارلق آشلر یاصادی، شولاردن بوکـگانلر پشردی. کۆن اوتـکان صاین، شمسی تیك یاتوغە کرە باردی. کۆن اوتـکان صاین آنڭ طبیعتندە قوناق بولۇب قدرلەنو اوسە کیلدی. اوزینڭ اوزی اشلی طۇرغان اشلرندە برەم، برەم آننا واسیلیوناغە یۇکلەدی. کییم آلشدرودن، کولمەك، اشتان کییو کبك اشلرندە آنڭ اختیارینە تابشردی. اول کیڭ یالاندە، خاتۇنی صاوغان بیەنڭ قمزن اچۇب، قورای اویناب، درد اوقۇب، کیفلەنۆب، یاتا طۇرغان باشقرد کبك باشدن آیاق اشسزلـکـگە چومدی، کۆن اوتـکان صاین آننا واسیلیونانك اشی کوبەیدی. کۆن اوتـکان صاین اول یۇرط اشینە باتا بـاردی. شمسی‌نڭ تـکلـگاندن بیرلی اینە کورمەگان کولمەك، اشتانن آقتارۇب ارغتدی. آلارنڭ تۆزەتەسن تۆزەتدی، یامیسن یامادی. قابترمالر، تۆیمەلر قادادی، بـاولر تاقدی. هـر کۆننی یۇقۇدن ایرینۆب طۇرغان شمسی‌گە:

ـ یە ئەلی باشقرد قانتونی، رحیم ایتوب، اوزگزنی کییندررگە رخصت بیرگز ئەلی ـ دیب، اللەنڭ بـرگەن کۆننـدە، آنڭ کولمەگن، اشتـانن آلشدردی. تیرگی، تیرگی هر کۆننی آنی باتینقاسـن چیستارتورغە اوطۆرتدی. یکرمی‌لری اوتە باشلاغاچ، آننانڭ اشی طاغی کوبەیدی. اول ئەللەقایدن گۆمبەلر کیتۆرتۆب، آلارنی طۇزلادی، سرکەلەدی. بـاقچەدن چیە، جیلەك آلوب، وارینیە قایناتدی. کورشی فین خاتونلرنـدن مایلر آلوب، آلارنی اریتۆب، تەپەنلرگە طوتۆردی. بۇتۆن کرلرنی یووب، آرتق پورتقنی چیبا باشلادی. کیتەرگە وقت ییتـکاچ، ایکیسی‌نـگدە ئـەیبرلرن اوزوك کورۇنلاشدردی، آی طۇلۇب، قایتارغە کۆنی ییتـکاچدە شمسی طاغی برگنە اۆن طۇریق ایندی، دیگاچ، آننا واسیلیونا طاغی کۆلۇب، کوچمە باشقرد، دیب طاغی قالدی. ایکنچی کۆننی شمسی طاغی حیلەلر تاوب، قالدررغە تلەسەدە آننا واسیلیونا اوزی باروب، فیندن آت آلدی. کوچلەگان کبك ایتدرۆب، شمسی‌نی کییندرۆب، ئەیبرلرنی تییەتدی. کیتەر آلدندن، داچادە طۇتقان حسابنی کوررگەدە اۇنۇتمادی. اول اوزوك کاغز آلۇب کیلۆب.

شمسی‌گە طولی بر حساب کورسەتدی. شول صیفرلر، شول واق حسابلر شهردەدە باشن ئەیلەندروب بتۆرگاننگە. ایرنە، ایرنەگنە طکلادی. آننا ایکیگە بولۆب:

— مۆنە سیگا شول قدر توشە. میگا شول قدر دیگاچکە: — اول حساب نەرسەگە؟ برگە طۆرغان، برگە بتکان، دیب قچقرسەدە، آننا آنڭ کسەسینە قالغان آقچەنی کوچلەب صالغان کبك صالدی وشول حقدە شمسی‌نڭ اۆزۆن فلسفەلرن طکلامایچە:

— باشقرد دنیا اولچەوی برلەن فینلاندیەدە طۆرمیلر، مین اوزم اۆچۆن طۆردم، اوزم اۆچون راحت کوردم، اوزم راسخودن طوتدم. سین اوزڭ اۆچۆن، اوپکەلەشمەسکە تلەسەڭ، اۆزۆن سۆیلەمە دیب، سوزن بتۆردی. شهرگە قایتۆب ییتوب، طاغی شول تار بولمەگە کرگاچ‌کنە، طاغی شول ئەچیلی. تۆچیلی شهر ایسن ایسنی باشلاغاچقنە شمسی آینوب کیتدی. اول خواجە خاتونی قویغان صاماور برلەن، آنڭ اوزندن قوناق ایتۆب بیرگان صوخاری‌لری برلەن نی قدر چای اچەرگە کوچلەنسەدە، بولدرا آلمادی، چایی تەمسز بولدی. سوخاری قۆمدن یاصاغان کبك طویلدی. بورنی ئەللە نیندی آور بر ایسنی تاشلامادی. ئەللە نەرسەسی طولمادی، ئەللە نەرسەنی یوقندی. ایرتەگە ایرتوك طۆرۆب ماگازین‌گە چغارغە بولغانغە، ساعت اوندن اوق اورۆن‌جەیۆب، یاتسەدە، یۆقۆغە کیتە آلمادی، اورنی قاتی کورندی. ئەللە نەرسەلر آشی کبك طۆیلدی. ئەللە نەرسە تار کبك سیزلدی. آری ئەیلەندی، بیری ئەیلەندی، کوزن یومدی، اویغە چومدی، صاناب قارادی، یۆزگە ییتدی، اۆتۆب کیتدی. کوزی شار کبك آچق طۆرودن طۆیمادی. اوط یاندروب، اورنندن قاندالا. بورچا یوقمی دیب تنتو یاصادی، برنی تابا آلمادی. طاغی یاتارغە دیگاندە، بۆتۆن تەنی، بۆتۆن اعضاسی، کیرەکمی‌لە دیب، یالۆنغان کبك بولدی. طاغی آندە ئەللە نیندی قاندالالار باردر، بورچالر کو بدر کبك کورندی. طاغی بولمەدەگی هوانی تارسندی. طاغی ئەللە نەرسەنڭ یوقلغی قاتیراق، نغراق حس ایتلدی. اول — ایرتەرەك یاتدم آخریسی، بر آز یۆروب کریم — دیگان بواوب.

کیینوب اۇیدن چقدی. اوزینه اوزی جواب بیرمه‌ینچه‌گنه، آننا اورامینه تابا کیتدی. ئلگه‌ری اوطی بولسه، کرۇب چغارمن؛ بیك آریما دیمی ایکان، دیگان بولسه‌ده، اوتۇب بارا طۇرغان آرباچینی کورگاچ، طوغری اوق اوطروب کیتدی. باروب ییتکاچده، اوطی بارمی، یوقلغن قارارغه‌ده‌اونطۇب قزولاب، قزولاب باچقچدن منۇب کیتدی. ایشك آچقاچده آننا واسیلیونا قارشی چقدی. یوقلی آلمادگمنی، دیگان کبك، یلمایبراق قارشی آلدی. بولمه‌گه کرگاچ، ــ چای‌اچه‌مسكٔ ــ دیب، صۇرادی. اسپیرتوفقه‌ده‌غه اۇلگر-تلگان چای‌ده بیك ته‌ملی طۇیلدی. چای یاننده واق تۇیه‌ك، قۇری‌صاری غنه بولسه‌ده، بیك طوقلقلی کبك سیزلدی. بۇرونغه هیچ آزادلق بیرمی طۇرغان تگی ایس، شهرایسی بتدی. سویلی، سویلی‌اۇزاق چای‌اچلگاننكٔ صوگنده قایتوب یوررگه صوكٔ بولغانغه، شوندوق قونۇبده قالدی. کون آرتندن کون اوتدی. اش طاغی‌اوزینكٔ حکمن‌یورتدی. مغازین‌شمسی‌نكٔ باشقردلغینی طاغی قووب چغاروب، آناردن جیتز پریکاشچیکنی طاغی قایتاردی. طۇرمش اوز یولینه‌توشدی. ایکیسیده پریکاشچیك، پریکاشچیتسه بولوب کیتدیلر. لکن بو یل، هر کوننی ئه‌لی برسنده، ئه‌لی برسنده کیچکی چاینی اچوچه‌ن بولدیلر، قش بویی ایکیسیده، فینلاندیاده‌غی طۇرمشنی توشده‌کورگان کبکگنه‌صاغنوب سۇیله‌دیلر. یاکٔا یل‌به‌یره‌ملرنده آننا واسیلیونا، ئه‌لله‌قایا ولادیمر گوبیرناسینه‌آناسی‌بله‌ن کورشرگه‌کیتدی. شمسی جمعیت خیریه‌فائده‌سینه قویولاچق تیاترنكٔ مجلسلرینه‌یوررگه، یاردم ایتشۇرگه طوتوندی. آنده اول یاکٔادن ئه‌لله‌نی قدراوقوچی تاتارطوتاشلری برله‌ن، شهرنكٔ آروغنه سوداگیرلرینكٔ قزلری برله‌ن تانشدی. شولارنكٔ اوز درجه‌سینه یاقینراقلرینه، ییتکان قزلر، دیب قاراب، چنلابراق تانشو اوچۇن، طوغری کیلسه، اویله‌نوبده ییبه‌رور اوچۇن‌دقت برله‌ن قیلندی. قایسن برسن اویلرینه‌ده اۇزاتدی. اویون کولکی سویله‌دی. بلمه‌مش‌گه صالنوب، ــ بزده اویله‌نمه‌گان یکت، دیگان کبك ایتۇب‌قویغالادی. قاراغنه قاشلی، یومریغنه بر میشه‌رقزینكٔ برآز دقتینی‌ده‌جلب ایتدی. آنك‌برله‌ن سۇیله‌ب، آوزنده آچا توشمه‌کچی بولدی. جماعت مسئله‌لری، ادبیات حقنده

سوزلر آچدی. طورمشنڭ واقلری حقنده سۇیله‌شدردی. یومری قز همه‌سن ده کولمسر بره‌ك گنه طڭلاسه‌ده، هر فکرگه راضی بولوغه .باشقه بر تورلی‌ده توس کورسه‌ته آلمادی. هیچ بر نه‌رسه حقنده فکرن، زوقن آیرم ایتۇب ئه‌یته آلمادی. شمسی مونه چنده بو شول ناستینقادیب، چیتکه‌ره‌ك تارتلدی. اوز کوزینه اوخشی توشکان کاسیم قزی آرتندن یورو بره‌ك کیتدی. توقای شعری، توقای شعری دیب، سویله‌گانده:

— توقای صوڭ، اول کم؟ دیب. شمسی‌نی حیرانغه قالدردی. توقای‌نڭ کملگن، حاضر قایده طۇرغانن بلمه‌گان بو تاتار قزینڭ قای تۇشنده تاتارلغی یاشرنگانن ازله‌ب یورگانده، نوریه طوتاش، شونده‌غی بر قز حقنده:

— آنی بیت کاسیم‌نڭ فلان کشی صوراغان ایدی، آندن قایتدی. اول قزنی، اوز چیرلی دیلر. ئه‌نه تگی قزنی کوره‌مسز، по моему آنڭ قوفتاسی ماتیریادن اشله‌نگان. زور بورنلی کشیگه کیلشوب بتمی — دیب، تاتارلق یوزن کورسه‌تدی. اوچنچی‌لری، دورتنچی‌لرنده طاغی شونده قورقاقلق‌می، اوزینه اوزی خواجه توگلللك‌می، برصزق کورگه‌نگه، همه‌سنده آننده بار خاصیتلر، صفتلر گورلمه‌گانگه اۇستدنگنه قارارغه طۇتوندی. تیاتر آلدنده‌غی بر مجلس‌ده بر قورسیستقا، بر استودینت برله‌ن یاڭا بر اثر حقنده قچقرشۇب، مناظره قیلشوب کیتکاننی طڭلاب طۇرغانده، قورسیستقانڭ سوز یۇرتولرنده‌ن محاکمه‌لرندن، آننا برله‌ن قچقرشقانده، تاتار ادبیاتی حقنده سۇیله‌رگه اوزینه ئه‌لله نی‌قدر دلیل‌لر چوبله‌سه‌ده وشول قورسیستقاده ئه‌لله نیلر بار کبك کورنسه‌ده، آڭغارغه یاقنراق بارغه بازینمادی. سویله‌ب کیتۇب، کوڭلی اوی‌لر، فکرلر تابا آلووینه اۇشانا آلمادی. تیاتر اوینالغانده، آننا واسیلیوناده قایتقان بولغانغه، شمسی آنیده آلوب کیلدی وآلدن آڭارغه اوزینڭ‌شونده‌نیۋیستا ازله‌رگه تله‌وین آڭلاتدی وکیچه‌ارده‌گی کورگان قزلری حقنده سۇیله‌دی. آننا بیك دقت برله‌ن طڭلاب:

— البته کیره‌ك. سیڭا ایندی اویله‌نورگه وقت ییتکان. لکن قاراب

آلورغه کیرەك، منه میندە قاراشیم ئەلی، دیدی. شول سوزنی قز ازلی طورغان انیسینه طوتاسی ئەیتکان کبك ئەیتدی وتیاترگه بارغاچ ده شمسی دن آیرلوب کیتوب:

ــ بار ایرکگده یور، میڭا بەیلەنوب طورما، قایتقاندەراق کورشر بز ئەلی ــ دیب، چیتکه کیتدی. شمسی پەردە آراسندە، آگارغه چای اچروب، زالنی بر مرتبه ئەیلەنسەدە آننا شوندەغی قزلر حقندە معلوماتلر آلسەدە، وقایسی‌سن یاراتووی حقندە صوراسەدە، شوندەغی بیك کوب تاتار خاتونلرینڭ کیینولری، توالیتلری حقندە قسقە، قسقەغنه فکرن ئەیتدیدە تیزگنه وزی آیرلوب کیتدی. شمسی یاگادن بیك کوب قزلار برلەن تانشدی، بیك کوبسی برلەن سویلەشدی. بییو ـ تانسه باشلانغاننڭ صوگندە، بر نیچەلری برلەن بییدی. تانساواتدە ایتدی. ادبی قسمی باشلانوب، تاتارچه جرلر، موزیقەلر کیتکاچ آننانڭ بارلغندەاونطدی. لکن تانساوات ایتوچی پارلر آراسندە بر تاتار استودینتی برلەن آننانی کورگاچ، کوڭلی نڭ ئەللە نیندی بر ییری ژو ایتوب کیتدی. تیاتردە کورگانلر بیك اوزانغه سویلەوگه سوز بولدی. شوندەغی اویونلر، کییملر، کویلر، جرلر، بیولر حقندە آننا ئەللەنی قدر سوز سویلەدی، ئەللەنی قدر یومشاقغنه تنقیدلر اوتکازدی. قش اوته باردی. شمسی، اویلەنەسی ایدی، دیب همان توشنسەدە، اوزی ازلەگانی تابلماغاننه، همان شول یولدە طورا کیلدی. شول قدری اوزگەلگی بولدی: آنناواسیلیونا تیاترغەیرومسئلەسن بر انتظامغەراق قویدی. اول شول اشنی اوز اوستینه آلوب، تورلی تیاتردەغی تورلی زور پییسالرنی کورسەتورگه طوتوندی وادبیات بازارندە یاگاراق چققان مجموعەلرنی آلوب، مطلق شمسی‌گه اوقوچان بولدی. وبوش وقتلرندە ادبیات حقندە بر بر فن حقندە لیکسیەلر بولسه، شمسی نی آلوب باروچان بولدی. وشولای ایتوب، روس ادبیات تاریخی حقندە مشهور پرافیسسورنڭ اون‌ایکی لیکسیەسندە طگلاتدی. مەسکەودن کیلگان بر مدرسنڭ موزیقه حقندەغی لیکسیەسینه صوغشوب، قریلشوب بولسەدە، بیلیت تابدی. لکن یازغه تاباراق آننا واسیلیونا کوتمەگاندە، اورنندن چغارغه قرار بیروون سویلەدی. شمسی:

ــ نیك، نیك؟ ــ دیب یودەتسەدە، سببن ئەیتمەدی. منە، بر کۆننی کیچ برلەن آننا واسیلیۋنانی کوزی قزارغان کوینچە تابدی، همدە اورنندن چغو خبرن ایشتدی. شمسی طاغی نیك؟ دیب یۆدەتـکاچ، آننا بر خط چغاروب ارغتدی. شمسی خطنڭ باشندن اوق اسیلی، صووقـلی بولۆب کیتوب شبهەلەنوب، آنناغە قارادی. بیك یومشاق سوزلردە باشلانغان خط بارغان صاین تیرەنەیە، تیرەنەیە اظهار محبت یولینە باروب بیتە و آخردن دوستلق برگە طرونی تقدیم ایتو برلەن بتە ایدی. شمسی‌نڭ اوقۆب چغوینی کۆتوب، طۆرغان آننا واسلیۋنا:

ــ آڭلادڭمی؟ بو منە، مینم خواجەم خطی. اول بەیلەنـە باشلاغانغە ایندی یل طولدی. موڭغنچە، ئەلی اویۆن کولـکی‌گە آلوب‌قنە کیلـگان بولسەمدە، شول آرادە طاغی اویاتسزلق یولینە کرۆب کیتە باشلادی. بوکۆن، منە قانتوراغە کرگان ییرمدن طۆتۆب قوچماقچی بولغان ایدی، کوچکە قوتلۆب چقدمدە، مغازین‌غە چغووی برلەن، خلق آلدندە قایچی‌لرنی بیتینە بەردمدە چغۆب گیتدم. حاضر مین آندە باراچق کشی توگلمن ــ دیدی.

شمسی آبدرابراق قالەدە، تۆرلی یول برلەن یاردم ایتونی ازلەرگە طوتۆندی. واوز طرفندن برەر یاکا هنرگە یایسە تلـگە اۆیرەنۆب، یاکا یول آلونی مصلحت تابدی. واوزینڭ ژالونیاسی طاغی بو یل اون‌بیش صوم آرتقانغە، ایکی‌سینە بیتەرلـکنی سویلەدی. لـکن آننا آوزن آچدرماینچە، ایکنچی کونوك اش ازلەرگە طوتوندی. ایرتەدن آلوب، کیچکە قدر گازیتە اعلانلرینە یوریدی. مغازینلر، کیبتلر، قانتورالرغە خطلر یازدی. تیلیغوندە صورادی، باروب بلشدی. نی قدر طرشسەدە، اورون تابا آلمادی. قایسی چیتـکە کیتەرگە بولدی؛ قایسی‌سی نیمسچە بلۆرگە تییش بولدی، قایسی‌سی بوخغالتیریادە اوستالقنی شرط ایتدی. آخردن کچکنەگنە بر محکمەدە ماشینادە یازارغە یکرمی بیش تەنـکەلك‌گنە بر اورون تابدی. ژالونیاسینڭ آرلغی ئلـگەری قورقتقان بولسەدە، وقتی بیك کوب بوش قالغانغە، وکیچ یازار اۆچۆن، هر وقت اش تابلۆب طۆرغانغە، اۆلـگیگە قاراغاندە فائدەلیدە بولوب چقدی. لـکن جاین شمسی‌نڭ خواجەلری سیبیریـاغە مال آلورغە،

وآنده‌غی مسلمان فیرمالری برله‌ن مناسبت به‌یله‌رگه اۈزاتقانغه، ومکارجه وقتنده اوزلری برله‌ن مکارجه‌گه آلۈب بارغانغه. جای تۈسی ایکی‌سینه‌ده کورلمه‌ینچه‌گنه اوتدی. قش کرگاچده، شمسی طاغی اویله‌نو اوینی آلغه سۈردی. بر نیچه طوتاشلی مسلمان عائله‌لرینه بارۈب یوری باشلادی. بر بر مجلسمی، کیچ‌می بولدیمی، شونده ئله‌گوگه طرشدی. وشونده‌غی کشیلر برله‌ن، خصوصا، طوتاشلر برله‌ن ادبی، فنی مسئله‌لرده مناظره‌لرغه کرشوب کیتۈب تانشماقچی. تانتماقچی بولدی. شرق کیچه‌سنده بیك اخلاص برله‌ن بر پالاك قزی آرتندن یوریدی. بر قزان قزی برله‌ن تانشوب آلوب، بره‌ر مرتبه تیاترگه‌ده باردی، لکن هر یولنده‌ده اوچراغان قزلرده شمسی‌نڭ تله‌گانی بولۈب چقماغانغه، اشی‌همان ئه‌لی‌صوڭغایتله کیلدی. آننا واسیلیۋنا برله‌ن مناسبت همان ایسکی دوستلغنده، ایسکی صوقماغنده بارا بیردی. یاز کۈنی مارت آیلری بیتکاچده، کوڭلنی کوته‌ره طۈرغان ماتور قۈیاشلر آلداشترغالی باشلاغاچده، شمسی کوننڭ هیبت‌لگینه قزیغوب، جایگی پالتادن آطه‌لرغه کیتدی. وآنده قزولانۈب، یوری، یوری تیرله‌سه‌ده، دیگزگه، قویاش باتقاننی کیمه اوستنده کورر اۈچۈن، کیمه برله‌ن، صوغه کردی. قویاش بایونڭ ماتورلغینی قاری، قاری آرقاسی بویلاب صووق جیل اوتکاننی سیزمی قالدی. کون صووقلانوب کیتۈب قسه باشلاغانچه اورمان آرالرنده یووشلك سیزله باشلاغانچه اوق شونده قالدی.

آننا ۋاسیلییۋنانك شول آراده اشله‌ب بتره طۈرغان، مدت‌له‌ب آلغان اشی بولغانغه، آورونی‌دورتنچی کونگنه ایشتدی. واورنده آونانا ته‌گه‌ری طورغان شمسی‌نی کورۈب قوتی اوچدی. وبیك تیز دوقتور کیترتۈب، آورونی بلدرتدی. شمسی‌ده پلیۋریت باشلانغانلغی وآنی بیك چنلاب قارا'ماغانده، طرشوب دارولاماغانده، یوته‌ل آوروینه کوچه‌چه‌گی معلوم بولدی. آننا ۋاسیلیۋنا اشن تاشلادی. محکمه‌سندن بر آتناغه مهلت آلدی. اوزی کۈنی - تۈنی یانندن آیۈرلمادی. آورونی تۈنلرده‌ده آشاتو، اچرتو اوچون، وبتۈن قاراو اوچون هر وقت یانده بولۈرغه کیره‌ك بولغانغه، آننا ۋاسیلیۋنا شولوق اۈیده بوشاغان کورشی بولمه‌گه کوچۈب

كيلدى. ومحكمەسندن طاغى بـرەر آطناغە مهلت بيرمەگەنـگە اورتندە تاشلادى. بر آزدن تراه باشلاسەدە، يك چنلاب قارارغە كيرەك بولغانغە آشاو، اچودە بيك صاق بولو تييش بولغانغە، آش صونى آننا ۋاسيليۋنا اوزى حاضرلەرگە، اوزى پشررگە طۇتۇندى. ماى باشلرندە تريلگان كبك بولسەدە، اوزى بيك ضعيف، كوچسز بولغانغە، دوقتورلار چنلاب تازارر اوچون قمزغە يارورغە مصلحت تابقانغە، شمسى نى قدر آولغەئە تيلرينەگنە قايتورغە تلەسەدە، آننا ۋاسيليۋنا بتۇن كوچن، قوتن قمزغە ايلتەرگە صرف ايتدى. آندەدە، اوزم گنە بارام، ديسەدە، آننا ۋاسيليۋنا كوچلەب كبك، برگە كيتدى. قولندە آقچەسى آز بولغانغە، جەيگى كييملرنى تـكترمەدى. يازو ماشيناسن، واق، تويەك آلتونلرن لامباردقە صالدى.

پاراخوددە كيلگاندە كيچ بيتديمى، آزغنە يووشلك سيزديمى، شمسى نى قايوتقە كرتدى، آڭارغە كييم كيگزدى، كولمەگن آلشتوردى. قاپريزلى بالا آرتندن يورگان كبك يوريدى. اوفاغە كيلوب يتكاچدە، آندە بـاروب صوراشوب، موندە باروب بلشوب، چاخوتچنىلر بارمى طورغان چيتدەگى بر آولنى تاوب، اورال ايتەگندەگى تيمر يـولدن قرق. ايللى چاقرم، كشىسز، قمزچىسز براورۇنغە آلديدە كيتدى. شمسى لرنڭ اومارتا آلانى يانندەغى طۇرا طۇرغان اويلرى طررور اوچون صالونماغان ايـدى، اول ئلگەرى اومارتا سۇيوچى مۇذن آبزينڭ اومارتا راملرن، كەرەزلرن، بيتلكلرن، قالاقلرن، طوباالرن، قورت آزقلرن قويار اوچون صوكندن ياصالغان كلەتـكنە ايدى. شونڭ اوچون تەرەزەسيدە برگنە، ميچى اوچاغيدە يوق، جهازلريدە يير سەكى برلەن باللر قويار اوچون ياصالغان شورلكلر-دن گنە عبارت ايدى. تيرە يوننده چلان، اوى آلديسيدە يـورت تيرەسى، قويماسى، چيتەنيدە يوق ايدى. آب آق صويندى ديوارنى زورايتدروب، آچقان ايشك تاونڭ اوستينە تابا قاراغانغە، تاونڭ صول ايتەگينە اوسكان تورلى آغاچلر آراسندە آچق قالغان مۆذن آبزينڭ اومارتا آلانى كوزگە تاشلانا، وشولار آرتندن اوزايوب يوغاريغە تابا منوب كيتكان زوو تاو كررنەدە، آنڭ باشندە اوسكان ياشل آغاچلر برلەن كورنشى قابلانا ايدى،

قارشی یاقدەغی کچکنە تەرەزەدن کوز شۇب شۇما ایتدروب. تۇشوب کیتـکان حەتفە توسلی اولەنلر برلەن یـابلغان آللی، گوللی چەچەکلر برلەن بیزەکلەنـگان صرطدن توبەن تابا تەگەری ایدی. اول تاو ایتەگندەگی تیرەکلر، یوکەلر، قاراما لر، ایمەنـلر، قاینلرغە بـەریلە، بەریلە یـەشللك اورتاسندن بۇرمالانوب، بـوریلوب، آغا طۇرغان دیـم صووینە طوقتی ایدی. آنڭ تـگی یاغی طاغی باشقە، صونڭ ایتەگینە چلتەر بولوب طوتلغان آغاچلر کتەگنە کیڭ یالانغە باروب چغالر، کوز آلدینە یەم یەشل اولەن دیڭـگزی کیلۇب باصا. آنڭ اۇچی، قریی کورنمی طۇرغان ایگی، بویی، قایا باروب ترەلگانی سیزلمی طۇرغان اوستی، قزللی، قارالی، آقلی، چوارلی، صاریلی، صوریلی، آللی، گوللی چەچەکلر برلەن چیگلـگان. آنڭ بر پوچماغندە توگەرەکـگنە کول یوزك قاشی کبك مولدرەب طورا. آنـڭ بر یـاغندن آغوب کیلە طۇرغان کچکنەگنە بر اینش آغاچلر، اولەنلر آراسندە یوغالوب کیتە، بر اورمانلر آراسینە چومغان باشن کورسەتۇب طۇبـالری برلەن یالتراب قویا.

یراقدە، یراقدە یـاشل بولونلرنـڭ تـگی طرفندە صبیق غنە سۇرمگە بۇرکانـگان تـاولر کورینە. اوگدە، صولدە دیـم صوون قووا طورغان، کیەوندن قاچقان باشقرد قزی کبك، ئـەلی آراـینە کروب پوصقان، ئـەلی بوزیدن، تولـکیدن قورقۇب چابا طۇرغان قویان کبك، بولون بویلاب صوزیلوب کیتـکان، ئەلی، بیك یـراق کیتەدەمی، دیب، قورقا طۇرغان قارلغاچ کبك، تیرسکە بوریلۇب آقغان، ئەلی یولینە طوغری کیلـگان هوالی زور تیرەکـگە آچولانوب، آنڭ ایکی یاغندن یرۇب چغۇب، آنی قاماب آلغان، ئەلی شول ماتور کیڭ صحرا اچندن کیتەسی کیلمەینچە طوزۇلۇب یاتقان طوق قوی کتووی کبك، آغاچلر کولەگەسینە یەشرینە، یەشرینە اولەنلر آراسینە چوما، چوما جەیلوب، صوزیلوب یاتقان. آنڭ یوغاریغە تابان، توبەنـگە تابان بۇرمالانولرندە، اوزونغنە منارەلرن کوکـگە کوتەروب صبیق غنە باشقرد آوللری سیبلـگانـلر. دیـڭـگز اچندەگی کچکنە، کچکنە اوطراولر، آطەلر کبك، آلار آقغە بویاغان اوزون مۇرجالردن زەنـگەر

تۈتۈنلرن چغاروب یاتار. کیچکه تابا آغاچلرنڭ شەولەاری اوزایا تۈشکاچ، قۈیاشنڭ اوتکن کوزی ضعیف لەنه تۈشکاچ، تاو باشینه چقسەڭ، دنیا طاغی کیگایه، آرتده ایتەك لەنۈب، ایتەکلەنۈب، برسی اوستینه برسی منۈب، برسی یانینه برسی اوسۈب، توگەرەك اوزونچه تاولر منۈب کیتکانلر. آلار قارا. اورماندن یاصالغان جبلر برلەن بر برسینه بەیلەنه، بەیلەنه اوزون ایتدروب تسبیح کبك صوزلغانلر، صوزلغانلرده، یراقغه، یراقغه کیتۈب. قاراغلت سورۈم اچندەگی تاولرغه بوترلگانلر. اوکدە، صولده طاغی برسندن برسی کچکنه، برسندن برسی زور تاولر، توبەلر آغاچلر برلەن اورتلۈب، صولر کوللر برلەن بیزەلۈب، یەشل اولەن برلەن قابلاب طاغی یراقغه، یراقغه کیتوب، آچق یالانغه باروب تۈرتلگانلر، یایسە، تارغنه صولرنی سیکروب اوتۈب، قۈش، قورت برلەن طولغان اورمانی، یالانی، کوبەلەکلری، بال قورتلری، اینه قاراقاری برلەن طولغان بولۈن دنیادەغی بتۈن طاوشلرنی جییوب صایریلر، اوینیلر، دنیاده بولغان، بولماغان بتۈن کویلرگه نچکه، جوان طاوشلر برلەن جرلیلر... شول موزیقه طاوشلری آلۈب کیلەمی، اوزی یوریمی، اورمانی، تاوی، یالانی، بولونی، صو یاری همەسی، نچکه، نازك کول ایسینه مانچلغانلر. شولارنڭ ایسی ایسرتەمی، ئەلله آیغه قارشی یالتری طورغان دیمنڭ صووی ایسرتەمی، ئەلله آنڭ بورلشلرنده، آیراشلرنده مۈڭ ایتدرۈب، شلتر، شلتر آغووی تاثیر ایتەمی، قویاش بایوغه، ئگگر، مگگر تشوگه صاندوغاچ صایرارغه طوتونا. ایكُ ئلك تاو ایتەگندەگی برسی باشلی، آکارغه جواب ایتۈب، کورشی تاودن خبر کیله. آلارنی ایشتۈب، تاونڭ یوغاریسنده، توبەننده، بۈلۈننده، یالاننده، صو بوینده، صو آر یاغنده صایراو باشلانا. بتۈن دنیا شونڭ موزیقەسی برلەن طولا. کوگی، یری باشن ئییوب، شونڭ محبت شعرن طڭلی... قۈش، قۈرت طوقتی، دردکه، مۈڭلقغه چوما. باتا یراقدەغنه کوکوکگنه اوزینڭ ایبدەشن صاغنا، چیکرتکەگنه حسیاتینه صیماینچه صزغرا، چرلدی. دیم شلتر، شلتر آغووندە، صاندوغاچنڭ جرلرن اوزاقغه، اوزاقغه آلوب کیتووندە، سورم ایتووندە دوام ایته. آقرنغنه

ایسکان جیل بـرلەن اورمان حیران بولوب، بـاشن ایپە. اول شاولاب، گۆرلەب. صاندوغاچقە قول چابا، رحمت ئەیتە.

برنچی کولمردە شەمسی، بیگرەك آننا شول هوادە ایسردیلر، شاشدیلر. تونلرن یوقلامادیلر. ایرتەنـگی صاندوغاچنڭ صایراوی بتمەینچە، تـاو باشندن اینمەدیلر. چقلی اولەنلر اوستندە، قویاش یاقتیسینڭ برنچی نورلانووندە، یافراقلردەغی، چەچەکلردەگی چق تامچیلرینڭ قویاش قۆیاشقە کوز قسشولرندە یالاندە بولدیلر.

قرچیچغینڭ برنچی صایراولرینی ایشتوب، تۆرغاینڭ ایرتەنـگی آذانن طـڭلاب بتروبکنە یاتاقلرینە کیتدیلر. کۆن سوریلە تۆشو برلەن قارماقلرن کوتەروب، دیمنڭ طمراب طۆرغان ظبالرینە بالقغە توشدیلر. آغاچ شەولەلری آرالرندە کۆمش صرطلی بالقلرنی برسی آرتندن برسن اوسترەب، کتو قایتقانچە، کیچکی آشقە مؤذن قزی چاقرا کیلـگانچە، شوندە قالدیلر. طنلقغە باتا طۆرغان کیك یالاننی، کۆن بوینچە قویاشقە قارشی گوللەنۆب، چەچەك‌لەنۆب، بیزەلۆب اوطرودن آروب حال جییارغە حاضرلەنە طورغان چەچەکلرنی، ئەلسرەب، صوساب. کولـگە تاباچق صوراب قوللرن دعاغە کوتەرگان اورمانلرنی قالدروب، تاولرینڭ باشلرینە مندیلر. صویندی کلەت یانندەغی آچق هواغە قۆرلغان اۆستەل اۆستندە صوغان، بـۆرچ برلەنگنە پشکان تەکە بوطلرن قوللری برلەن کوتەروب کیمردیلر. آنڭ خوش اولەن ایسی کیلوب طۆرا طورغان شورپاسن طوستاق برلەن بەرەنـگی قاوبقنە چومردیلر. مؤذن آبزتایی بیرگان بلطرغی قالغان قاغی برلەن، یولدزلر، آیلر برلەنگنە یاقترتلغان. قۆش قۆرتنڭ کیچکی صایراوی اورتاسندە، ئەللە نیدە برگنە ایسۆب کیتە طۆرغان قۆری تاو جیلی اچندە چایگە اوطردیلر. طبیعتنڭ شول بویاولری بیزەکلری آراسندە، شهرنڭ یاقالری، موین باولری کیلشمەگان کبك طویلغاننە، کوڭلنڭ ئەللە قایـسی ییر قترشیلانوب طۆرغاننە، برنچی کوننی اوك شەمسی یاق لرن پینژ اقلرن صااوب ارغتدی. ایکنچی کۆننی اوك مؤذن قرندن تـکترگان اۆزۆن آق کولمەك، اشتاندن قالدی. آیاغینە یالان آیاق کۆینچەگنە چووەك کییۆب آلدی. آبناده آول بازارندن آلنغان سیتسەدن ایکی تاتارچە کولمەك تـگوب کیدی.

قمز برنچی کۆندن‌اوك شمسی‌گه اوخشادی. آننا نی قدر دوقتور قوشووی بوینچه، آقرنلاب اویره‌تورگه تله‌سه‌ده، شمسی ایسن سیزو بله‌ن‌اوك باشقاروب کیتدی. ومؤذن آبزینك تەمله‌ب قارارغه‌غنه کیتورگان قمزدن‌اوق دوستاقلاب، دوستاقلاب اچه‌رگه طوتندی. آتنه اوتمه‌دی، شمسی باشقرد کبك اویلامای‌نچه، ایرته‌دن آلوب گیچکه قدر قمزنی چومرا طورغان بولدی. مؤذن‌نك بییه‌لری کوب بولغانغه، وبو تیره‌ده قمزچی کیلوب طۆرو عادت بولماغانغه، بازارغه قمز چغاروب صاتو مؤذن اوچۆن خورلق بولاسی بولغانغه. قمز مول بولدی، کوب‌بولدی، شیشه‌غه صیمادی. استاقان کبك یوق نه‌رسه‌لر برله‌ن آنك الوغلغی مسقل ایتلمه‌دی، سیفون کبك نیمچ حیله‌لری برله‌ن آنك تەمی بوزولمادی. قمز آغاچ صاوتلرده،صاغاده گورله‌دی. اوزی شاولی، شاولی دوستاقلرغه بولنۆب اچلدی. آشاو، اچوده بیك ساده قورولدی. مؤذن آبزی قوناقلرنی هر کۆننی یاڭا صویـولغان تەکه ایتی برله‌ن صیلادی. آبزتای تله‌گان وقتده قایناغان قایماق، صاری مای، بلطرغی بالنی قزغانمادی. خصوصا آتنه‌لر اوتۆب کیتوب، آننا مؤذننك قزن روسچه اوقوتا باشلاغاچ. یاش ملا خاتوینی قول هنرلرینه اویره‌ته باشلاغاچ، بولارنك قدری آرتدی. قوناقلق زورایدی. تله‌سه‌لر قای وقت جیگوب چغارغه آت بیرلدی. تله‌سه قایا بارورغه اختیارلرینه کیمه بیرلدی.

شمسی برنچی آتنه‌ده‌اوق تازارا باشلادی. اوچ آطنه طولغانده بیك کوب آرتوب، تمام آوروون اونطدی، تاو منگانده آریمی باشلادی. قلغان چه‌چه‌ك آتقانده، بوتۆن تاو بویلری یوکه چه‌چه‌کی ایسینه مانچلغانده شمسی تمام سلامتله‌نۆب ییتدی. آننا ڤاسیلیڤانك کوبله‌ب تییه‌ب کیلگان دارولرینه احتیاج بتدی. اول آزغنه صووق بولدیسه، شمسی‌نی قازاقیلرغه تۆرودن قوتلدی. آزغنه یووش بولدیمی، آنی بولمه‌گه بیکله‌ب طوتوار بتدی. ایندی آنك وظیفه‌سی کورگان بر صو بویندن اچی صقرامای‌نچه کیته آلمی طۆرغان شمسی‌نی‌قویندرماوده‌غنه‌قالدی.

منه جییونلر ییتدی. مؤذن قزی، مؤذن اوغلی، آننا، شمسی چیرکلرگه قمزلر طوترۆب، پار آت جیگوب، جییونلرغه یوررگه طوتندیلر. آلار آنده

آت چابقاننی، کوره‌شکاننی قارادیلر. کیچلرنی قورای مجلسلرنده حاضر بولدیلر. آشقازار بویی باشقردلرینک موکلی دردلرن، شول یالانلر، شول بولونلر ایسی چغوب طورا طورغان ته‌فتیله‌ولرن، صاقمار بویلرن، اوزون ایندروب یوره‌گدن چغاروب، آورتوسز یغلی طورغان، باشقردلرنک ایرکلگی، موللغی بتوگه صقری طورغان صلاوات کویلرن طکلادیلر. شمسی شولارنک اچینه کروب کیتدی. اول باشقرد قزلری برله‌ن قارشیغه قارشی بییدی. تاو باشنده، یاقتی آی آستندن، قورای طاوشینه ئه‌تنه کویینه بییونی کورسه‌تدی. جرچی‌لرغه قوشلوب جرلادی. اوزندن اوزی شهرده ایشتکان میشه‌ر کویلرن کویله‌دی. آلارنی قازان‌نک صوڭغی کویلرینه اویره‌تدی. باشقردلر برله‌ن یارشوب قمز اچشدی، باشقرد قارتلرینک سویله‌گان گردی قانطون حکایه‌لرن، آری مایلر ئه‌کیه‌تلرن، صلاوات‌الله قصه‌لرن طکلادی. شول قارتلر کبک اولده، شول حکایه‌لرنی سویله‌گانده، شول ایسکی موللقنی قزغانوب، اوه، دیب قویدی. شول وقتده‌غی طوی توشم، جییونلرنی سویله‌گانده، باشقردلر کبک اولده چوجوب کیتدی. آتاقلی قورایچیلرنک آشقازارن قورایلاغانده، اولده سیزمه‌ینچه، واس واس، دیب اویوب قالدی.

اول کونی بویلری برله‌ن اوزینک یالغز توگللگن، شول اوز صحراده، شول اوز خلقی اچنده قوناقده طورغانده، مونک برله‌ن برگه یات برکشی موکارغه بیك زرر خدمت ایتوچی، مونی چاخوتقه‌دن قوتقارر اوچون، بوتون بارن یوغن فدا ایتوچی آنتانک بارلغنده اونطدی. قای وقتلرده شونده‌غی قوراینک اوزونلاب، اوزونلاب کویله‌ولرنده شمسی‌نی قویندروب، معصوملهندروب قویولرنده، اول نیك مین یالغز توگل؟ دیب قویدی. قای وقت شول صحرالر، شول تاولر شول قمزلقلر، جییونلر، قورایلرغه یات طورا طورغان اننانی، قایتاروب بیبه‌ریم، دیگان اویغه‌ده کردی. لکن آوری باشلاغاندن بیرلی ایتکان خدمتلری، آنی بله باشلاغاندن بیرلی کورگان راحتلری خاطرینه کیلوب توشدیده، قوطی اوچدی. چنلاب آنتا کیتمه‌دیمی، دیپ تیره یونن ازله‌دی. آنی باروب تابماینچه کوگلی باصلمادی. لکن طاغی شول اویغه قایتدی. طاغی شول

آننانك مونده آرتقلغی، یاتلغی باشندن چقمادی. یاری ئه‌لی حاضر شولای چیتده طورا. ئه‌تیسی، ئه‌نیسی بلسه، بیت قوتلری اوچاچق. دوست ایش ایشتسه بیت دنیاغه کورنه آلمایاچاق . . . آندن بیت ایندی آگارغه اویله‌نوب، اوی یاصاب، بالالی،چاغالی بولوب طوررغه‌وقت. ایپی، وقت. پیتربوروغه قایتقاچده آیرلشورغه کیره‌کده اویله‌نورگه کیره‌ك. آننا اوزیده بیت بر سوزده ئه‌یتمی. آگارغه ایندی بیك رحمت، بیك‌زور‌یاردم‌ایتدی، آورودن قوتقاروب قالدی. ایکی یل بوینده طولی معنالی طورمش بیردی. حیاتقه قارشی کوزی آچلوغه، روس دنیاسن تانورغه، روس مدنیتن بلورگه خلفه بولدی. طورمشنك آور مهنوتلرنده دوست، ایپده‌ش بولدی. ماتور مینوتلرن ماتور ایته بلدی. اوزن اوزی قزغانمایینچه، قارشیسینه بر نه‌رسه صورامایینچه، راحتلرنی بواشه بلدی. ـ ایپی، بیك رحمت، عمرگه اونطمام. لکن مین تاتار یگتی، اویله‌نورگه کیره‌ك. مثلا شول‌مؤذن‌قزی کبك بر قزغه. لکن آننا کبك دوست بولا بله طورغان، آننا کبك اوز حسابن یورتمی طورغان، آننا کبك عمرنده‌بر قاتی‌سوزسویله‌می طورغان، آننا کبك طورمشنك هر بورلشوندن ته‌م آلا بله وته‌م طاتیته بله طورغان بر تاتار قزینه اویله‌نورگه کیره‌ك.

ایپی، اول اویله‌نه. چنده کمگه؟ شمسی باشندن قزلر پارتریتی از له‌رگه طوتندی. اوزینك تله‌گانن جانلاندردی، توسله‌ندردی. آنك توسی آننانقی کبك یومشاقمنه، موگمنه. آننك کوزلری خته‌له‌ندروب قاری طورغان شفقتلی‌گنه. آنك بویی آنناغه اوخشی توشکان، زیفاغنه، خلقی طبیعتی تمام آننانقی کبك یومشاق. توسی نیندی؟. تاتار قزی بولغاچ، اول ایندی قارا طونقللی‌راقدر. یوق توگل. تاتار قزلرنده‌نده بیك آق زلی، صارغلت چه‌چلی، زه‌نگه‌ر کوزلی‌لری بولا. جرلاغانده آنك طاوشی آننانقی کبك‌اوك یوره‌کدن چقسه‌ده، آنك کویی شول آشقازار. لکن اول نیگه‌در، آشقازارنی مدنی‌له‌ندروب‌ره‌ك، ؤیچرنی ازؤون کبك‌ره‌ك ایتدروب جرلی. سوزی، طاوش لرینك ئه‌یله‌نوبده آننانقی کبك. ایپی، اول مؤنه شوندی تاتار قزینه اویله‌نورگه تییش. اویله‌نه، اویله‌نه. . . لکن نی

اوچۆندر، آننڭ شول تاتار قزی باشینه قالفاق کیسه‌ده، توسنده، بیتنده آننا بولدیده، کیلدیده باصدی. اول حتی آنناطاوشی برله‌ن روسچه‌لاب اوق سۆیله‌بده ییبه‌ردی. یوق، ییتدی. الله صاقلاسۆن، ئه‌لله نیلر بولور. قوشلو بار، آیرلو بار. بالا، چاغا یوق. خوش دوستقای، رحمت! پیتر بورغده آیرلامز. اول شول اوینی اویلادی‌غنه توگل، شوڭارغه حاضرله‌ندی‌ده. پیتربورغغه بارونی قورا باشلاغاچ، پلاننیده مطلق آیروم طۆروغه تابا بوردی‌ده وشونی آچق ایتدروب آنناغه سۆیله‌دی‌ده. تازاروب، سلامتله‌نۆب. آوغوست باشی ییتۆب پیتر بورغغه قایتقاچ، شمسی‌نڭ اورنسز قالغانلغی بلندی. جیيولغان آقچه دارولا نۆرغه، دوالانورغه بتکانگه، طورمشنی کچکنه قورمی حال بولمادی. آنناننگده اورنی بولماغانغه، ایکیسینه بر بولمه آلوب طۆرا باشلادیلر. آننا ایسکی تانشلرن تاوب، ماشیناده یازارغه طوتندی. راصخود آز چقسون اوچون اوزی آش پشردی. شمسی گازیته‌لر آشا، دوستلر، تانشلر آشا اورن ازله‌رگه کرشدی. کۆن اوتدی، آی اوتدی، اورن تابلمادی، اش بولمادی. ایکیسینه‌ده آننانڭ ماشینادن آلغان آقچه‌سینه طورورغه طوغری کیلدی. کوز بولدی، صووقلر کیتدی. شمسی‌نڭ طونی لامبارده بولغانغه، آنڭ صووق تییووی چاخوتقه آلووی برله‌ن بر بولغانغه، دهشتلی بولوب طون مسئله‌سی طودی. آننا کونن اشله‌دی، تونن اشله‌دی. یوقلامایینچه، حال جیمایینچه زور بر اشنی تمام ایتۆب، شمسی‌نڭ طونن آلوب قایتدی اوزینگده کوزگی کییمی بولماسه‌ده، - مین اوشۆمیم - دیب، نغیغان بولدی، یازغی کییملرده یوری بیردی.

مونه الله‌غه شکر، شمسی اورنده تابدی طاغی نیندی اورن! اولگیلرینڭ همه‌سینه تاراغانده اش آز، همه‌سینه قاراغانده ژالونیه‌سی کوب. ایڭ کوڭللی‌سی شول: شمسی بو اورنده‌یارتی‌خواجه. مسلمان‌صاتوچی، آلوچی برله‌ن اش ایته‌چك. اوزی آلش، بیرشنی قارایاچق. تیزره‌ك ژالونیه‌نی آلدن آلوب بولسه‌ده، آنناغه کییم صالم آلورغه کیره‌ك. شرق کیچه‌لری بیتکانچه اوزینڭ اۆستن، باشن توزه‌توب آلورغه کیره‌ك. برنچی اش البته آیرم بولمه طوتو. آننا برله‌ن آیرلو شاقتی آور بولاچق . . . لکن مطلقا آیرلورغه تییش. آننا اوزیده سویلی . . .

آقرنلاب قنە باشلارغە کیرەك وشول فکرگە آقرن، آقرنغنە اویرەنە ایلەشە باشلارغە کیرەك. لکن ئەلی، برەر آی ایسماسلام، آننانی حال جیدرورغە، آنڭ آتنەلر بویی اتلەنوب یازولرن طوقتاتوب ایرکنچەرەك طورورغە کیرەك. یاڭا یللرغە تابا آوللرغەمی، قایتوب کیلور. بولا یغنەمی، شوماغنە ایتدروب اوزینە بولە طوتار، ئلگەری باروب کیلوب یوررلر. آقرن، آقرن آنی سیرەکلەیتور. باصقچ، باصقچ اینە، اینە آنی تماملار. آندن صوڭ تمام حر کشی بولوب، اویلەنور، طوی ایتەر. اوز خاتونی برلەن، آننا برلەن، طورغان کبك طولی کوڭللی، معنی‌لی‌ایتدروب طورا باشلار. ایبی، شولای ایتەر، شولای. قرار بیرلدی. لکن حاضرگە هیچ برنی بلگرتمەینچە، آننانی، مسکین‌نی حال جیدرو. . .

آلدن آلغان یکرمی بیش صوم‌نی کوتەروب، اول زور میوە کیبتینە کردی. آلماسندن، افلیسوننندن، یوزمندن، وارینیەسندن ئەللە نی قدر نەرسە آلغاندن صوڭ، قاندیتورغە کروب، پیروژنیلر، قوری صاریلر تیەدی. قولن تالدرا، تالدرا کوتەروب قایتقاندە اوچراغان چەچەك کیبتندە بوش قالدرمادی. آندندە آننانڭ سویگان لالەسندن، قزل گولندن، پحتەگنە بر بوکیت یاصاتوب آلدی. همەسندن کوتەروب قایتارلق بولماغانغە، آرباچی آلوب اویگە یونەلدی، آننانڭ شادلغندن باشی کوکگە تیەچەگن اویلاب، طاغی شادلقغە چوما، چوماباصقچدن‌منگانینی سیزمیدەقالدی. قزو، قزو ایتدروب ایشکنی شلطراتدی. ایشکنی آچو برلەن بتون ئەیبرلرنی کوتەروب، شادلغینی جییە آلماینچە، بولمەگە کیلوب کردی. وآننانی، یازوب اوطرا، دیب اویلاغانغە:

— اورن آلدم — دیب قچقردی. طاوشنڭ زورلغندن اوزیدە اورکوب کیتوب، تیرە یونگە قاراندی‌دە، قاراواتدە بتورلەنوب یاتقان آننانی کوروب بولمە اورتاسندە قاتوب قالدی، اول ئەیبرلرن قایا ایتەرگە بلمەینچە، آبدراب قالوب آنڭ یانینە کیلدی.

— نی‌بولدی؟ نی‌اشلەدڭ؟ — دیب، بتون بارلغی دقتگە ئەورلوب، آننانی سوزدی. آننا بورلدی، صوزلدی طترماقچی بولدی. شمسی آنڭ

کوزینکٔ جلی جلی قزاروب بتکانن کوررگه اولگرمەدی، اول طاغی، قچقروب قچقروب جلارغه طوتندی. طاغی بۆتەرلەندی: طاغی اوکسوب، اوکسوب جلادی. شمسی نکٔ کیفی بردن یوغالدی. اوزینکٔ آلغان شول میوەلری، قوری صاریلری، چەچەکلری آرتق کبك، کیرەکمەس کبك طویلدی، اچن پوشردی. طونن صالماینچه غنه:

ـ نی بولدی؟ دیب، یانینه اوطردی. اول آنکٔ باشن طوتدی. اوط کبك یانا طورغان باشدن قزولق اوروب کیتدی.

شمسی: ـ سین آوری‌سکٔ؟ صووق تیدی‌می؟ ایبی، شولایدر. بو صووقده صوكٔ جایگی پالتەدن یوروب قارا دیب، اوزینك طونلی بولووی اوچون طاغی وجدانی عذابلانوب آلدی. شمسی نکٔ سوزلری، قیلنشلری‌می، کوزینکٔ قزغانوب قاراولریمی تأثیر ایتدی، نی بولسەده بولدی، آننا آقرتنغنه صبرلانا باشلادی. اول کوچلەنوب، کوچلەنوب اوزینه کیله یازدی. کوزن آچدی. حیرانغەراق قالوب قاراب طورا طورغان شمسی نی کورگاچ طاغی براوکسوب کیتوب جلادی. لکن تیزگنه طوقتادی‌ده، آقرتنغنه طوردی. شمسی ـ جه، نی بولدی؟ سویله ـ دیگان کبك، بتون قیافتن سؤال علامتینه ئەیلەندردی. آننا بیك اوزاق، ئەللەنی ئەیتورگه جیونسەده طاغی، ئەیتە آلماینچه не могу دیدیده اوکسوب یغلدی. شمسی نکٔ کوکلینه ـ صاتاشمادیمی ایکان ـ دیگان شبهه توشدی. اول کییملرن صالوب، یانینه کیلوب اوطردی. یومشاق ایتدروب، سویملی سوزلر برلەن جواتورغه کرشدی.

آنناطاغی برآز رەتکەکیلدی. شمسی طاغی بوزلوب گیتمەسون دیب:

ـ اچەسك کیلەمی؟ آشیسکٔ کیلەمی؟، منه مین نی قدر بولەك آلوب قایتقان ایدم، دیدی. آننا باشن ایگاچ، اول خواجه خاتونندن صاماوار صوردی. صبرایوب کیله طورغان آننا یانینه کیلوب، اوزینکٔ اوروق تابولرن، اوروننکٔ زورلقلرن ماقتادی. طورورغەجیینغان آننانی طوتوب طورغزدی. قراننددن اوزی صو آلوب کیلوب، صالقون صو برلەن آننانی

اوزی یووندردی. آننا تمام کشی کبك بولدی. لـکن آنڭ یوزندن قو. قومی، قوت اوچومی، ئه‌لله نیندی یات بر صزق کیتمه‌دی. آلمالر، ۋیناغرادلر یانینه ایلتوب اوطورتقاچ، شمسی‌نڭ طاغی برمرتبه صوریسی کیلدی. لـکن آننانڭ قزغانچ یوزن کورگاچ، طاغی طوقتادی. کوڭلنده‌گی قورقوون بترر اوچون، تیز، تیز سویله‌ب، چای اچه‌رگه طوتندی. آننانڭ صووق قولندن صیپادی، قدرله‌دی. اوزی چای یاصاب بیردی. آلمانڭ آصلن صایلاب آلدینه قویدی. منه اول چاین کوته‌ردی. آننا زور بـر یوکنی تاشلی طورغان کشی کبك، آور ایتدروب صولادیده:

— شمسی، مین قورصاقلی — دیدی. اوزی کوزن، بیتن یاشروب، شمسی‌نڭ ایته‌گینه یغلدی. شمسی‌نك بردن بتون ته‌نی‌قاتدی. یوتقان‌چای بوغازینه طغلدی. بتون اعضالرندن‌صووقلی، ئه‌چیلی برآغم اوتدی، کیسه‌کدن باشینه صوغلغان‌کشی‌کبك، ایله‌س میله‌س بولدی‌ده قالدی، باشی‌اویلامادی، فکر یوریمه‌دی، ئه‌لله نه‌رسه‌گنه، منه حاضرگنه اوستکه صالنغان بر یات نه‌رسه‌گنه باصدی، ایزدی. آلباستی په‌ریسی باصقان کبك باصدی. طنن بترر اوچون، طونچقدرر اوچون باصدی. بولمه قارانغیلاندی‌می، اول یانده‌غی، یغلی طورغان آننانی کورمه‌دی، قولاغی صاڭغراولاندی‌می، آنڭ قچقروب جلاغانن ایشتمه‌دی.

— نه‌رسه؟ دیدی...

— مین قورصاقلی — دیدی. ایبی، اول قورصاقلی... منه بر آزدن صوڭ آنڭ صاریغنه، یومشاقغنه بربالاسی‌بولا، یوق، آنقی توگل، آننانقی. آننانقی توگل. یوق، آنقی. اول بالانی چیرکه‌وصووندە قویندروب، ۋاسا، یاشا، دیب اسم قوشالر.اول‌بالا، یعنی‌اول ۋاسا،اول یاشاشمسی‌نـکی‌بولا... شمسی‌نڭ بالاسی بولا. بلمسز بـالاسی بـولا. شمسی اوزی نیچك ئه‌تیسی عبدالله اوغلی بولسه، بوده شولای، شمسی‌نڭ اوغلی بولا... اکن شمسی‌نڭ ئه‌تیسی ئه‌تی. بو شول‌صاری اوروس مالایینه بابابولا. ۋاسیلی شمسیۋیچ بولا.. شمسی ئولسه، اولده، یعنی، شمسی‌گه دعا قیلورغه، چیرکه‌وگه بارا. آنڭ روحینه توزتینه، آنڭ قوتلووی اوچون شه‌م قویا...

بردن شوندن کیتیم، دیگان اوی طودی. اول آتنانك باشی‌گنه‌فی‌گه توشکانن خاطرله‌مه‌ینچه‌ده؛ طوروب چقدی. ایده‌ن اورتاسینه ییتمکاچ، — قایا؟ دیگان سؤال باصدی. چنده اول حاضر قایا کیته آلا. اول بیت حاضر بابا . . . قایا کیتسه بابالغن بتره آلا، اونوتا آلا . . . —

منه، آتنا سیکروب طوردی. اول تیلرگان کبك، شمسی‌گه کیلوب یابشدی، آنك قواندن تارتوب:

— طوقتا، طوقتا! سین مینی طگلا، طگلا!، دیب، هر سوزینه یاش قاتشدرتوب، یاشینه طغلا، طغلا باشلادی.

— سین مینی عیبلی‌سك. بله‌م، لکن . . . مینده هیچ عیب یوق . . . قمزده مین بر اُش اشلی آلمادم. قایتقانده، صامارا‌ده، آقوشیرقاغه باردم. بر یاردم بولمادی. مونده قایتقاچ، اوز طانش آقوشیرقامه یوریدم. برنی بولمی، بته - بته، دیب، لوشاندردی. تورلی یوللرده ماتاشدی. آخردن شبهه‌گه توشوب، تانش دوقتورینه ییبه‌ردی، اول اویده بولمادی. انی آتنا کوتدم، ایکی آتنا کوتدم، کیچه‌قایتدی. بوکون، منه، ایکی‌دوقتورجییلوب، قارادیلر، ممکن توگل، وقتی اوتکان، بیشنچی آیلق دیدیلر. آنگلیماسدن مین همه‌سن قیلدم. همه‌سینه راضی بولدم. آیاقلرینه یاتوب یالندم. بر تورلیده سوز اوتکاره آلمادم. حاضر منه سه‌ندن برگنه نه‌رسه اوتنه‌م: سین میگا یوری ایتکان، دیب شبهه‌له‌نمه! تله‌سه‌ك، بوکون کیت. بالانی اوزم تربیه ایته‌م. لکن مینی شول اوشاناوکدن قوتقار — دیدی، طاغی موینینه آصلنوب جلارغه کرشدی، کیره‌ك کوز یاشلری، کیره‌ك تله‌گه‌ریگی قیلغان اشلری یالغانلی دییورگه هیچ بر یول قالدرماغانغه، شمسی البته اوشاندی. طورمشنك شول فاقتی‌سی آلدنده تزچوکدی. لکن ایکی‌آراغه، ئه‌لله نیگه بر صووقلق قاتشدی. شمسی‌نك کوگلینك بر قریینده، آتنا آنك بختینی اورلاوچی، آنك آتالغن اورلاوچی، آنی‌مه‌نگوگه اویله‌ندرمه‌ینچه، نکاحسز قالدروچی کبك ایتدروب کیلوب باصدی. آتنا نگده کوگلنده، آنالق کوگلنده، ئه‌لله نه‌رسه مسقل ایتلدی. اوزینك شول‌قدر آورحالنده شمسی‌دن ایبده‌شلك، دوستلق کورمه‌دی. جواتو، شادلانویوزی کورمه‌دی،

آنیده خورلاندردی، مسقللاندردی. آنك كوڭلینه صووقلق سیبدی. یلیده بلنمی طۆرغان، قویاشده‌ده اریمی طۆرغان صالقون بر بۆز اوچراتدی، مغازیندن قایتقانده، حاضر شمسی ئلگه‌ریگی كبك آشقمی باشلادی. ایبده‌شلری، دوستلری برله‌ن بر یبرگه باروره طوغری كیلسه، شادلانا شادلانا باردی. آنده كیچنك آخرینه قدر قالدی، اویۆن، كولكی آراسنده اوز اچینه اوزی چووب، یوغالوب طۆرغالاسه‌ده آشاو - اچو مجلسلرنده اچدی، كولدی، سیبدی. تمام اوزن اوزی اونوتوب، ئلگه‌ریگی شمسی حالینه. دنیاغه یاقتی كوز برله‌ن قاری طۆرغان شمسی حالینه كردی. لكن ئه‌لله نی اشله‌ب، مجلسلر اوزایۆب كیتوبمی، یایسه اچملك آزراق بولوب كیتوبمی، شمسی وقتندن ایرته آینوسه، اول تمام قارا جوط كبك بولدی. صالقون بوز كبك مجلسنی صووتدی. برنی سۆیله‌مه ینچه، كولمه ینچه. اوینامایچه، بتون مجلسنك اوستینه آورلق سیبدی، كوڭلسزلك، امیدسزلك بله‌ن طومالادی. آنك شول عادتن بلۆب، دوست - ایشلری آنی كوبره‌ك اچررگه طرشدیلر. اوز بلاسن اوزی بلۆب، شمسی اوزیده تمام ایسرگه‌نچه، اوزینك اچنده‌گی ئه‌لله نیندی قترشیلر تیگزله‌نگانچه، كوڭلینك بر قرییندە یابلوب طۆرا طۆرغان اوی - آننا، بالا مسئله‌لری - یابلغانچه، زور زور قاوب، اچوچه‌ن بولدی. تیزره‌ك ایسروب، كیفلی حالگه كیلوچه‌ن بولدی. كوڭلنده همان آیرلو، دیگان مسئله بتمه‌سه‌ده، باشینك بوش وقتی همان تورلی - تورلی یوللر برله‌ن شول اوینی اویلاسه‌ده، نی اوچوندر، حاضر اوزینك آننا برله‌ن بولغان عائله حیاتن اوزگارتوده، آننا اورنینه، قربان به‌یره‌م ییته باشلاغان‌ده، - قربان چالاسی ایدی، دیب چوبالانوب یوری طۆرغان، رمضان به‌یره‌می ییته باشلادیسه، قامرلومغنه اوگارمی ایكان، دیب ایكی آتنا ئلك شهر بویندن كیره‌ك یراقنی ازله‌ب یوری طۆرغان فاطمه بله‌ن آلشدروده، كیچ برله‌ن معازیندن قایتووی برله‌ن كوكره‌ك كسه‌سندن باتار گه‌زیته‌سن، ژورنالن آلوب، چای یانده قچقروب اوقی طۆرغان عائشه‌گه آلماشدرو، دیبكنه قاری آلمادی. طاغی‌شونك اوستینه اوچنچی برماده، اوچنچی حقلی بركشی كیلۆب باصدی. هیچ بر كم برله‌ن آلماشدرورغه ممكن توگل

هیچ بر تۇرلی حقندن چقمی طۇرغان، ایكْ آوری هیچ بر تورلی یول برلەن حقن صاقلارغە طرشمی طۇرغان بربالا. ۋاسامی، یاشامی، کیلوب. باصدی. شمسی اوزی راضی بولدی، آننانكْ بیرە طۇرغان طۇرمش کوڭلی-لکلرندن، طۇرمش ماتورلقلرندن واز کیچدی. ایبی. تاتار خاتونی برلەن اوز طۇرمشن بولشۇر اوچون، بارن - یوغن برگە کورر، برگە طاتور اوچون، تاتار بالاسی بولغاچ، تاتار عائلەسی یاصاب، تاتار بالالری طودرر، اوسدرر اوچون، اوزینكْ شخصی قزقلقلرن قربان ایتدی. آنناده راضی بولدی. ایبی، اولده، شول بر برسینە بوی صنمی طۇرغان، بر برسینە باش ایمی طۇرغان، بر برسینە ممکن قدر حرمت ایتشوب، بر برندن ممکن قدر کوبرەك طۇرمش لذتی آلا طۇرغان حیاتدن واز کیچدی، لکن یاشا، ۋاسا نی اشلەدی؟ آنی باباسز قالدرۇرغە کمنكْ حقی بار، آنی تربیەسز قالدرۇرغە کمنكْ کۇچی بیتە؟ شول چوالچق شمسی‌نكْ باشندن کیتمەدی. ایکی آراغە اۇچنچی بر کشینی قوشۇب طۇرغاننە، طۇرغانچە طورامز، اساسینە قورلغان عائلە حیاتینە مارال دیگان بر مادەنی قوشدی. شمسی آلای بوگلدی، بولای بوگلدی، بولای اویلادی، تگایەی توشندی. اوزندە شول بالانكْ حقن آیاق آستینە تابتارغە کۇچدە، قوتدە تابا آلمادی. شول اشکە فاقت بولدی ایندی، دیب اوشانوب، قبول ایتەرگە وآننا برلەن ایرلی خاتونلی بولوب طۇروب کیتەرگە وشول طۇرمشنی زورایتورغە، — منە ازلەگان عائلە طۇرمشم! دیب. شونی ماتورایتۇرغە شونی توگەرەیتورگە طرشۇرغە طاغی ئەللە نەرسەسی ایرك بیرمەدی. مدرسەدە آلغان تربیەسی‌می، ئەللە نیچە یلدن بیرلی اویلەنەم، دیب تاتار قزینە اویلەنونی توشنووی، آنكْ طویلرینە تۇشلرینە قدر تاتار عادتی، تاتار یولاسی بوینچە ایتدروب فرض ایتووی‌می، عائلە طۇرمشی دیگان حیاتنكْ فصلن بتون واقلرینە قدر تاتار ایسینە بویاب، تاتار توسینە بیزەب، اویلاب کیلووندن‌می، شول برگە طورونی، شول ایکی آرادە بالالر طودروب، برگە یاشاونی، عائلە طۇرمشی، دیب قاری آلمادی. اویلاسەدە، توشنسەدە شمسی شول دەوە قۇشلغندن چغا آلمادی. اوزینكْ کوڭلندەگی شول برسینە برسی

تیرس کیله طؤرغان ایکیلـکنك صوغشندن، قریلشندن قوطلا آلمادی. آنناده اوزگاروب کیتدی. سویو، سویلوگه باشقه هیچ بر اوی توشم قاتشماغان، هیچ بر فائده، ضرر اویلانلماغان، سویو ـ سؤیلوده ئلـگه‌ریگی حرلـکنی، ئلـگه‌ریگی کیگلـکنی بتردیمی، ئه‌لله آنده‌ده شول اوچنچی کشی کرب باصوب، اوزینك حقن ایکی اراغه قوشدیمی، ئه‌لله شمسی‌نك کوکلنده‌گی ایـکی‌له‌نو آثارغه‌ده انعکاس ایتدیمی، اولده صووندی، اولده اوزاچینه قاچدی. اولده کوکلینك ئه‌لله قای بر بیرنده قتقلی طؤرغان نه‌رسه‌سن بترر اوچون کوز یاشلری صغارغه طوتندی.

شمسی آوری باشلاغاندن بیرلی بتـکان حساب کاغزی طاغی میدانغه چقدی، یازو ماشیناسی طاغی تؤنی کؤنی چق ـ چق اشله‌رگه طوتندی. شمسی‌نك اوگنلری، اوزینك آورووی، یابغوویده آنی اشدن طوقتاتمادی. اول کوکلنده‌گی ئه‌لله نیندی بر پلاننی طوتورر اوچون، یازمشدن کیلـگان بر بورچنی توله‌ر اوچون اشلی طورغان کشی کبك، باش ایمه‌ینچه، کوکلن توشرمه‌ینچه اشله‌دی، یازغه تابا قویاش قاری بـاشلاغاچ، بر کوننی اوزوننه تیك طورغاندن صوك، آننا:

ـ شمسی، میگا حاضرله‌نورگه وقت ییته. مؤنده کشی اوستنده آور بولاچق. شونك اوچون مین فاتیرآلورغه قرار بیردم. کچکنه‌گنه فاتیرده تابدم. جهاز فلاننده آیلاب توله‌رگه ممکن بولدی. مین کیله‌سی آتناغه شونده کوچه‌م. تله‌سه‌ك، سیگاده آنـده بر بـولمه بـار. تله‌مه‌سه‌ك، مؤنده قال. مین اول بولمه‌نی بیررمن. دیدی.

شول سوزلرنی نی قدر قاتی ایتدروب ئه‌یتسه‌ده، وشوندن صوگده شول ایرلـکنده طؤرماقچی بولوب طرشسه‌ده، کوزندن یاشلری ملدره‌دی. سوزن اوزایتا آلماینچه چغوب کیتدی. شمسی‌نك آلدینه طاغی تگی‌مسئله کیلوب باصدی. طاغی شول اوچ یلدن بیرلی به‌یله‌نوب کیلـگان منا ـ سبت‌نی کیسه‌رگه، بر کیزه‌نو برله‌ن اوزوب تؤشررکه کوچی یتمه‌دی. کوکلندن راضی بولماسه‌ده:

ـ نیك میگا باشندن‌اوق سویله‌مه‌دلك؟ مینده بیت آقچه بار. نیـگه

بورچقه آلورغه، فـلانـکه، دیب شلته‌له‌نورگه طوتونسه‌ده، آننا اوی جهازلرن برگه آلورغه راضی بولمادی. اول اوزی خواجه بولوب فاتیر آلدی. اوزی فاتیرنی جهازلادی، خدمتچی خاتون آلوب، آنی اشکه ـ آشقه اویره‌تدی. اوزی همان ماشیناسنده بولدی. بالا طوونی قدر یا ـ قنلاشسه‌ده، ایکی آراده همان صووقچه‌راق قالدی. منه برتوننی آنناشمسی نی اویاتدی. اول جییرلغان بیتلری، کـوزه‌ن جییرغان قوللری برله‌ن بتون کوچن، قوتن قچقرماسقه صرف ایتوب:

ـ فلان اورامده، فلان یورظده‌غی آقوشیرقاغه بارورغه ـ قوشدی.

خدمتچی خاتونن اویاتوب، قوتی چغوب، شمسی آقوشیرقاغه چابدی. و آلوب کیلـگانده آننانك یوزنده، بیتنده‌گی کوچله‌نودن قوتی اوچوب، آقوشیرقانك:

ـ سزنـك کیره‌گـکز یوق، دییوینه شبهه‌لـه‌نـه، شبهه‌لـه‌نـه چغوب کیتدی. اورامده اوزاقغنه یوریگاننك صوگنده‌ده تالك آتماغاچ، آرباچیلر اوچونـگنه آچلغان تونـگی چایخانه‌گه کروب چای اچدی. کوگل آنك برله‌ن‌ده باصلماغاچ، طاغی اویـگه کیلوب چقدی. طاغی آننانی ئه‌چی کیسو اورتاسنده تاوب، آقوشیرقانی طاغی آچولاندروب، خدمتچی خا ـ تونغه: بر برنی بولسه، معازین‌غه تیلیفون برله‌ن سوّیله‌رگه قوشوب، یوغالدی. اویله‌گه قدر سوّیله‌وچی بولماغاچ، اول آش وقتنده آت آلوب، قزولانوب، قایتدی. طاغی آننانی بیك آور حالده تابسه‌ده، طاغی هیـچ بر نتیجه‌سز کوینچه، آصراوغه ساعت صاین کورشی آپتیکارسکی مغازیندن خبرایتوب طورورغه قوشوب کیتدی. معازین‌غه بارغاچ، یوزی ـ کوزی برلـه‌ن تیلیفون کوته‌رگه طوتندی. ساعت اوچده تیلیفون بولدی. همان برنی یوق. بشنچی یارتیده طاغی تیلیفون بولدی. آنی آقوشیرقا چاقردی.

ـ حال بیك آور، دوقتور چاقریقمی؟

ـ چاقرگز، چاقرگز . . . کیره‌ك بولسه ایـکینی چاقرگز.

طاغی، بر نیده یوق. طاغی یارتی ساعتدن تیلیفون.

ـ لـکن آننا واسیلیونا سزنی چاقرا.

شمسی آرباچینی قزولی قزولی قایتوب کردی. اوی طوزغان، ئه‌لله‌نی

صهوغایۆب کیتکان. بتون بولمەلرگە ئەلله نیندی دارو ایسی، تۆچی بر ایس طولغان، بوروننی یاروب کره طۆرغان بر ایس طولغان..

شمسی نڭ بولمەسندە آق چیلەن کیگان بر یەۆری دوقتوری ئەلله نیلر یازوب ماتاشا.

شمسی تیزگنه کییملرن صالدی.

ــ نی حال دوقتور؟

ــ حال ناچار، بیك ناچار..، امید بیك آز. منە حاضر اوزمنڭ ایبدەش دوقتوریمە خط یازام. آپیراتسیاسز بولماس. خاتونڭز نیچە یاشندە؟

شمسی آبدراب قالدی. چن نیچە یاشندە ایکان. طوقتاب طورماس اوچون:

ــ ۲٦دە، دیدی.

دوقتور ـ ایبی، ایبی، یکرمی آلتیدە برنچی بالا طودرو بیك آور، بیك آور، بیك آور ـ دیدیدە، یازووندە دوام ایتدی. یوزلوینە، تۆسلرینە آرووی چققان، ئەلله نیندی ایسکە بویالغان آقوشیرقە کیلوب چقدی. دوقتورغە ئەلله نیندیلاتین سوزی ئەیتدیدە، شمسیگە:

ــ سز نی کوتە، کوب سویلەمەگز، دیدی.

شمسی بولمەگە کردی. قاراواتقە صوزلوب یاتقان آننا کوزن کوتەردی. آنڭ کوزلری کۆیە توشکان، بیتی بر کون اچندە ایکی یللق یابقغان قولی در، در قالتوی، تشلری شاقی. آقرتنغنە طاوش برلەن:

ــ کیل، دیدی. شمسی بارغان صاین ایس کوبەیدی، بارغان صاین آنڭ آباقلری قالترادی، کوڭلی قورقدی. یورەگی قزغاندی، کوزی یومشادی. آقرتنغنە قاراواتقە باروب باصدی. آننا کورسەتۆب:

ــ اوطۆر، دیدی. شمسی ایدەنگە اوطۆرەی. آننا یوزی برلەن بوریلوب:

ــ نی حال؟ دیدی. آننا جواب بیرمەینچە، قولی برلەن آقرتنغنە آنڭ باشن صیپادی. آقرتنغنە بارماقلری برلەن باشن چەپەی، چەپەی ایتدی. شمسی بارماقلرنڭ یورووڭنە توگل، شولارنڭ قالتراوندە حس ایتدی. آننا قولی برلە شمسی نڭ بیتن اوزینە تابا بوروب، کوزی برلەن شمسیگە تابا تگلدی، بیك اوزاق قاراب طۆرغاننڭ صوڭندە:

— شمسی،مینی عفو ایت، مین سینی سویدم، دیدی...

اوزی طندی، شول سوز، ئه‌لله نیچه‌نچی مرتبه ایشتلگان سوز، پچاق کبك اوتکون بولوب، شمسی‌نك کیمارن، ته‌نن کیسوب یوره‌گینه کروب اوطردی. اوزینك جراحتندن آغزا طورغان قان برله‌ن ته‌ملی کبك بولوب ایسرتدی، ئه‌چی کبك بولوب ئه‌رتتدی.

آننا دوام ایتوب:

— مین ئوله‌م... مین ئولگاچ ئه‌نیگه خط یاز... اول کیلور، آگارغه بتون نه‌رسه‌لرمنی بیر. منه، بو یوزکنی اوزنك کی،دیدی. قولندن آقرتنغنه صالوب قاشلی بر یۆزك بیردی.

شمسی‌نك کوزینه یاش طغلدی. تاماغینه ئه‌لله نه‌رسه آرقلی کیلدی. کوزندن آغا طورغان یاشن ظوقتاتور اوچون طرشوب:

— مینی عفو ایت، آننا، مین سیگا صۆنگی وقت قاتیلق ایتدم.

آننا جواب اورنینه، قولی برله‌ن باشن چه‌په‌ی، چه‌په‌ی ایتدی. یوزینه آزغنه یلمایو کیلدی. آقوشیرقا آرتندن تۆرتدی. شمسی طۆروب، آننانك ماکلایندن اوبدی. قوان قسدی:

— ترل، آننا، دیدی. طاغی ئه‌لله‌نی اشله‌ب بترمه‌گان کبك بولوب کیتدی‌ده، آننانك سلته‌گان قولن آلوب اوبدی... آننانك کوزنده طاغی یلمایو کبك بر نه‌رسه کورندی.

اول چغوب کیته‌رگه اولگرمه‌دی، ئه‌چی طاوش برله‌ن آننا قچقرا، کوچله‌نه باشلادی. آگارغه کیسو طغلدی. دوقتور:

— سزگه مونده بولودن فائده یوق. بزگه میشات ایته‌سز. چغوب کیتگز ایندی، دیدی. شمسی‌گه باصقچده قارتقنه پوب برله‌ن ایسکیره‌کگنه کیینگان دیاقون اوچرادی. قوللرنده ئه‌لله نیلر، انجیل‌لرمی، ته‌ری‌لرمی کوته‌روب، آلار شمسی‌لرنك ایشکلری تۆبینه ظوقتادیلر:

— ایبی، آننا ئوله. شمسی‌نك بالاسندن آننا ئوله. شمسی‌نك خاتونی ئوله. آنی تگی دنیاغه اوزاتورغه، شمسی بالاسن قارشی آلورغه، بولار کیلدیلر...

اول اوزن اوزی سیزمەینچە، قزولانا، قزولانا چابدی، قاچدی.

شمسی‌گە کینەتدن مهم بر اش برلەن تۆرکستانغە کیتەرگە طوغری کیلـگانـگە، اول آننانڭ ترلوب یتووندە، بالانڭ یاشارلـکمی، توگلمی ایکاننده بلمەینچە سفرگە چقدی. اش کوب، چوالچـق بولغانـغە، اول شهردن شهرگە یوردی. آندەغی بازارلر برلەن تانشدی. چغا طۆرغان مالنی اویرەندی. بارغان ییرلردن آنناغە قایا کیتووی حقندە قسقە، قسقەغنە آچق خطلرغنە ییبەرسەدە، هر بر بارغان شهرندە آننادن اوزون، اوزون محبتلی مکتوبلر آلدی. آننا اولـگی خطلرندە ترلوب کیلووی، بـالانڭ تازالغی حقندەیازدی. بارا، طورا آورونی تماماونوتۆب، شمسی‌نی صاغنووینی یازارغە طۆتندی. آخرغە تابا آلغان خط اظهار محبت برلەن طولـدی. آنڭ عادی جملەلری اوزینڭ سادەلـگی برلەن شمسی‌نڭ ئەللە قای ییرن قتقلادی، ئەللە نەرسەسن سیونـدردی. تۆرکستاندە قزولر کیتدی. آننادە پیتربورغدە جای بولونی، اوزینڭ تیەۆر یول بویندە، یراق تـوگل‌گنە ۲۵ مینوتلق ییردە داچا آلووینی، شمسی‌نی بیك کۆتووینی یازدی. تۆرکسـ ـتان‌دەغی کوچبە طۆرمش بیك طۆیدرغانغەمی، ئەللە تۆرکستان‌دە خاتون قزسز طۆرو، یاشاو آریتقانغەمی، یالقدرغانغەمی، شمسی چن کوڭلـندن پیتربورغنی، آنڭ مدنی اوڭغایلقلرن صاغنا باشلادی. خصوصا، آننـانڭ — داچا آلدم، دیگان سوزی آنـڭ آلدندە اولـگی یـلغی داچا حیاتلرن کوز آلدینە کیترۆب، هەمەسن بردن جانلاندردی. هەمەسی شمسی‌نی اوزینە چاقرا، تارتا باشلادی. نومیرنڭ ناچارلغی، آنڭ کوز آلدینە اوزلـرینـڭ اوییڭ اوڭغای‌لغن حاطرلەتدی. صاماورنڭ قارالغی، خدمتچی‌نڭ طوپا- س‌لغی آننانڭ ملایملـگن، آنڭ تەملی آشلرن کوز آلدینە کیتروب باصدردی. اورامدەغی قاپچقلرغە طغلغان صارت خاتونلرینڭ قۆت 'وچقچ کیـیملری نچکەگنە، یوقاغنە، اوستاغنە کیینە طۆرغان آننانی کوز آلدندن ییبەرمەدی اول چنلابدە صاغندی، چنلابدە قایتاسی کیلدی. طاغی کوڭلینڭ بر قریی

ئەیتۆرگە یارامی طۆرغان بر قریی بر لەن تگی بالانی، بولارنڭ آراسندەغی حریت نی آغولاغان بالانی، صاری باشلی اوروس بالاسن کورەسی کیلدی. شولارنی بارندە آتناغە یازدی. آناردن طاغی قاینار محبتلی خطلر آلدی. مای نڭ آخرندەغنە قایتورغە چقدی. ایوون باشندەغنە اویدە بولدی. آتنا آنی کوکدن تۆشکان کبك قارشی آلدی. اۆرمەگان اورونغە اوطۆرتمادی، بالالر کبك قدرلەدی، حرمتلەدی، صیپادی. آقتق مرتبەسی کبك سۆیدی.

شمسی نی یۆمشاق، ماتور، یلی، طولی طورمش بر لەن قابلاب آلدی. بر آتناغە آلغان مهلتندە شمسی نی طاغی باشقرد قانتونی کبك قدر لەنورگە یالقاولانورغە اویرەتوب بیتکردی. بالادە، تگی صاری باشلی اوروس بالاسی دە شمسی نی کوکلن چیرقاندرمادی. اول هیچ بر صاری توگل، قاب قارا باشلی، توگەرەك یوزلی بولورغە حاضر لەنوب طۆرا. آوزی بورنیغنە آنقی، آناسی نقی. یوق ایسە، کولگان چاغندە بتونلەی شمسی نك آغاسی نڭ بالاسی کبك بولوب کیتە. شمسی آقرتنغنە آگارغە اویرەندی، آگارغە قارشی ئەللە نیندی اوزی آڭلاماغان بر حس بیلەدی. ئلگەری اچندن دشمان کورو اورنینە قزغانومی. ئەللە نەرسە بیلەدی. آقرتنغنە اول آنی طۆتا، سۆیە باشلادی. آقرتنغنە اۆزلگینە اویرەندی.

بو جایندە آتنا طاغی اوزگارە توشدی. اول طاغی شمسی گە یاقنایا تۆشدیمی، شمسی نی سویە توشدیمی، اول بتون کوچن شمسی گە اوگغای ایتوگە بوردی. ئلگەریگی کبك اوزی تلەمەگاندە قارشی کیلولرنی بتردی. بتون اوین، بتون طورمشن شمسی اوچونگنە بوردی. مکارجە ییتوب، مکارجە گە بار رغە وقت ییتکاچ، بیك کوڭلسزلەندی. اوزینڭ بارا آلماوینە اوکندی.

— کوندە خط یازوب طور! دیب ظوغی — طوغی اوزاتدی. کیتکاندە کوزندن یاشندە یاشرە آلمادی. مکارجە بویی هر کۆننی کبك اوزون، اوزون خطلر بر لەن کومدی. سارەنڭ ایسەنلگی صاولغی حقندە طولی معلوماتلر بیردی.

قش کۆنیدە طۆرمش شول یولندن باردی. راژدیستوا بەیرەملرینە قوناقغە کیلگان آتنانڭ صوفی آناسی ۋاللریتە تەری قویدروب، کوندە

شه‌م یاندروب طۇرسه‌ده، شمسی‌نڭ چرایی صطلغانن کوروب، قـارچق کیتو برله‌ن ته‌ری‌نی آلوب قویماسه‌ده، شه‌م یاغولرنی بتردی، وشمسی‌نڭ کیفی کیتمه‌سۇن اوچون ساره‌نی کریستیت‌ده ایتمه‌دی.

لکن بو یل طاغی بر اوزگارو حس ایتلدی. آننا شمسی‌نڭ یالغز یۇرولرن یـاراتمی باشلادی. آندی مۇندی تاتار تیاتری فلان بولدیمی، مطلقا اوزیده باردی. اولـگی کبك آیرلوب کیتمه‌دی. آنڭ، اویله‌نورگه، دیگان سوزلرینه کیفی کیتوون‌یاشرمه‌دی. وقای‌وقتده‌بالانی قالقان طۇتوب، نیچك بولسه‌ده ایکی آراده‌غی مناسبت‌نی قانون‌لاندرورغه تییشلـکی‌حقنده ایستانبولغه باروبمی، مۇنده باشقه تۇرلی یول تاوبمی، نـکاح یاصاونی سۇیلی باشلادی. شمسی همان ئه‌لی شول طۇرمشنی، عائله طورمشم، دیب اوشانماسه‌ده. ئلـگه‌ریگی‌کبك یکت‌اوزن‌ایتدروب حس ایتوآنارده‌ده بتدی. مجلسلرده قزلر، فلانلر برله‌ده اوچراشسه، اویله‌نو سۇیو حقنده‌غی‌سوزلردن قاچدی. نـکاح حقنده مسئله‌لر آچلسه، مینم نیچکلـگمنی بله، دیگان کبك بـولوب، چیتـکه کیتدی. و آغای، انی آراسنده اوزینڭ نیچك طۇرووی حقنده آب آچق سۇیله‌مه‌سه‌ده، یوق فلان، دیب یاشرنه‌ده آلمادی.

شونیغنه کوتـکان کبك آننا به‌یره‌م طوغری کیلـگاچ؛

ـ نیك سیگا قوناقلر کیلمی، دیب یوده‌تدی. ئه‌لله قایده‌غی تاتار عائله‌لرندن اویره‌نۇب، به‌یره‌م آشلری‌حاضرله‌دی. اوزی به‌یره‌مچه‌کیینوب، عیددن صوڭ شمسی برله‌ن برگه ویزیتلردن قایتا طۇرغان ایبده‌شلرن یولده کۇتۇب آلوب، اویگه آلوب کردی. وه‌مه‌سن تبریکله‌ب، اوزن‌پالاق مسلمانی، دیب تانتدی، به‌یره‌مچه کیینـدرگان بالالرن چغاروب کورشدردی. ایکنچی بر به‌یره‌مده آننا شمسی‌نڭ یاقنلرینه دوستلرینه اوزی تبریکله‌ب باردی. تیلیفون بـرله‌ن اوزی،شمسی قایتووینه حضرتنی چاقردی. شرق کیچه‌سینه‌ده باروب، آچق‌دن آچق شمسی‌نڭ خاتونی بـولوب یـوردی. کشیلر برله‌ن تانشدی، سۇیله‌شدی. عمومی اشلر حقنده فـکر یـورتدی، ایکنچی مرتبه‌قۇرصاقغه قالغاچ، اول‌حاضر ایندی شمسی‌گه ئه‌یتونی‌کیره‌کده تابمادی. شمسی اوزی بلـگاننڭ صوڭنده‌غنه.

— مين اوغللى بولاسم كيله، اوغلم سينك توسلى بولور ايدى، ديديده سوزنى تماملادى.

آى اوتدى، كون اوتدى. شمسى‌نك مارجا برله‌ن طورووى ئلگه‌رى قلاقدن قولاقغه غيبت ايتدروب‌كنه سويله‌ندى. بارا، طورا ميدانغه چغوب، آچق ايتدروب سويله‌ندى. محا كمه‌ايتلدى. قزغانلدى، بارا، طورا اويره‌نلدى. دوست ايشى‌نك بيك كوبسى آنى خاتونلى ايتدروب تانيمادى، آنى بروقتده‌ده خاتونى برله‌ن برگه مجلسكه فلانگه چاقرمادى. ياشلر، ايبده‌شلرى ئه‌لله نيچك آندن تارتنديلر. جمعيت اشلرينه چاقرمى باشلاديلر. اوز آرا بولا طورغان كچكنه، كچكنه مجلسلردن قالدرا باشلاديلر. اول اوزيده شونى سيزنوب، چيتكه‌رك پوصدى. ئه‌لله نيدن اويالغان كبك، ئه‌لله نه‌رسه كورنمه‌سكه تله‌گان نه‌رسه‌سى كورنمه‌سون، ديگان كبك ياشرينه توشدى. جمعيتلرگه بارمادى، خلق كوب اوچرى طورغان اورونلردن قاچدى. ايكنچى قزى طوغاچ:

— طاغى منه، نصيب بولسه، دين‌ده ايركنلك بولورده مسلمان ايته‌رمن، بايارمنده ايستانبولغه باروب يازدروب كيلورمن، زورايا باشلاغاچ، معلمه آلوب، مسلمانچه تربيه ايتدررمن، ديب كوڭلن يواتا كيلدى.

لكن كوڭلينك ئه‌لله قاى بر ييرى اوشانوب يتمه‌گانگه. قاى وقتلرنى قايغرتوچان بولدى. ويياردمچيسى، كيگاشچيسى بولماغانغه، جلاب — جلاب نماز اوقوچان، اللـه‌دن صوراوچان بولدى. آننانك شمسى‌گه مناسبتى همان ايسكيچه بولدى. اول همان آنى قدرله‌دى. همان آنك اوچونگنه ياشادى. همان آنك طورمشن‌مول، طولى ايتدرورگه طرشدى. لكن آنارده‌ده شمسى‌نك كيتووندن‌مى، يوغالووندن‌مى قورقو بتمه‌دى. اوزينك طورمشينك نيگزينك تازالغينه ايمانى نغيمادى. هر وقت اميد برله‌ن اميدسزلك آراسنده طوروب، آنك كوڭلنده كوچسزلك، ضعيفلك بر حس بيله‌دى. آنك كوڭلنده ئه‌لله نيندى كورنمى، بلنمى طورغان قوتكه شول حالنى، شول بختلى حالنى صاقلاسون اوچون، صغنو اويى طودى. اولده شمسى كورمه‌گانده چيركه‌ولرگه بارا، چوقنا باشلادى. مارجالرنك:

— بـالالرگنی چوقندرماساك، الله صاقلاماس، فـلان تەری شفاعت قیلماس، دیگانلرینه اوشانوب بتمەسەدە، آلار بولسون ئەلی، دیب شمسیگە ئەیتمەینچە آلارنی چوقندردیدە، وجیدی‌یل‌بارماینچە طۇرغان پوبینەتو بەگە بارغاچ، آنك تموغ عذابلری بـرلەن قورقتووینە اوشانماسەدە، سیگا عفو بولسە، بولسە شول: بالالرگنی ریستیان ایتودەگنە، دیگان سوزینەدەاهمیت بیرمەسەدە، آلارنی زور بەیرەملردە چیرکەودن قالدرمی‌باشلادی. وئەتیلری آلدنـدە، آش آلدندە اییەر طوتدرماسەدە، کیچلرن یاتقرغانـدە، اوزی چوقندروب یاتقروچان بولدی.

شمسی بالالرنی تاتارچە سۆیلەتورگە اویرەتور اوچون، آلاربرلەن اوزی تاتارچە سۆیلەشمەکچی بولسەدە، عمرینك ایك کوب وقتن کیبتـدە اوتـکارگان‌گە، جایلرن یارمینـکاغە باروب برایکی‌آی، قشلرن یاتۆرکستان‌غە، یا سیبیرگە باروب برایکی آی‌اوتـکارگەنگە، آندندە بر نتیجەدەچقمادی. بالالر شول تاتارچەدن ئەتی، ئەنی‌نی بلوب، اعوذ، بسم‌الله ئەیتودن اوزا آلمادی. لـکن شمسی کوگلی بـرلەن همان شولارنی مسلمانچە تربیە ایتو اویندن قایتمادی. وآلارنك چوقندرلماولرن‌اویلاب، ایستانبول‌غە ایلتوب مسلمانچە تربیە ایتەم، دیگان اوی برلەن اوزن اوزی جواتا کیلدی.

منە بر کوننی، تیزدن آکارغە مەسکەوگە‌بارورغە طوغری کیلـگانگە، مگازیندن قزولانوب، وقتسز چاقدە اوینە تابا کیتدی. طرامۋایغە اولـگرە آلماغاننغە جەیەولەب کیلدی. یاشلچە میوە بازارینە کروب، آلماء قاربـۆز آلدی. وبالالری برلەن آقتق مرتبە آشاب اچوب، یـولغە چغارغە، دیب اویگە بورولدی. قایتقاندە یولی‌اوزلری تیرەسندەگی‌چیرکەو یانندن اوتەرگە طوری کیلـگانـگە، اورامنك تـگی یاغندن بارسەدە، ئەللە نیگە کوزی چیرکەوگە تابا تۆشدی. آندن سیرەك، سیرەکـگنە قارتلر، قارچقلر، جوان، سیمز مارجالر، بالالرچغوب کیلە ایدی. بردن‌تەنندن، ئەللە نیندی‌صووق یوگردی. اول چیرکەوایشگی تۆبندە ایکی قولینە ایکی‌قزن طوتقان‌آنتانی کوردی. اول اوزی پراستوی‌غنە کیینـگان، بـالالرنك ایکیسیدە شول آرادەغنە تـگلـگان اور یاگا آق کییملر آق لینتەلی اشلەپەلر کیگانلر،

آق اویوقلر اوستینە کچکنە، کچکنە صاری باشما قلر. شمسی بر قارادی اوشانمادی، ایکنچی قارادی اوشانمادی. منە آننا ایشکگە تابا ئەیلەندی، آنك برلەن برگە بالالردە ئەیلەندی. آننا قولن کوتەروب آقرتنغنە تورتنە باشلادی. آنك آرتندن بالالردە تورتندی. آلارنك کچکنە قوللری بر کوتەرلوب، بر توشرلوب هوادە اوینادی. شمسی‌نی بردن جن بیلەدی. اول باصقان ییرندن سیکروب توشوب، شول بالالرنی آننانك قولندن تارتوب آلماقچی بولدی. آننانی صوغوب یغوب تابتماقچی، ایزمەکچی بولدی. ئەللەنی طوتدی، ئەللەنی تارتدی. اول یاشینە طغلدی، آیاغی قاتدی. تەننگنە توگل، کوگلندە کوزەن جییردی. ئەللە نیندی کوچ آنی قودی، بالالری چوقنغان ییردن قودی. ظر ایتوب بورلدیدە کیتدی. قایا بارغانن بلمەینچە، نی اشلەگانن اویلامایینچە، قاربوزن، قاوونن کوتەروب کیتدی. پیتروسقی پارقغە باروب چقدی. قزولانوب، قزولانوب آنی باشندن آخربنە قدر ئەیلەندی. اوزن قایا ایلتەرگە بلمەینچە، آندندەچقدی. پاراخودقە اوطوردی، اول طوقتاغاچ آندندەتوشدی. طاغی قاوونن، قاربوزن کوتەروب، نیوسقی بویلاب اوتدی. شولوق قاربوز قاون برلەن، کییم صالم، مندەر فلان آلماغانن اونوتوب، مەسکەو پوییزدینەدە باروب کردی. بیك اوزاق واغوننك طشندە یالان باش باصوب بارغاننك صوگندەغنە فکرن جییا آلدی.

— ایی، درست. شولای بولدی اول آننانی چیرکەودن چقغانن کوردی، بالالرن - اوز بالالرن چو[illegible]ندروب طورغاندە اوچراتدی. شولای بولورغە تییش ایدی، شولای بولدی.

بورتك بورتك یاشلر [illegible]ویلدی. یورەك ئەرنیدی، کوگل صقرادی، عقل حیرانلقدە قالدی.

مەسکەوگە کیلوب ییتوی برلەن اوزون ایتوب آنناغە خط یازدی. کورگانلرن هەمەسن سویلەدی. اوزینك مەنگیگە آیرلاچاغن ئەیتوب، قالغان اسبریغاتلنی بیلیتی برلەن آقچە آلورغە [illegible]وشدی. و آیلابدە بیروب طورورغەدە وعدە ایتدی.

مەسکەودەگی خواجەلرینك اشلرن تامملاغاننك صوگندە، آلارغە: آتاسی

ئوله ايكان اويگه قايتوب كيتدم، ديب خطيازوب آولينه يونه‌لدى. يول بويى شول مسئله‌نى تمام بترور اوچون اوزينه حاضراويله‌نورگه كيره‌ك، ديب اوطۇرتوب قويدى وقايتووى برله‌ن اويله‌نورگه، چيبه‌رگنه برمعلمه‌گه مى، ملا قزينه‌مى، اويله‌نورگه بولوب تۆينله‌ندى.

آولده اول ايركنله‌ب كيتكان كبك بولدى. آول مسجدينڭ جمعه‌لرده‌غى صاصيسى ده آڭارغه مقدس صمان طۆيلدى. آول ملاسينڭ قاتقان چاپان، مايلى قولنى سورتودن يالتراغان چيتگيده ماتور، اورنلى كبك كورندى. اول زيارتكه‌يوريدى. ئه‌بيلرى، باباارينه حضرتدن قرآن‌اوقوتدى. پراقده‌غى عينى‌كمال استاذبيكه چيشمه‌سينه قربان چالوب، تيريسن‌حضرتلرگه بيردى. ئه‌ثى‌سى، ئه‌نيسينه:

— اويله‌نورگه قايتدم، ديب سويندردى. اوزى كورشى آوللرنڭ ملا قزلرى، معلمه‌لرن صوراشا باشلادى.

— تگنده ايندى بيت بتدى. ايندى اويله‌نۆرگه، اوزمچه طوروغه حقم بار، اويله‌نۆرگه تييش، اويله‌نۆرگه. بولايده‌قايتميمده‌قايتوون. اويله‌نگاچ بيگره‌ك آنناغه تابا قايتۆرغه هيچ‌يول‌اورون‌قالماياچق. ايبى، ايبى‌شولاى.

اوزن شول فكرده بركتووى اوچون، اول‌حضرتينه باروبده‌كيڭاش ايتدى. آنڭ فاتحه‌سنده آلدى. ئه‌نيسن، خداى‌غه تابشروب، كورشى‌آول ملا قزن صورارغه‌ده ييبه‌ردى. اۆزب جواب بيرلمه‌گانگه، كوته‌رگه، بر آز صبر ايته‌رگه طوغرى كيلدى. ئه‌لله نيگه اچى پۆشا باشلادى.

آبزيسينڭ خاتونينڭ بچراقلغى جيره‌ندردى. مۆڭارغه صالا طۆرغان توشه‌كنڭ بالا ايسى تون بويلرى اوزينه يوقى بيرمه‌دى. آشلرى ته‌مسز بولدى. ئه‌تيسى، ئه‌نيسى‌نڭ سۆيله‌گانى معنى‌سز بولدى، آبزيسى برله‌ن جيڭگه‌سينڭ اۆرششولرى، برسينه برسى يه‌مسزسوزلر برله‌ن قچقرشولرى يالقدردى. آناردى‌يوقسنو باشلاندى. ئه‌لله نه‌رسه يتيمه‌حسى‌كوندن‌كون آرتدى:

— اول منه اويله‌نمه‌گانگه، منه ملا قزن آلا، طوى ايته. بيك هيبت‌له‌ب طوروب كيته.

لكن نى اوچوندر، اول‌هروقت ملاقزن آننا كبك ايتدروب‌اويلادى؟.

آگارغه معامله‌لرن، آنناغه ایتکان کبك ایته‌ر توسلی بولدی. یوق آننانی اول ایندی اونوتدی، بتونله‌ی اونوتدی. آیرلدی، تمام آیرلدی. منه اول حاضر شمسی‌نڭ اوستندن صودقه بیره، بالالرن آشاتورغه صوراب صودقه بیره. شمسی حقنده محکمه‌لرده ئه‌لله نیلر سویلی، یالغانلی.

— ایبی، ایبی.. بیرسون، بیرسون. اول اوز سوزندن قایتمی. بالالرغه آشارغه بیره‌چك، لکن برگه طورورغه بتدی ایندی.

اول هر کوننی اوزن چاقروب صوراونی کوتدی. قالاقوللر کیلگانده، میڭا کیلدی، دیب، حاضرله‌ندی. منه استارستا کیلدی:

— ئه کیلدی، دیب شمسی چقدی.

— منه‌مونده‌سزگه کاغز بار، ڤولستدن «بیر» دیدیلر. قول قویوب آلدم. شول - شول.

شمسی زورغنه پاکیتنی قولینه آلدی. آدریس آننا قولی برله‌ن یازلغان.

— آچیمی، یوقمی، ئه‌لله آچمای‌نچه‌غنه ییبه‌ریمی؟

آچقاچده آتقریتقاده آننا ایکی یاغنده ایکی قز برله‌ن توشکان رسم توشوب کیتدی.

ایبی، آلار. قارا، قزلری نیندی‌ماتور، کوزلری، یوزلری ایکیسنکی بر توسلی، آبزی قزینه اوخشاغانلر، لکن بولار پخته‌لر، نازکلر، کییملری نیندی کوڭللی. آلارنڭ اوستلرنده آق کیم، باشلرنده آق لینته‌لی اشله‌په‌لر، آیاقلرنده باشماق... آننا اوزی، اوزی آنا کبك. لکن ئه‌لله نیگه اول شادلانوب یاما‌یوب طورا، ئه‌نه آننڭ یلمایغان کوزلری شمسیگه قاراب طورا. آزغنده آچووی کیلووی یوق. اول شول یاخشی خاتون... چن خاتون. مارجا بولماسه. مطلقا مین شوگارغه اوینه‌نور ایدم، حاضر ملا قزینه اویله‌نه‌م.

اول آقرتنغنه خطنی اوقورغه طوتندی. یومشاق سوزلر، یومشاق جمله آوولری برله اول آقرتنغنه آننانڭ پسیخالوغیاسینه کروب کیتدی.

— ایبی، اول بالالرنی چیرکه‌وگه آلوب بارغان ایدی. لکن اول فوتوغرافیاغه بارغانده، اوزینڭ ئه‌نیسینڭ طوغان کونی طوغری کیلگانگه کرگان ایدی. بالالر بیك صاغنا. هر آشده، چایده، ئه‌تی، دیب کوتوب

طورا. ساردسى بيك اوزاق آشامى. ئەنيسى يغلاغانن كورسە. ئەللە نرسە سيز نوب جلى. كييمچى ياڭا كييملرگنى كيتردى. نى اشليم؟ ييبەريمى، قايتووگنى كۆتسون مى؟ بر اوپكە، بر شلتە يوق . . .

ــ اوغلم، سۆيچى! ملالر بيررگە راضى،دى. «اوزى، شمس الدين كيلسۆن ئەلى، اوزى برلەن كورشۆب سۆيلەشيك» ديب، ئەيتەلر،دى.

نەرسەنى سۆيلەشەلر؟ ايى، اول بيت جاوچى ييبەرگان ايدى. اول بيت ايندى آننانى تاشلادى، تاشلادى. اول تمام يگت بولوب. ياڭادن اۆيلەنە. ياڭادن توگل، برنچى اويلنە. قگراولر تاغوب، طوى - تۆشم ياصاب اۆيلەنە . . . اويلەنە . . . بارورعە كيرەك. بارورغە.

ــ قاچانغە صوڭ بارا سز، اوغلم. ايرتەگەدن آريغامى، آندن آريغەمى؟

ــ بارامز، بارامز . . .

بالالرنڭ تۆلرى. يزلرى شمسىنى تاشلامادى. آننانڭ كولوب، قارابطۆرووى همان كوز آلدندن كيتمەدى. جگگەسى برلەن آبزىسنڭ بەرەنگى اورلاغان اوچون، بالالرن قيناولرى «طق بيرەن. آنا قادالغرى» ديب قارغى، قارغى قيناولرى طاغى اوز بالالرن خاطرلەتدى.

ــ آلارغەدە شولاى بولماسمى ايكان. يوق بولمى. اول اوز بالالرن آلاى ايتدررگە؟ . . .

آشى طاغى تەمسز بولدى. ئەتيلرى طاغى يوقنى سۆيلەدى. اچ پوشدى. جيگگەسى يوغان كولە كن صابن ايى كيلوب طوروب بوروننى جفالادى. زيارتكە باروب كيلدى، قرآن اوقودى، كوڭلى باصلمادى. كيچ برلەن يوقوغە كيتە آلمايچە يودەدى. توشندە بالالرنى، آننانى كوروب. آلجوب چقدى. ايرتە برلەن ئەتيسى:

ــ اوغلم، بارو كيردك ايدى. الوغ كشيلر. مين طرانتاسنى مايلادم، ديدى. ئەنيسى بولەككە ديب، ئەللە نيندنى صاسى قاتقلر چغاروب، باش قابارتوب يوردى.

اويلەدن صوڭ ۋولستدن طاغى خط كيلدى.

ــ سارە آورى، اويدن چقمى . . . بيك يابقدى. «مينەتى قايتقاچ، ترلەم» ديب ياتا . . . اوزم ايسەن. قاچان قايتاسڭ؟ . . .

ــ قاچان قايتام؟ بردە قايتميم. ئەيتدم بيت، مين اويلەنەم . . . باش طاغى چوالدى. بالالرن. آننانى صاغنغانلغن اقرار ايتمەسەدە. شولار

نى كورەسى، بەرگە اوطراسى كيلگانگە، يش - يش قارتچقانى چغاروب قارادى.

— اوغلم، ايرتەگەدن قالمايىنچە بارۇرغە كيرەك. ملالر كۆتەلر.

ايىى، كۆتەلر: تگندە آننا. بالالر كۆتە. مۇندە ملالر كۆتە...

— ايىى، اويلەندم. دى، مەن ايندى اول قزغە: «مەن سينى بيك سۆيەم» ديممى؟... ايىى، شولاى شول... مين آگارغە طنچ. باى اۇرمش بيردم. مين آگارغە بولنمەيىنچە، طولى كۆينچە عائلە حياتى بيردم... شولايمى؟... ايىى، شولاى. بو قارتچقانى يرطىب ارغتاممى؟ ارغتماسام صوڭ. اول بيت آنى كورمى. ايىى، كورمى... آننانى اونوتام... اول جيگگى كبك قاتقان بولسە، جيگگى كبك طوپراس، درفا بولسە. يوق ول. آننا كبك اوگغان، پختە بولا. آنى مين آننانى سۆيگان كبك، سۆيەم... مەن آننانى سۆيدممنى؟ يوق، يوق اول بولايغنە. كوڭلمنڭ بر قريى كۆجلەنە، كۆچلەنە كيلدى. اول:«يوق، سۆيدڭ. بۇنى سۆيەسڭ»ديدى. اول طاغى، قارتچقانى قارادى: — اى، بيك ايس كيتەرلك ايندى. بزنڭ تاتارلردە، مۇندە قزلر بتەكاندر ايندى. يوق اول اويلەنە...

ئەنيسى تۆن بويى قامر برلەن ماتاشدى. توشەكدن صاسى كيلووى بتمەدى. جيگگەسى برلەن آغاسى طاغى بالالرن قيناديلر. مۇنە يوقوغە كيتدى. توشندە آننا، بالالر، شولار آراسندە شەلگە بۆركەلگان برخاتون. بر معاملەمى، بر توتاشمى؟ اول:

— بولار كم بالالرى؟ دى.

— بولار تواشم مينكى.. ايىى مينكى، منە سيندە منكى.

شمسى ايكيسندە ياراتا ايمش. ماڭلايىنە باصوب، بسى الاسيكرۆب ميچ باشينە مندى. شمسى قۆتى اۆچۆب، اوىنوب كيتدى. سزرسزس:

— آننا، ديب قويدى. اوزينگدە كوزىنر كبك آچلدى. آننانى كورەسى كيلو، صزلانوب - صزلانوب كورەسى كيلو باشلاندى.

— سن صوڭ، افندم، نچك ايتدروب. برخاتوننى سۆيگندە، هيچ بر بلمەگان، سۆيمەگان، سۆيو احتمالڭ بولماغان خاتوننى آلماقچى بولاسڭ؟

— يوق، مين اوزمنى اوزم قوقارۇر اوچۆن، تاتار عائلەسى ياصار اۆچۆن، ديگان كبك بولدى. كوڭلى اوشانمادى. يورەگى قرار ابمادى. كوزن يومدى. طاغى بالالر، طاغى آننا.

— ئەنەسینكڭ صومصالریده اوڭغان. اوغلم، باروُب کیل. ایبی، باروُب کیل. آنناری طوی ایتەرمز.

شمسی طاغی زیارتكه باردی. ئەتیسینكڭ جیكـگان آتینه بر سوز ئەیتمەینچه اولطردی. آبزیسینكڭ اون دورت یاشلك مالایین آت باشینه آلدی. کیتدی. آولغه باروُب ییتـكانده طاغی برمرتبه قارتچقانی چغاروب قارادی بالالر جلی توُسلی، آنناقایغرا ـ صزاتوُسلی بولدی. آولغه کردیلر. شمسی ایکیلەنوب، ایكلەنوُب کیلسەده، ملالر یانینه ییته توُشكاچ:

— اوتوُب کیت، دیب انیسینه امر بیردی. اول آبدراب قالغاننغه:

— ملالرغه کرمه، اوتـوب کیت، دیدی. ملالرغه قاراماینچەغنه ٓولدن چقدی. ساعتینه قاراب استانسەغه تابا قزولارغه طوتندی. آنـده باروب ییتكاچ، ئەنیسینكڭ ملاخاتونینه، قداغیلق بولەگی دیكان صومصالری برلەن اوروسقه کروب چای اچدیده، پو ییزدكیله باشلاغاچ، انیسینه: منەكەله پوش آلورسڭ، دیب آقچه بیردیده، اوزی پو ییزدغه اوطروب پیتربورغغه کیتدی.

آنده آنی برنی بولماغان کبك آنناقارشی آلدی. طاغی شمسینی قدرلەون آرتدردی. طاغی آنڭ طوُرمشن طولیراق ایتدررگه بتون کوچن صرف ایتدی. اوچنچیگه آورووی بارلغن ئەیتـكانده‌ده:

— مونسی اوغل بولا ایندی، توُشمده کوردم، دیدی.

— چنده. اوغل بولسه یارارایدی ایندی. آنناری اوچیسنده ایستانبولغه برگه ایلتوُب مسلمان تربیەسی بیرد رایدم. ئەلی بیت دینده حریت ده بولا. دیلر.

اول طاغی طوُرا بیردی. طاغی شول طوُرمشقه کره بیردی. طاغی ـ حریت دینیه بولا بیت، دیب اوزون یواتا کیلدی.

کوُن اوتدی، یل اوتدی. اوغلده بولدی، قزده بولدی. اول همان حریت دینیه کوُتدی. همان بایی توشكاچ، ایستانبولغه ایلتوب، مسلمان تربیەسی بیرونی توُشندی.

— ایبی، اول ملقا ایستانبولغه ایلته حریت دینیەده بیت تیز بولور. آلار اوكالەگانچه بواور، بولور...

بتدی.

АХМЕТЗЯНОВ МАРСЕЛЬ ИБРАГИМОВИЧ АРХЕОГРАФ

محمد عياض الاسحاقى نڭ مجموعهٔ آثارى

٨نچى جلد – ٣نچى كتاب:

„اول ئەلى اويلەنەگان ايدى“ حكايه. بهاسى: ٢صوم ٥٠تين.

كتبخانەمز طرفندن يەش اديب ومحررلرمزنڭ منتخب حكايه وشعرلارى جييلوب: „ايدل بويى ادبياتى“ و „ايدل بويى موگلرى“ اسمنده سيريەلر آچلدى.

شولاردن باصلوب چقغانلرى:

١نچى كتاب – ع عزيز حكايەلرى. بهاسى: صوم تين.

٢نچى كتاب – س. رحمنقلى حكايەلرى بهاسى: ٢صوم تين.

تيزدن باصلوب چقاچقلرى:

٣نچى كتاب – فيضى حكايەلرى.

٤نچى كتاب – على رحيم حكايەلرى.

„ايدل بويى موگلرى“ده:

١نچى كتاب – نجيب دوماوى شعرلارى.

„ملتچيلكنڭ بعض اساسلرى“ ع. عزيز اثرى. » » ٦٠ »

„سيونبيكه منارهسى حقنده“ ع. بطال اثرى » – » ٨ »

مراجعت اوچون آدريس: Казань, Издательс. „ГАСРЪ“

МАРСЕЛЬ ИБРАГИМОВИЧ АРХЕОГРАФ АХМЕТЗЯНОВ